

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**İLERİ YETİŞKİN BİREYLERİN YER ALDIĞI FİLMLERDE YAŞ
AYRIMCILIĞI VE TOPLUMSAL ALGI: (STAJYER VE BEN
DANİEL BLAKE ÖRNEKLERİ)**

Merve ER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Aydın AKTAY

OCAK - 2023

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**İLERİ YETİŞKİN BİREYLERİN YER ALDIĞI FİLMLERDE
YAŞ AYRIMCILIĞI VE TOPLUMSAL ALGI: (STAJYER VE
BEN DANİEL BLAKE ÖRNEKLERİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve ER

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

**“Bu tez 13/01/2023 tarihinde yüz yüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan
jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”**

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Doç. Dr. Aydın AKTAY	Başarılı
Doç. Dr. Kenan GÖÇER	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Yaşar SUVEREN	Başarılı

ETİK BEYAN METNİ

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet

Hayır

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütölen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Merve ER

13/01/2023

ÖNSÖZ

Çalışma süresince konuya dair akademik fikirlerini paylaşan, danışmanım Doç. Dr. Aydın AKTAY'a çalışmaya katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım. Bu vesileyle ufkumun genişlemesine katkı sağlayan hocalarıma ve bugüne kadar her anlamda destekçim olan Hakan ÇİÇEKLİ'ye anneme, babama ve bu süreci sabırla geçirmemi sağlayan saygıdeğer aileme katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Merve ER

13/01/2023

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ	v
GÖRSEL LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE	5
1.1.Yaş Kavramı, Yaş Kategorileri ve Kuramsal Tartışmalar.....	5
1.1.1. Sevgi Gibi Saklanamayan “Yaş” ve “Yaş Kategorileri”	5
1.1.2. Kuramsal Tartışmalar	7
1.1.2.1. Cinsiyet Kimlikleri Merkezli Bir Bakış: Feminizm	8
1.1.2.2. Anlam İçeriği Farklılaşan Yaş Sembolü: Sembolik Etkileşimciler... ..	10
1.1.2.3. Sınıfsal Ayrımın Meta Üretim Konusu Olarak Yaş:Marksizim	12
1.1.2.4. Tartışma Analizi	13
1.2.Yıllara Yaşam Katmak “İleri Yetişkinlik”	14
1.2.1. İleri Yetişkinlik Dönemi Özellikleri.....	16
1.2.2. İleri Yetişkinlikte Yaşam Kalitesi	20
1.2.3. İleri Yetişkinlik Dönemine İlişkin Kuramlar.....	22
1.2.3.1. Aktivite (Etkinlik) Kuramı	22
1.2.3.2. Uzaklaşma/ İlgisizlik (Disengagement) Kuramı	24
1.2.3.3. Başarılı Yaşlanma Kuramları	25
1.3. Görüş Alanı Sınırları Olarak Yaş Ayrımcılığı ve Toplumsal Algı.....	26
1.3.1. Yaş Ayrımcılığı İle İlgili Tartışmalar: Farklı Kuramsal Bakışlar	26
1.3.2. Sosyal Dışlanma ve Nedenleri.....	30
1.3.3. Toplumsal Algı Boyutu ile Yaş Ayrımcılığı	33
1.4.Yalnızlıkları Kapatın Bir Düş “Kitle İletişim Araçları ve Sinema Filmleri”	34
1.4.1. Kitle İletişim Araçları ve İşlevleri	34
1.4.2. Toplumsal Gerçekliğin İnşasında “Sinema Filmleri”	38
1.4.3. İnançın Ötesinde Zenginleşmek “Küreselleşme”	41

1.4.4. Kapitalist Sistemin Deşifresi: “Frankfurt Okulu” ve “Kültür Endüstrisi” ...	44
1.4.5. Üretmeden Tüketmek “Tüketim Kültürü”	46
BÖLÜM 2: TOPLUMSAL ALGI VE YAŞ AYRIMCILIĞINA TEMEL OLUŞTURAN FİLM ÖRNEKLERİNİN GÖSTERGEBİLİM KURAMI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ	48
2.1. Araştırmanın Metodolojisi.....	48
2.1.1. Araştırmanın Problem Cümleleri	49
2.1.2. Araştırmanın Örneklemi	50
2.1.3. Veri Toplama Süreci.....	50
2.1.4. Araştırma Bulgularının Analizi	50
2.1.4.1. Kod ve Göstergeler Eşliğinde Göstergebilim Kuramı.....	51
2.2. Bulgular ve Yorumlar	53
2.2.1. Stajyer (2015) Filminin Yapım Bilgileri	53
2.2.2. Stajyer Filminin Yaş Ayrımcılığı ve Toplumsal Algı Bağlamında Göstergebilimsel Çözümlemesi.....	54
2.2.3. Ben Daniel Blake (2016) Filminin Yapım Bilgileri	62
2.2.4. Ben Daniel Blake Filminin Yaş Ayrımcılığı ve Toplumsal Algı Bağlamında Göstergebilimsel Çözümlemesi.....	62
2.3. Göstergelerin Sınıflandırılması ve Bulguların Analizi	66
SONUÇ	67
KAYNAKÇA.....	69
EK	75
ÖZGEÇMİŞ	84

KISALTMALAR

Akt. : Aktaran

C. : Cilt

Doç. : Doçent

S. : Sayfa

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

Vb : Ve Benzeri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Göstergelerin Sınıflandırılması	69
---	----

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Sinema-Toplum İlişkisi.....	41
--------------------------------------	----

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 1 : Ben'in Seyahatlerden Dönüşü	52
Görsel 2 : Ben'in Masasına Oturmak İçin Gelenler	52
Görsel 3 : Ben'in Masasına Oturmak İçin Gelenler	53
Görsel 4 : Ben'in İş Görüşmesi İçin Video Hazırlığı	54
Görsel 5 : Ben'in İş Görüşmesine Gittiği Yer	55
Görsel 6 : Ben'in İş Görüşmesine Gittiği Yer	55
Görsel 7 : Ben'in İş Arkadaşlarının Masa Eşyaları	56
Görsel 8 : Ben'in Masa Eşyaları	56
Görsel 9 : Jules Ostin'in Sekreteri	57
Görsel 10 : Jules Ostin	57
Görsel 11 : Ben Kendisine İş Verilmesini Beklerken	58
Görsel 12 : Ben'in Mail Kutusu	59
Görsel 13 : Daniel Blake Yardım İsterken	60
Görsel 14 : Ann ve Daniel Blake Başvuru Yaparırken	61
Görsel 15 : Ann Daniel Blake'e Yardım Ettiği İçin Yöneticisi Çağırır	61
Görsel 16 : Kanun Namına Filmi	74
Görsel 17 : Umberto D. Filmi	75
Görsel 18 : Hanım Filmi	76
Görsel 19 : Straight'in Hikayesi	77
Görsel 20 : Huzurevi Bakıcısının Uyarıları	78
Görsel 21 : Huzurevi Bakıcısının Uyarıları	79
Görsel 22 : Huzurevi Bakıcısı ve Yatalak İleri Yetişkin Birey	79
Görsel 23 : Dedesinden Ayrılmak İstemeyen Küçük Kız	80
Görsel 24 : Bakıcının Yatalak İleri Yetişkin Kadına Şiddeti	81

ÖZET

Başlık: İleri Yetişkin Bireylerin Yer Aldığı Filmlerde Yaş Ayrımcılığı ve Toplumsal Algı: (Stajyer ve Ben Daniel Blake Örnekleri)

Yazar: Merve ER

Danışman: Doç. Dr. Aydın AKTAY

Kabul Tarihi: 13/01/2023

Sayfa Sayısı: viii (ön kısım) + 75 (ana kısım) + 9 (ek)

Bu çalışma filmlerdeki ileri yetişkin bireylere yönelik yaş ayrımcılığı ve toplumsal algı ilişkisini ele almayı amaçlamaktadır. Filmler önemli kitle iletişim araçlarından biridir. Kitle iletişim araçlarının en önemli işlevlerinden biri de düşünceleri yaymaktır. Topluların düşünce yapılarının bilinmesini sağlamasından kaynaklı filmler tercih edilmiştir. Nitel araştırma yöntemi çerçevesinde gerçekleştirilen bu çalışmada toplanan veriler Cristian Metz'in Göstergibilim kuramı çerçevesinde analiz edilmiştir. Örneklem seçiminde olasılığa dayanmayan amaçlı örnekleme kullanılmıştır. Bu çerçevede, çalışmada yönetmenliğini Nancy Meyers'in yaptığı Stajyer (2015) ve yönetmenliğini Ken Loach'ın yaptığı Ben Daniel Blake (2016) filmleri yaş ayrımcılığı ve toplumsal algı açısından göz önünde tutularak değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Ayrıca yerel boyutta incelenmenin yapılması amacı ile de Türk yapımı Mahsun Kırmızıgül'ün yönetmenliğini ve senaristliğini yaptığı Beyaz Melek filmi kısaca incelenmiş olup ekler kısmında yer almaktadır. İlk bölümde kavramsal ve kuramsal arka plana yer verilmiş olup; ikinci bölümde yöntem ve analize dair açıklamalar yapılarak filmlerin göstergibilimsel analizi yapılmıştır. Bu filmler karşılaştırılmadan önce bazı filmler incelenmiş olup konunun anlaşılabilirliğine en iyi örneği teşkil edeceği düşünülen iki sinema filmi seçilmiştir. Ayrıca tez sürecince yararlanılan diğer kaynaklardan (makaleler, tezler ve diziler vb.) gerekli görülen yerlerde faydalanılmış ve bu çalışmada kullanılmıştır. Analiz süresince göstergelerin kullanımları izlenmiştir. Özellikle yaş ayrımcılığı ve toplumsal algıya dair göstergelere ulaşılmaya çalışılmış ve ayrıntılı görseller ile yaş ayrımcılığı ve toplumsal algı ilişkisi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaş Ayrımcılığı, İleri Yetişkinlik, Göstergibilim, Yaş, Küreselleşme

ABSTRACT	
Title of Thesis: Age Discrimination and Social Perception in Films with Advanced Adults: (Examples of Intern and Ben Daniel Blake)	
Author of Thesis: Merve ER	
Supervisor: Assoc. Prof. Aydın AKTAY	
Accepted Date: 13/01/2023	Number of Pages: viii (pre text) + 75 (main body) + 9 (add)
<p>This study aims to address the relationship between age discrimination and social perception towards advanced adults in movies. Movies are one of the important mass media tools. One of the most important functions of mass media is to disseminate ideas. Films have been preferred because they make the mentality of the societies known. The data collected in this research, which was carried out within the framework of the qualitative research method, were analyzed within the framework of Cristian Metz's Semiotics theory. In the selection of the sample, purposive sampling not based on probability was used. In this context, the films Intern (2015) directed by Nancy Meyers and Ben Daniel Blake (2016) directed by Ken Loach were evaluated and interpreted in terms of age discrimination and social perception. In addition, for the purpose of examining at the local level, the Turkish-made film Beyaz Melek, directed and scripted by Mahsun Kırmızıgül, has been briefly examined and is included in the appendices. In the first part, the conceptual and theoretical background is given; In the second part, explanations about the method and analysis. In the first part, the conceptual and theoretical background is given; In the second part, the semiotic analysis of the films was made by making explanations about the method and analysis. Before these films were decided, some films were examined and two films were selected, which were thought to be the best examples of intelligibility of the subject. In addition, other sources (articles, theses and serials, etc.) used during the thesis process were used where necessary and used in this study. The use of indicators was monitored throughout the analysis. In particular, it was tried to reach the indicators about age discrimination and social perception, and the relationship between age discrimination and social perception was discussed with detailed visuals.</p>	
Keywords: Age Discrimination, Advanced Adulthood, Semiotics, Age, Globalization	

GİRİŞ

Tarım toplumundan Sanayi Devrimi ile birlikte sanayi toplumuna geçiş ile toplumların yapılarında değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler toplumların birçok alanında etkili olmuştur. Bu değişikliklerle birlikte toplumdaki bireylerin bakış açıları, algıları da etkilenmiş olup değişikliklere uğramıştır. Bu tez süresince ele alınmaya çalışılan şey ise değişen bakış açılarının ve algı düzeylerinin ileri yetişkin bireyler üzerinde ne kadar etkili olduğudur.

Sanayi devrimi ile birlikte yaşanan modernleşmenin izlerini birçok noktada görebilmekteyiz. Tarım toplumlarında birçok konuda ileri yetişkin bireylerin bilgilerine ihtiyaç duyulmaktaydı. Onlar toplumun erdemli, bilgi sahibi bireyleri olarak bilinmekteydi. Ayrıca geleneksel aile yapısından kaynaklı olarak da geniş ailelerde ekonomik anlamda gelir sahibi kişiler olup söz sahibi idiler. Aynı zamanda da geleneksel aile yapı kültürüne bağlı olarak sevilen, sayılan ve birçok konuda ihtiyaç duyulan bireyler olarak yer almaktaydılar. Fakat bahsedildiği gibi Sanayi Devrimi ile birlikte teknolojik gelişmeler yaşandı ve birçok alana erişim kolaylaştı.

Bu nedenle teknolojik gelişmeleri yakalayamayan ileri yetişkin bireyler toplumda geri planda kalmaya başladı. Fikir danışılacak bilgili bireyler iken teknolojinin gelişmesi ile birlikte teknolojik gelişmelerin gerisinde kalan birer bireyler olarak toplumda yer edinmeye başladılar.

Hızlı bir şekilde ilerleyen teknolojik gelişmeler neticesinde ileri yetişkin bireyler teknolojik gelişmeleri takip edemez olup teknolojinin gerisinde kalmalarından sebeple gençler ile aralarında kuşaklararası farklar meydana gelmeye başlamıştır. Bu farklar sonucunda da ileri yetişkin bireyler yaş ayrımcılığına ve sosyal dışlanmaya maruz kalan bireyler olarak yer almaya başlamıştır.

Toplumların algılarının şekillenmesinde büyük etki oynayan kitle iletişim araçlarının bünyesinde yer alan sinema da bu örneklerden biridir. Kitle iletişim araçlarının görevleri arasında bilgileri, düşünceleri, haberleri vb. durumları kısa süre içerisinde insanlara ulaştırmak vardır. Sinemadaki filmlerde de belli bir düşünce yapısının yer aldığı aşikârdır.

Bu çalışma kapsamında sinemadaki filmlerde ileri yetişkin bireylerin yaş ayrımcılığı ve toplumsal algı bağlamında incelenmesinin çalışmanın anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Konusu

Tez kapsamında, ileri yetişkin bireylerin yaş ayrımcılığı ve toplumsal algı bağlamında ilişkisi ele alınmıştır. Yaş ayrımcılığı ve toplumsal algı ilişkisi sinema filmleri üzerinden ele alınmıştır. Sinema filmlerinin seçilme nedeni toplumların bakış açılarını, düşüncelerini en iyi yansıtan araçlardan biri olmasıdır. Yani kısacası içinde bulunmuş olduğu dönemin izlerini taşıyor olmasıdır. Bu kapsamda ileri yetişkin bireylere yönelik yapılan yaş ayrımcılığı ve toplumsal algının ne düzeyde olduğu, yönetmenliğini Nancy Meyers'in yaptığı Stajyer (2015) ve yönetmenliğini Ken Loach'ın yaptığı Ben Daniel Blake (2016) filmleri üzerinden tartışılmıştır.

Araştırmanın Problemi ve Alt Problemler

Bu araştırmanın temel problemi: İleri yetişkin bireylere yönelik yaş ayrımcılığı ve toplumsal algı göstergeleri nelerdir?

Araştırma boyunca bazı sorular çerçevesinde araştırma ilerletilmiştir. Bu soruları üzerinde düşünülen ve araştırmaya şekil veren ve araştırma süresince cevaplanmaya çalışılan problem cümleleri olarak adlandırmak mümkündür. Aşağıda araştırmada kullanılan alt sorular yer almaktadır:

Yaş ayrımcılığı bütün “yaş kategorilerini” kapsar mı?

Yaş ayrımcılığının nedenleri arasında “ekonomik durumlar” ne düzeyde etkilidir?

Yaş ayrımcılığı “farklı cinsiyet kimliklerinde” aynı düzeyde mi etkili olmaktadır?

İleri yetişkin bireylerin konu edinildiği filmlerde “yaş ayrımcılığı” ne düzeydedir?

İleri yetişkin bireyler “toplumun algısında” ne şekilde yer almaktadır?

Yaş ayrımcılığı konusunda “kitle iletişim araçlarının” etkileri ne düzeydedir?

“Tüketim toplumunda” ileri yetişkin bireylerin konumları/statüleri/prestijleri nasıl şekillenmektedir?

Yukarıda araştırmanın yapılmasını teşvik eden araştırma problemleri yer almaktadır. Bahsedilen sorular yaş ayrımcılığı ve toplumsal algının ileri yetişkin bireyler bağlamında ne derecede etkili olduğunu göstermek için yer almaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma süresince ulaşılmak istenen hedef; yaş ayrımcılığı ve toplumların algıların ileri yetişkin bireyleri ne şekilde etkilediği, etkiliyor ise yaşantılarımıza ne şekilde yansıdığını sinema filmleri çerçevesinde tartışabilmektir. Bu sorulara cevapların filmler üzerinden ele alınması toplumların bakış açılarının daha net bir şekilde görülmesini sağlayacaktır. Çünkü kitle iletişim araçlarından biri olan sinemanın amaçları arasında toplumdaki bireylerin düşüncelerini yansıtmak da yer almaktadır. Filmlerin incelenmesi sonucu ileri yetişkin bireylere yönelik yapılan yaş ayrımcılığının ve algıların ne düzeyde olduğu, göstergeler aracılığıyla sinema filmleri üzerinden okunmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Önemi

Araştırma konusu ileri yetişkin bireylere yönelik gerçekleştirilen yaş ayrımcılığı ve toplumsal algı düzeylerinin tartışılması açısından önemlidir. Ulaşılmak istenen hedef ileri yetişkin bireylere yönelik gerçekleştirilen yaş ayrımcılığının toplumların algılarında ne şekilde yer aldığı, ne düzeyde etkilediğinin filmler çerçevesinde ele alınmasıdır. Yazılacak olan çalışmanın ileri yetişkin bireylere yönelik yapılan yaş ayrımcılığının boyutlarının yeniden düşünülmesine ve algıların ne şekilde değiştirilmesi gerektiğine tartışma zemini oluşturabileceği düşünülmüştür.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma Metz'in göstergebilimsel analizi çerçevesinde şekillendirilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde; yaş, ileri yetişkinlik, yaş ayrımcılığı, toplumsal algı, kitle iletişim araçları, küreselleşme, Frankfurt okulu, kültür endüstrisi, tüketim kültürü vb. kavramlarına ilişkin tanımlar ve açıklamalara yer verilmiştir. Bu nedenle ilk bölüm literatür çalışmasından oluşmaktadır. Bu bölümde birçok kitap, tez ve makale taranmış ve gerekli yerlerde çalışmada kullanılmıştır. Tezin ikinci bölümünde ise; kullanılan yöntem yer verilmiş ve seçilen iki film üzerinden ileri yetişkin bireylere yönelik gerçekleştirilen yaş ayrımcılığı ve toplumsal algı düzeyi

bakımından analiz edilmiştir. Yerel boyutta incelenmenin yapılması amacı ile de Türk yapımlı Mahsun Kırmızıgül'ün yönetmenliğini ve senaristliğini yaptığı Beyaz Melek filmi kısaca incelenmiş olup ekler kısmında yer almaktadır.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Literatüre kısa bir bakış yapmak çalışmanın anlaşılabilirliği ve sonuçları görme açısından etkili olacaktır. Yaş ayrımcılığı ve toplumsal algı bağlamı üzerinden ele alınan çalışmanın bu bölümünde bir yandan yaş ve ileri yetişkinlik kavramlarına detaylı bir şekilde yer verilirken diğer yandan da yaş ayrımcılığı, toplumsal algı ve kitle iletişim araçları, küreselleşme, tüketim kültürü vb. kavramlarının tanım ve görüşlerine de detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

1.1. Yaş Kavramı, Yaş Kategorileri ve Kuramsal Tartışmalar

1.1.1. Sevgi Gibi Saklanamayan “Yaş” ve “Yaş Kategorileri”

Yaş denilince hemen hemen herkesin gözünde belli başlı kavramlar canlanır. Kimisine göre yaş, yaş almaktır ve hüznü bir duyguyu ifade eder; kimisine göre de yaş, bilgilenmektir ve erdemli olmayı, olgunlaşmayı ifade eder. Bu tanımlara birçok yeni tasvirler getirilebilir.

Yaş kavramı en genel tanımıyla doğum anından itibaren geçirilen ve yıllar, aylar, günler vb. şekilde ifade edilebilen zaman olarak nitelendirilebilir. Bireylerin doğum anından yaşamının son anına kadar geçen sürede birçok farklı durumlar görülmektedir. Bu gelişim özelliklerinin her birinin belirleyicisinde yaş kavramı etken olmaktadır (Santrock, 2016'dan akt: Güler:131).

Ekşiye göre; insanın doğum anından ölüm anına kadarki geçen sürecin belirli evrelerle sınıflandırılması ile yaş kategorileri ele alınabilmektedir. İnsan doğumdan ölüm anına kadar; bebeklik dönemi, ilk çocukluk(okul öncesi) dönemi, son çocukluk(okul) dönemi, ergenlik dönemi, genç(ilk) yetişkinlik dönemi, orta yetişkinlik dönemi ve ileri yetişkinlik dönemi aşamalarından geçmektedir. Bebeklik dönemi 0-2 yaş aralığını, ilk çocukluk(okul öncesi) dönem 3-6 yaş aralığını, son çocukluk(okul) dönemi 7-11 yaş aralığını, ergenlik dönemi 12-18 yaş aralığını, gençlik(ilk) yetişkinlik dönemi 18-30 yaş aralığını, orta yetişkinlik dönemi 30-50 yaş aralığını ve 60 sonrası ileri yetişkinlik dönemini oluşturmaktadır (Ekşi, 2017:15).

Yaş kategorileri yapılırken bireylerin yaşamlarında karşılaştıkları dönüm noktaları bulunmaktadır. Bu dönüm noktaları olumlu bir şekilde çözüme kavuşturulduğunda bireylerin gelişimlerine katkı sağlamaktadır.

Arı ve Arslan'ın dediği gibi Erikson yaş kategorilerini sınıflandırırken aynı zamanda bireylerin psiko-sosyal gelişim süreçlerini esas almaktadır. Erikson'a göre birey 0-1,5 yaş aralığında temel güvene karşı güvensizlik, 1,5- 3 yaş aralığında özerkliğe karşı utanç ve şüphe, 3-6 yaş aralığında girişimcilğe karşı suçluluk, 6-11 yaş aralığında başarı olmaya karşı başarısızlık, 12-21 yaş aralığında kimlik kazanmaya karşı kimliksizlik, 21-30 yaş aralığında yakınlığa karşı yalnızlık, 30-65 yaş aralığında üretkenliğe karşı durgunluk, 65 yaş ve sonrası aralığında ise benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk dönemlerinden geçmektedir (Arı ve Arslan, 2015:53-55).

Yaş kavramını tanımlarken sadece doğumdan ölüme kadar olan süreçteki geçirilen zaman dilimini esas almak tek başına yeterli olmamaktadır. Çünkü bireyin yaşamını etkileyen faktörler bulunmaktadır. Yaş kavramını takvim yaşı, biyolojik yaş, psikolojik yaş ve sosyal yaş açılarından değerlendirmek daha fayda sağlayacaktır.

Güler takvim yaşı ve biyolojik yaşından şu şekilde bahsetmektedir;

Takvim yaşı, aslında yaş tanımlamaları yapılırken genellikle kullanılmaktadır. Takvim yaşı bireylerin doğumundan ölümüne kadar geçirilen ve yıllar vb. şekilde ifade edilebilen zaman olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin yaşamı yetmiş yaşında son bulmuş ise takvim yaşı bireyin yaşamının son bulunduğu noktada belirlenmektedir.

Biyolojik yaş bireyin iyilik halinin değerlendirilmesidir. Bireylerin yaşamlarında geçen sürede bedenlerini ne kadar sağlıklı kullandıklarının göstergesi olmaktadır. Yani birey fiziksel, bedensel anlamda daha az hastalığa sahip olup sağlıklı bir yaşam tarzı sürdürüyorsa o kişinin biyolojik yaşı ön plana çıkmaktadır. Biyolojik yaşın belirleyicileri arasında çevresel koşullar, genetik yapılar, olumsuz yaşam tarzları, sağlıksız ve düzensiz beslenme vb. ölçütler yer almaktadır (Güler, 2017:131).

Yine Güler psikolojik yaşı şu şekilde tanımlamaktadır;

Psikolojik yaş bireylerin buldukları ortama adapte olmalarıdır. Bireyler ne kadar uyum sağarlarsa psikolojik yaşları da o doğrultuda şekil almaktadır. Yaşlı bireylerin öğrenme süreçleri genç bireylere göre daha güç olabilmektedir. Yaşlı bireyler arasından

öğrenmeye daha kolay adapte olanların daha kolay uyum sağlayamayan yaşlı bireylere göre daha istekli, olumlu kişilik özelliklerine sahip bireyler oldukları ortaya çıkmaktadır.

Sosyal yaş ise bireylerin yaşları ile bağlantılı olan rollerini, sorumluluklarını ifade etmektedir. Bireylerin buldukları ortamlarda yerine getirmiş olduğu rolleri sosyal yaşının belirlenmesinde etkili olmaktadır (Güler, 2017:131-132).

Takvim yaşı, biyolojik yaş, psikolojik yaş ve sosyal yaşın tüm bireylerde aynı düzeyde yer almama durumu görülebilmektedir. Bireylerin yaşam koşullarına, kültürlerine, gelenek-göreneklerine, eğitim düzeylerine vb. birçok etkene bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Sağlıklı yaşam tarzına sahip olan bireylerin biyolojik yaşı takvim yaşından ileri konumda olabilmektedir. Bu durumda 52 yaşında hiç evlenmemiş ve işe giden bir kadın, 20 yaşında evlenmiş çocuk sahibi olan bir kadın, 36 yaşında bir babaanne, 25 yaşında bir iş adamı, 60 yaşında ilkökula giden çocuğu olan bir baba olabilmektedir. Bu nedenle sadece takvim yaşı ile bireyler üzerinde değerlendirmeler yapılması kişileri yanılgılara uğratabilme durumunu tetikleyecektir. Dolayısıyla takvim yaşı, biyolojik yaş, psikolojik yaş ve sosyal yaş durumları birlikte değerlendirilerek ele alınmalıdır (Santrock, 2016'dan akt: Güler, 2017: 131-132).

1.1.2. Kuramsal Tartışmalar

Yaş tartışmaları birçok bakış açısına göre değişiklik gösterebilmektedir. Farklı bakış açılarındaki yaş tartışmalarını ele almadan önce çalışmanın ana temasını içeren ileri yetişkinlik kavramının tarihsel süreçteki değişimini kısaca ele almak çalışmaya katkı sağlayacaktır.

Kokaçya Duvan ve Kantar Davran tarım toplumu dönemindeki aile yapıları geniş aile olup genç ve ileri yetişkin bireylerin iç içe yaşamlarını sürdürdüğü yapılardır. Bu toplum yapısında ileri yetişkin bireyler söz sahibi olup bilgilerinden yararlanan ve saygı duyulan bireylerdir. İnsanlar tarımla uğraşp geçimlerini toprak üzerinden sağlamaktadır. İleri yetişkin bireylerin toprak sahibi olup tarım konularında diğer bireylere oranla daha bilgili oldukları göze çarpmaktadır şeklinde değerlendirir (Kokaçya Duvan ve Kantar Davran, 2022:1628).

Modernleşme dönemine kadar bireyler kırsal alanlarda yaşamını sürdürmekte olup sanayileşme devrimi ile birlikte kentlere yoğun göçler yaşanmıştır. Kırdan kente yapılan

bu yoğun göçler aynı zamanda aile yapısının dinamiğinde de değişimlere neden olmuştur. Teknolojik değişimler gençlerle ileri yetişkin bireyler arasında kuşaklar arası farklılıklara sebep olmuş iletişim ve bilgi anlamında ileri yetişkin bireylerin yetersiz ve deneyimsiz olarak görülmelerine sebebiyet vermiştir. Aynı zamanda fiziksel olarak olumsuz şartlara sahip olan ileri yetişkin bireyler elden ayaktan düşmüş, herhangi bir ekonomik bağımsızlığı olmayan, diğer aile bireyelerine bağımlı yaşamını sürdüren bireyeler olarak modern dönemde birçok noktada ayrımcılığa maruz kalmışlardır (Kokaçya Duvan ve Kantar Davran, 2022:1628-1629).

1.1.2.1. Cinsiyet Kimlikleri Merkezli Bir Bakış: Feminizm

Feministlere göre yaş tartışmasını ele almadan önce kısa bir şekilde feminizm ve toplumsal cinsiyet kavramlarından bahsetmek gerekmektedir.

Taş'ın ifade ettiği feminizm kadınların cinsiyetlerinden yani kadın olmalarından kaynaklı olarak toplumun her kesiminde karşılaşmış oldukları sorunlara, ayrımcılığa, baskıya karşı duran bir akımdır. Feminizm erkeklerin sahip oldukları haklara kadınların da eşit bir şekilde sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Cinsler arasında her türlü sosyal, ekonomik, siyasal, toplumsal vb. alanlarda eşitlik söz konusu olmalı her türlü ayrımcılık önlenmelidir. Aynı zamanda kadınların toplumda baskı altında kalmadan özgür biçimde yaşamlarını sürdürmelerini de ön plana almaktadır (Taş, 2016:165).

Bingöl de feminizme göre yaş tartışması ayrıca toplumsal cinsiyet kavramı ile birlikte ele alınmaktadır der. Toplumsal cinsiyet kadın ve erkeklere biyolojik yapılarından kaynaklı olarak toplumda rol ve sorumlulukların atfedilmesidir. Aslında kadınların kadın cinsiyetine sahip olmalarından kaynaklı olarak hane içi işlerin sorumluluğunun uygun görülmesi erkeklere ise erkek cinsiyetine sahip olmalarından kaynaklı olarak ise hane dışı işlerin uygun görülmesidir. Aynı zamanda kadınların duygusal, kırılgan, merhametli vb. özelliklerle erkeklerin ise cesur, kuvvetli, mantıksal vb. özelliklerle bütünleştirilmesidir şeklinde ifade etmektedir (Bingöl, 2014:108).

Feminizmin ana noktasını oluşturan toplumsal cinsiyet kavramı ile yaş kavramı hayatın hemen hemen her alanında birbirleriyle örtüşmektedir. Bir kız çocuğunun yaşına uygun olarak yerine getirmesi gereken rolleri bulunmaktadır. Eğer bu kız çocuğu bu rolleri yerine getirmez ise toplumda hala bebek gibi davranıyor söylemlerine maruz kalmaktadır.

Bu noktada kız yaşına uygun davranırsa toplumsal cinsiyeti, toplumsal cinsiyetin getirdiği rolleri yerine getirir ise yaşına uygun olarak hareket etmiş olmaktadır.

Pamuk'a göre ileri yetişkin kadın bireyin yaşına bağlı olarak dış görünüşünde kırışıklık, saçlarının beyazlaması, halsizlik vb. gibi durumları meydana gelmektedir. Böylelikle toplumun kadınlara atfetmiş olduğu güzellik, çekicilik unsurları yaşın ilerlemesi ile birlikte yok olmakta ve değersiz bir noktaya evrilebilmektedir. Aynı durum erkekler için de söz konusudur. Erkekler de belirli bir yaşa ulaştıklarında eski fiziksel güçlerinden mahrum kalabilmekte ve toplum tarafından daha değersiz bir konumda yer alabilmektedir (Pamuk, 2018: 77).

Ayrıca Pamuk evlilik yaşının kadın ve erkeklerin cinsiyetlerine bağlı olarak değişkenlik göstermesi de toplumsal cinsiyet ve yaş kavramları ile örtüşmektedir. Kadınlar belirli bir yaşın üzerine gelince evlenmezler ise kadınlık normlarını taşımadığı anlayışı ile evde kalmış, kimse almaz bunu bu saatten sonra gibi söylemlere maruz kalmaktadırlar. Erkekler için evlilik yaşının ileri bir yaşta olması gerektiği bakış açısı bulunmaktadır ve dolayısıyla bu söylemlere maruz kalmamaktadırlar. İleri yetişkin bir kadının kendinden yaşça küçük bir erkekle evlilik yapması durumu toplum tarafından kabul edilmezken kendinden yaşça küçük bir kadınla evlenen erkeğin evliliği toplum tarafından meşru görülmektedir der (Pamuk,2018:79).

Yaşı yetmiş beş vb. gibi ileri bir yaş olan kadınların makyaj yapıp daha genç giyinmesi toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. Toplumdaki bireylere göre bu yaşa sahip bir birey yaşının gerektirdiği şekilde giyinmeli ve davranmalıdır.

Toplumda erkekler maddi anlamda kazanç sağlaması ve ekonomik anlamda güçlü olması gerektiği düşünülen bireylerdir. İleri yetişkinlik döneminde olan bir erkek maddi anlamda eskisi kadar kazanç sağlayamamakta ve eski güçlerini kaybetmektedir. Toplumun erkeklere atfetmiş olduğu güçlü olma, maddi kazancı olma vb. durumları ileri yetişkinlik döneminde eksik kalmakta ve bu nedenle de toplumda dışlanmaktadır.

Feministlere göre, erkekler için bahsedilen bu durum kadınlar için de geçerlidir. Kadınlar da maddi kazanç sağlayan ve ileri yetişkinlik döneminde kazancı eskisi gibi olmadığı için değersizleştirilen bireylerdir.

Tüm bu bahsedilen örneklerden de anlaşılabilceği üzere kadın ve erkeklerin sahip olmuş oldukları yaş gruplarına göre davranması gereken rol ve sorumlulukların bulunduğu bakış açısı feminizm akımına göre olumlu ya da olumsuz şekilde değerlendirilmektedir.

1.1.2.2. Anlam İçeriği Farklılaşan Yaş Sembolü: Sembolik Etkileşimciler

Sembolik etkileşim anlayışına göre yaş tartışmalarından bahsetmeden önce kısaca sembolik etkileşim bakış açısından bahsetmek gerekmektedir.

Morva'ya göre, sembolik etkileşimcilik hızlı bir şekilde meydana gelen kentleşme sürecindeki değişiklikleri anlamlandırmak ve çözüm noktasına getirmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu bakış açısı ile sosyal durumlar ve davranışlar analiz edilmektedir (Morva, 2017:141-142).

Bu kurama göre Doğan ve Oral insanlar arasında meydana gelen davranışlar semboller aracılığı ile ortaya çıkmaktadır der. Ayrıca toplumların kabul etmiş oldukları belli başlı yargıları bulunmakta olup bunlar da semboller ile ortaya çıkmaktadır. Bir birey bulunmuş olduğu konumdaki davranışlarını o toplumun kabul etmiş olduğu durumlara göre gerçekleştirmektedir ve bu durumlar sembolik etkileşimcilik bakış açısına göre semboller ile açığa çıkmaktadır (Doğan ve Oral, 2020:41).

Sosyal olayları, eylemleri, olguları vb. durumları ele alıp bireylerin duygu, düşünce, algıları ile bütünleştirildiğinde nasıl yorumlamalara, anlamlandırmaları ortaya çıkaracağını belirleyen kurama Aktay'a göre, sembolik etkileşimci denmektedir. Sembolik etkileşim kuramında anlamlar, semboller, simgeler, algılar önemli noktaları oluşturmaktadır (Aktay, 2020:92).

Bireyler doğum anından ölüm anına kadar geçen sürede birçok yaş evrelerinden geçmektedirler. Her evre kendi içerisinde özel ve anlamlı bir konuma sahiptir. Bireyin ilk olarak hayata başladığı dönem bebeklik dönemidir. Bu evrede birey bebeklik döneminin getirmiş olduğu şekilde davranır. Toplumsal olarak bebeklik döneminde bebekler anne ve babalarına bağlı yaşamlarını sürdürüp hayatın dinamiklerini kazanmaya başlarlar. Emekleme, agulama, yürüme, konuşma gibi özellikleri zaman içerisinde kazanırlar ve bu özellikler sembollerini oluşturmaktadır.

Özyer Aksaray'ın bahsettiği gibi ilk çocukluk oyun çağındaki bir çocuğun sembollerini oyuncaklarla oynaması, çizgi film karakterleri, parkta sallanması, konuşmayı ve yürüme

davranışlarını kazanmış olması şeklindedir. İkinci çocukluk okul çağındaki çocukların sembollerini ise kitaplar, ödevler, okul arkadaşlıkları, hüzün mutluluk gibi soyut karamlar oluşturmaktadır. Ergenlik döneminde ise bu durum tamamen değişkenlik göstermektedir. Bu dönemde ise üniversiteye hazırlık, karşı cinsle kurulan ilişkiler, sevgi aşk vb. duyguları daha derinden hissetme, bağımsızlık başarılı olma hissiyatı gibi duygular ön plana çıkmaktadır. Fiziksel anlamda da sesin kalınlaşması, boyun uzaması, bedende meydana gelen değişiklikler ergenlik döneminin sembollerini oluşturmaktadır.

İlk yetişkinlik döneminde iş arayışları, evlilik yolunda atılan önemli adımlar, aile kurup sorumluluk almak, çocuk sahibi olmak, düzenli bir yaşantıyı sürdürme vb. durumlar ilk yetişkinlik döneminin sembolleridir. Orta yetişkinlik dönemine geçildiğinde ise bireyler artık belli bir yaşa gelmişlerdir. Bu yaş aralığında çocuklarını yetiştirme, çocuklarının okul evlilik vb. durumları ile ilgilenme, kendilerinden daha çok çocuklarının istekleri ve ihtiyaçları ile ilgilenmektedirler.

İleri yetişkinlik döneminde cildin kırıışması, sağlık problemlerinin artması, gözlerin görme kabiliyetinin daha yavaşlaması fiziksel sembollerden olduğunu da ifade eder Özyer Aksaray. İleri yetişkin bireylerin eski fiziksel güçlerini kaybetmelerinden kaynaklı olarak bir işle meşgul olmamaları aile bireyelerine daha bağımlı olma durumlarına sebep olmaktadır. Ekonomik anlamda herhangi bir getirisinin olmaması, yalnızlık sorunları, gençlerle kuşaklararası farklılıkların oluşması vb. durumlar toplumsal sembollerden birkaçıdır. İleri yetişkin bireyelerin isteksizlik, güçsüzlük, mutsuzluk, ölümü bekleme gibi durumlar da ileri yetişkinlik döneminin psikolojik sembollerini oluşturmaktadır (Özyer Aksaray, 2022: 14-17).

Kısacası tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş ile birlikte modernleşmeler yaşandı. Modernleşme ile de birlikte toplumların yapılarında değişiklikler meydana geldi. Zamandan zamana, mekândan mekâna ve sembollere/yüklenilen anlamlara/bakış açılarına bağlı olarak da değişen bir ileri yetişkinlik anlayışı meydana geldi. Sembolik etkileşimciler geçmişten bu zamana meydana gelen değişiklikleri, bakış açılarını semboller, anlamlar aracılığı ile ele almaktadır.

1.1.2.3. Sınıfsal Ayrımının ve Meta Üretimini Konusu Olarak Yaş: Marksizm

Marksistlere göre yaş tartışmasını ele almadan önce kısa bir şekilde Marksizm bakış açısından bahsetmek gerekmektedir.

Çetin Dağdelen'e göre Marksizm bakış açısını ele alan çalışmalarda tüketim kültürü ve kapitalist düzen kavramları karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramlar Sanayi Devriminin meydana gelmesinden sonra toplumda daha görünür bir şekil almaya başlamıştır. Fabrikalaşmanın artması ile birlikte toplumsal yapı değişikliğe uğrayıp kitlesel bir şekilde ürünlere yönelim tutkusuna yol açmıştır. Tüketimlerin boyutu maddi nesnelere ile sınırlı kalmayıp aynı zamanda manevi yönden de birçok noktada oluşmaya başlamıştır. Metallerin oluşmaya başlaması ve tüketim kültürünün bu denli toplumlarda artış göstermesi kapitalizmin amaçlarına hizmet etmeye başlamıştır (Çetin Dağdelen, 2017: 285).

Kapitalizmin her türlü üretimin kar amacı güdülerek yapılması bakış açısından kaynaklı olarak sermayesi olanın ön plana çıktığı olmayanın ise geri planda kaldığı bir toplum düzeninin oluşmasına kaynaklık etmiştir. Marksizm bakış açısında emeğin görmezden gelindiği, bireylerin yabancılaştığı, sınıf farklılıklarının ortaya çıktığı toplum yapısı kabul edilebilir bir yapı olmayıp eşitlikçi bir toplum düzeninin kurulması gerektiği düşüncesi hâkimdir.

İleri yetişkinlik dönemi ile birlikte fiziksel güçlerde yaşanan olumsuz durumlar, hastalıkların meydana gelmesi vb. durumlardan kaynaklı ileri yetişkin bireyler eskisi gibi maddi kazanç sağlayamamaktadır. Ayrıca bu bireyler teknolojik gelişmelerin ve tüketim toplumunun oldukça gerisinde kalmış ve değersiz bireyler olarak görülmeye başlanmıştır. Modern çağın getirdiği tüketim arzusunun karşılayabilen daha genç yaşta bireyler ise daha bilgili, donanımlı olarak görülmeye başlamıştır. Bunlara ek olarak sermayesi olanın ön plana çıktığı toplum yapısında ileri yetişkin bireyler etkisiz kalmakta ve dışlanmalara maruz kalmaktadır.

Marksist bakış açısına göre kapitalizm ruhunu taşıyan bu toplumdan sebeple yaşa bağlı olarak ayrımcılıklar oluşmakta olup sınıf farklılıklarının ve ekonomik sorunların ortadan kaldırılması ile yaşa bağlı ayrımcılıkların da önüne geçilmiş olacaktır.

1.1.2.4. Tartışma Analizi

Bu kısımda kuramsal tartışmalar bölümünde bahsedilen Feministlere, Marksistlere ve Sembolik Etkileşimcilere göre yaş tartışmalarının kısaca ele alınması ve çalışmaya en yakın olan bakış açısının kısaca değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

İleri yetişkinlik döneminde Feminizm akımı ileri yetişkinleri cinsiyet kimlikli ele almaktadır. İleri yetişkin kadın ile ileri yetişkin erkek bireylere yönelik algılar farklı şekillenmektedir.

İleri yetişkin bir kadının dış görünüşünün fiziksel değişimlere bağlı olarak olumsuz anlamda şekillenmesi vb. toplumsal cinsiyet temelli durumları ile ileri yetişkin erkek bireylerin fiziksel güçlerini kaybedip ekonomik anlamda getirilerinin azalması hatta hiç olmaması vb. toplumsal cinsiyet temelli durumları feminizm akımında sıkça yer almaktadır.

Fakat feminizm ileri yetişkin bireyleri toplumsal cinsiyet, cinsiyet vb. kavramlar ile sınırlı bir şekilde ele almakta diğer yönler açısından eksik değerlendirebilmektedir. Ayrıca çalışma kapsamında incelenen filmlerde kadın ve erkek ileri yetişkin bireyin her ikisine de yaş ayrımcılığı yapıldığı görülmektedir.

Feministlerde görülen ileri yetişkinlik dönemini sınırlı bir alanla ele alma durumu Marksist bakış açısında da bir bakıma yer almaktadır.

İleri yetişkinlik dönemi fiziksel güçlerde yaşanan olumsuz durumlar, hastalık vb. durumlardan dolayı maddi kazancın sağlanamadığı dönemdir. İleri yetişkin bireyler teknolojik gelişmelerin gerisinde kaldıklarından ve yeteri kadar tüketim yapamadıklarından dolayı da geri planda kalmaktadırlar. Marksist bakış açısı ise sermayesi olanın ön plana çıktığı sermayesi olmayanın ise geri planda kaldığı bir toplum düzeninin varlığını kabul etmek istemez. Ayrıca kapitalizm ruhunun ortadan kaldırılması ile birlikte yaşa bağlı ayrımcılıkların da ortadan kaldırılabileceğini de öne sürmektedir.

Tüm bu bahsedilenler doğrultusunda Marksizm ileri yetişkinlik dönemini ekonomik kazanç vb. açıdan ele almakta, sınırlamaktadır.

Bir diğer kuramsal yaklaşım olan Sembolik Etkileşimciler ise zamandan zamana, mekândan mekâna sürekli değişiklik gösteren anlamlar, semboller üzerine yoğunlaşmaktadır. İleri yetişkinlik dönemi sembolleri, anlamları, algıları tarım

döneminden sanayileşme ile birlikte geçilen modernleşme dönemine değin birçok açıdan değişiklik göstermiştir.

Geçmişin ileri yetişkin bireyleri erdemli, bilgi sahibi, donanımlı vb. anlam, sembolleri ile bilinmekteydi. Sanayileşme ile modernleşme dönemi ortaya çıktı ve birçok açıdan kaynaklara erişimler hızlandı. İleri yetişkin bireylere birçok konuda ihtiyaç azaldı. Şimdinin ise teknolojinin gerisinde kalan, maddi kazancı olmayan, hastalıkları sebebi ile sağlıklı bir yaşam sürdüremeyen, tek başına yaşam mücadelesi veren vb. sembol, anlamları ile bilinen bireyleri olarak bilinmeye başladılar.

Tüm bu bahsedilenler doğrultusunda çalışmanın ana konusu olan ileri yetişkin bireylere yönelik yaş ayrımcılığı ve toplumsal algı düzeylerinde anlamlar, semboller vb. açılardan ele alan sembolik etkileşimci yaklaşımının bakış açısını değışen ileri yetişkinlik algısının hâkim olmasından kaynaklı esas almak çalışmaya katkı sağlamaktadır.

1.2. Yıllara Yaşam Katmak “İleri Yetişkinlik”

Kalınkara’ya göre literatüre bakıldığında en genel anlamıyla ileri yetişkinlik; insan yaşamının son dönemidir. İleri yetişkinlik ile yaşlanma kelimeleri birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Fakat yaşlanma, insanın yaşadığı süre zarfında sürekli devam eden doğal ve kaçınılmaz bir durumdur. Yaşlanma ile bireylerin fiziki ve ruhsal yönlerinin eski güçlerini kaybettiği de anlaşılmaktadır. Bebeklikten gençliğe doğru insan gelişimi sürekli bir ilerleme göstermekte, bundan sonraki aşamada da ilerleme yavaşlamakta ve insan kendisini bir durağanlık döneminde hissetmektedir. Bu durağanlaşma dönemi zaman içerisinde bir çöküşe sebep olmaktadır. Bu çöküşün fiziksel, psikolojik, zihinsel, sosyal vb. olabilecek alanlarında en fazla etkisinin hissedildiği dönem ileri yetişkinlik dönemi olarak bilinmektedir. İnsanlar ilk olarak kendilerinde fiziksel anlamda farklılıklar daha doğrusu yetersizlikler hissetmeye başlarlar. Bu fiziksel anlamdaki yetersizlikler zaman içerisinde psikolojik anlamda da yetersizliklere neden olmaktadır. Fiziksel ve psikolojik anlamdaki yetersizlikler ise zamanla kişilerin sosyal yaşamlarını da etkileyecek duruma gelmektedir. Bu durumda ileri yetişkinlik, yaşamdaki birden fazla alanda kayıp duygularının yaşandığı ve kişilerin yaşamlarının olumsuz yönlerden etkilendiği dönem olarak tanımlanmaktadır (Kalınkara, 2011: 7-8).

Göçmen de ileri yetişkinlik kavramını; belli bir yaş almış olma halidir. Yaş almış olma hali ile birlikte yaş belli şekilde artmaktadır. Bu artmış yaşın etkilerini gösterdiği döneme ileri yetişkinlik denilmektedir. Bu dönemde kişi fiziksel, psikolojik vb. alanlarda kayıplara uğramaktadır şeklinde tanımlamaktadır (Göçmen, 2009: 4-5).

Atila Demir'in dediği gibi toplumların her birinin kendi yapıları içerisinde ileri yetişkinlik dönemine dair farklı tanımlamaları yer almaktadır. Bazı toplumlar aslında ileri yetişkinlik döneminin olması gereken doğal bir dönem olduğu yönünde görüş bildirirlerken bazı toplumlar da ise bu durum tam tersi yönünde olup ileri yetişkinlik döneminin önemli bir sorun olarak görüldüğü yönündedir. Toplumların kültürel farklılıklarına göre ileri yetişkinlik dönemine dair tanımlamaları değişkenlik göstermektedir (Atila Demir, 2006: 50).

İleri yetişkinlik tanımlarının ortak özellikleri göz önünde bulundurularak genel bir tanım yapılsa; yaşamının son aşamasına gelen bireyin öncelikli olarak fiziksel ve zihinsel anlamdaki işlevlerinin gerilemesi ve bununla beraber sağlığının, gelir düzeyinin, saygınlığının, bağımsızlığının, sosyal yaşantısının ve sosyal desteklerinin ve akla gelebilecek daha birçok alandaki durumlarının azalması hatta kaybı gibi pek çok soruna sahip olduğu dönem olarak ifade edilebilmektedir (Kütük, Şehitoğlu, & Abduşoğlu, 2011: 3).

Onur'a göre de altmış beş yaş ve sonrası yaşa sahip olan kişiler ileri yetişkin olarak kabul edilmekte ve içinde bulunmuş oldukları dönem ise; ileri yetişkinlik dönemi olarak ifade edilmektedir. Yaş ile ilgili olan tanımlamada bireylerin diğer bireylere göre bazı toplumsal ve sağlıksal hizmetlerden daha fazla ve ayrıcalıklı olarak yararlanıyor olması ve emekli olma durumları gibi bazı durumlara sahip olmaları etkili olmaktadır (Onur, 2008: 285).

Yaşlanma herhangi bir sağlık problemi, kaza vb. durumlar olmadan zamana bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. İleri yetişkinlik aslında görüldüğü kadar basit bir evre değildir. Yaşlanma; insanın yapısını oluşturan tüm yapıların birden fazla fonksiyonlarında bozulma ve gerilemelerin meydana geldiği birikimli ve karmaşık bir evredir. Sadece fizyolojik anlamda değil insanda ruhsal ve sosyal yönlerde de değişimler meydana gelmektedir. Yaşlanma ve ileri yetişkinlik ise; insanın yapısal, fizyolojik, psikolojik ve sosyal alanlarındaki gerilemelerin ve yetersizliklerinin toplamı olmaktadır.

Bu açıklamadan da ileri yetişkinlik ve yaşlanmanın asla tek boyutlu olmadığını ve aksine birbirleriyle bağlantılı birden fazla alanla alakalı olduğunu ve karmaşık bir süreç olduğunu görmekteyiz. İleri yetişkinliğe dair birden fazla boyut bulunmaktadır (Asımgil, 2010: 166).

Bireyin sadece sahip olmuş olduğu takvim yaşına göre değerlendirilmesi kronolojik yaşlanma, organizmasının düzgün çalışıp çalışmamasına bağlı olarak değerlendirilmesine biyolojik yaşlanma, organizmalarının işlevlerine göre değerlendirilmesine fizyolojik yaşlanma, organizmaya bağlı olarak da kişinin vücudunda çıkan normal olmayan durumlara göre değerlendirilmesi patolojik yaşlanma, kişinin olaylar karşısındaki tepki, algılamalarına, sorunları çözüp çözememe durumlarına göre değerlendirilmesine psikolojik yaşlanma, sahip olmuş olduğu ekonomik durumuna göre gözlenen değişmelere ekonomik yaşlanma ve insanın alışık olmadığı ve toplum içerisinde birçok yönden değişen durumuna ayak uyduramaması durumuna ise sosyal yaşlanma denmektedir.

Akın kısacası tüm bu tanımlar ile birlikte ileri yetişkinliğin birden fazla boyutuna değinilmektedir. Tüm bu boyutlar ile ele alınması ise ileri yetişkinliğe dair daha kapsamlı bilgi edinmemizi sağlayacaktır der (Akın, 2006: 85).

Şahin de ileri yetişkinlik kavramını sahip olunan yaş durumuna göre meydana gelen hafıza işlevlerinin, konuşabilme yeteneğinin, dikkatini verebilme ve düşünmeyi gerçekleştirebilme yeteneklerinin ve bunların yanı sıra fiziksel güçlerinin azalması ve birden fazla psikolojik, fizyolojik sorunların baş gösterdiği durum olarak tanımlanmaktadır (Şahin, 2015: 13).

1.2.1. İleri Yetişkinlik Dönemi Özellikleri

İleri yetişkinlik döneminin özellikleri kişinin gençlik ve olgunluk dönemlerindeki sahip olmuş olduğu özelliklerinden bir o kadar farklıdır. Hem morfolojik açıdan hem fonksiyonel açıdan farklılaşmaktadır. Bununla birlikte kişinin psikolojisi de ileri yetişkinlik döneminde oldukça değişkenlik göstermiştir. Bu dönemi yaşayan kişilerde genellikle psikolojik açıdan farklılaşmayı daha aşikâr görmekteyiz. Bu dönemde kişi daha duygusal, daha hassas olup olaylar karşısında daha fazla alınganlıklar yaşamaktadır. Bu nedenle de olaylardan daha fazla etkilenmektedir. İleri yetişkinlik dönemi öncesi dönemlerinde kişi çevresinde olanları gözden geçirip mantıklı şekilde kararlar

verebilirken ileri yetişkinlik döneminde daha duygusal açıdan olaylara yaklaştığı için mantıksal kararlar verememektedir. Bu durum da aslında ileri yetişkinlerin bu dönemde daha sinirli, hırçın, sabırsız ve daha fevri hareketler sergileyen birer bireyler olabilmelerine zemin hazırlamıştır.

Ayrıca Akın her ileri yetişkin bireyin olaylar karşısında verdikleri tepkiler birbirlerinden farklılaşmaktadır. Bu durumun böyle olmasının sebebi ise aslında gençlik ve çocukluk dönemlerinde yaşamış oldukları, eğitim düzeyleri, aile yapıları vb. durumlar olmaktadır. Bu durumların etkileri ileri yetişkinlik döneminde yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Kronolojik açıdan baktığımızda ise; bu dönemdeki insanlar belli bir yaş seviyesinde olduklarından dolayı vücutlarında fiziksel anlamda ağrılar, sancılar hissedebilmektedir. Ayrıca sağlıkları çok da iyi olmadıkları için bir sürü problemle karşı karşıya kalabilmektedirler. İleri yetişkinlik dönemi oldukça sorunların yaşandığı bir dönem olmaktadır şeklinde ifade eder (Akın, 2006: 6-7).

İleri yetişkinlik dönemi zorluklarla geçen bir dönem olduğundan dolayı kişi bu dönemde bazen uyum sağlar bazen ise bunun aksi uyum sağlayamaz. İleri yetişkinlik dönemine iyi uyum sağlayan kişilerin geçmiş yaşamlarında mutlu bir yaşam sürdürdükleri, belirli hobileri olan, etraflarında yaşananlar hakkında bilgi sahibi olan, sağlık durumlarına dikkat ederek yaşamlarını idame ettiren ve ileri yetişkinlik dönemine ilişkin beklentilerinin olduğu bilinmektedir.

Asımgil bu dönemde en belirgin özelliklerin başında kişilerde meydana gelen fiziksel değişiklikler gelmektedir. Deriler incelik ve kırışıklıklar fazlaşmaktadır. Zamana bağlı olarak ciltte lekeler ve bazı kabartılar görülmektedir. Vücutlarının ısıya karşı dayanıklılık durumu değişmektedir. Yani çok çabuk sıcak ve soğuktan etkilenebilmektedirler. Damarlarda daralma ve sertleşmeler yaşanmaktadır. Saçlarda beyazlanmalar fazlaşmaktadır. Koku ve tat duygularında azalmalar yaşanmaktadır. İşitmelerinde büyük problemler meydana gelebilmektedir. Baş dönmesine bağlı olarak düşmeler görülmektedir. Yürüme bozuklukları artar ve bu bozukluklar ileri yetişkin bireyleri büyük ölçüde etkilemektedir. Ayrıca ileri yetişkin bireyler birden fazla sağlık sorunu ile karşı karşıya gelmektedirler. Bunların en sık rastlanılanlarından birisi kalp şikayetleridir. Kalp şikayetleri yaş zamanla ilerledikçe ileri yetişkin bireylerin yaşamlarını olumsuz derecede etkilemektedir şeklinde açıklar (Asımgil, 2010: 169- 172).

Fiziksel değişikliklerin yanı sıra ileri yetişkin bireylerin ruhsal durumları da ileri yetişkinlik dönemi özellikleri bakımından önemli olmaktadır. Çünkü, ileri yetişkin birey kendisini bu dönemde ruhsal açıdan da olumsuz hissetmektedir. İleri yetişkin bireyler yeniliklerden korkmaktadırlar. Korkmalarının ana sebebi ise; yeniliklerin onların kendi yaşamlarını bozabilecekleri yönündedir. Daha önce yaşamış oldukları hayata bağlılıkları sürmektedir. Herhangi bir alışkanlıklarını bu nedenle değiştirmek istemezler. Evlerindeki küçük bir eşyanın yeri değişse bile bu durumdan hemen rahatsız olurlar ve hırçınlaşırlar. Geçmişlerine sürekli özlem duyarlar. Hayatlarındaki yenilikleri gördükçe geçmişte yapmış oldukları aktiviteleri, vakitlerini geçirmiş oldukları arkadaşları, yaşadıkları, gezip gördükleri yerleri akıllarına gelmektedir. Bu da çevrelerindeki kişilere sürekli hatıralarını anlatmak şeklinde eyleme dökülmektedir. Geçmiş günleri onlar için her zaman en değerli zamanları olmaktadır.

Bu dönemde ileri yetişkin bireyler para ve mülke daha fazla düşkün olabilmektedirler. Kardeşleri ile arasında mal ve mülk sorunları meydana gelmektedir. Kendi bedenleri ve sağlıkları hakkında çevrelerine sürekli yakınırırlar. Kendilerinde yaşlanma ile birlikte çeşitli hastalıkların bulunduğunu dile getirirler ve bununla kalmayıp sık sık doktora gitme ihtiyacı duyarlar. Kişiliklerindeki daha önceki dönemlerinde kazanmış oldukları olumsuz özellikleri bu dönemde daha da belirginleşmeye başlar ve olumsuz özelliklerin oranları artmaktadır. Yani ileri yetişkin kişi daha önceden kavgacı ise daha kavgacı, geçimsizse daha geçimsiz ya da şüpheli davranıyorsa daha fazla şüpheli vb. durumlar şeklinde davranabilmektedir (Asımgil, 2010: 172-176).

Bu dönemde ileri yetişkin bireyler daha çocuk çocuklar gibi kendileriyle ilgilenilmesini isterler. Bütün ilgi kendilerinde olmalı ve onların istedikleri yapılmalıdır. Kendilerine karşı ilgilenilsin isterler fakat bir o kadar da çevreye karşı kendilerini kapatırlar ve içine kapanık birer insan olup çıkabilirler. Çevreye karşı ilgilerinin azalmasının sebebi ise yalnız yaşamaya başlamalarından itibaren sosyal ilişkilerinin zayıflamış olmasıdır. Sosyal ilişkilerinin zayıflamalarının sebebinde ise; çevrelerinde en yakınındaki kişileri kaybetmiş olmaları etkili olmaktadır. İleri yetişkin bir insanın bu dönemde yaşamış olduğu en önemli ruhsal sorunu yalnızlıktır. Çok iyi bir huzurevinde veyahut çok iyi bir yerde yaşamını sürdürmesi için ortamlar sağlanılsa bile kendisini yalnız hissetmektedir. Bu durumun sebebi ise; sevdiği kişilerin – çocuklarının, eşinin, torunlarının- hayatından

çıkmasıdır. Kişi bir yandan da aslında bu dönemde ölüme her geçen gün biraz daha yaklaştığını düşünmektedir. Yani, ölüm korkusu yaşamaktadır.

Fiziksel, ruhsal durumları ileri yetişkinlik döneminde bir de zihinsel durumlar olumsuz yönden etkilemektedir. Kişi zihinsel olarak yaşlanma ile birlikte yeteneklerinde azalmalar, dikkatsizlik ve bellek problemlerinde sıkıntılar ve bunun gibi bir sürü olumsuz durum ile karşı karşıya kalmaktadır. Kişi bu dönemde bazen otuz yıl öncesinin yaşanılanlarını kolayca hatırlayıp anlatırken bazen de evinin adresini, telefon numaralarını, kişilerin isimlerini unutabilmektedir. İleri yetişkin kişilerde bu dönemde yeni bilgileri öğrenmede zorluklar da yaşanabilmektedir. Kısaca ileri yetişkin birey bu dönemde hem fiziksel, ruhsal ve hem de zihinsel anlamda önemli bir şekilde olumsuz derecede etkilenebilmektedir (Asımgil, 2010: 172-176).

Yiğit'e göre de ileri yetişkinlik döneminde fiziksel olumsuzluklar daha fazla göze çarpmaktadır. Fakat tüm bu fiziksel olumsuzluklar ile birlikte aslında psikolojik anlamda da olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Özellikle görmesi ve duymasında herhangi bir sorunu yaşayan ileri yetişkin bireyin sosyal ilişkileri bakımından iletişim kuramadığı için sosyal gelişiminin de gerilediği görülecektir. Fiziksel anlamda yaşanan kayıplar ileri yetişkinler üzerinde kendisini eskisi gibi tam ve sağlıklı hissedememe durumlarını meydana getirecek ve bu durum da psikolojik anlamda ileri yetişkin bireyi olumsuz etkileyecektir (Yiğit, 2009: 13).

İleri yetişkinlik döneminde boyun kısalması, derinin incilmesi, kas kuvvetlerinin azalması, işitme ve görmede meydana gelen olumsuz etkiler fiziksel değişimler olarak bilinmektedir. İleri yetişkin bireylerde görülen bu durumlar fizyolojik ya da biyolojik yaşlılık olarak adlandırılmaktadır. İleri yetişkin bireylerde meydana gelen fizyolojik değişimlerin psikolojik açıdan ileri yetişkin bireyleri etkileme durumları ise psikolojik yaşlılık olarak adlandırılmaktadır.

Kurt ise psikolojik yaşlılığı daha çok ele alır. Psikolojik yaşlılık daha çok yalnız kalan yaşlılarda ve kendisini ileri yetişkinlik döneminin özelliklerine hazırlayamayan kişilerde görülmektedir. İleri yetişkin birey tüm bunların yanı sıra kendisini sosyal anlamda da yalnız hissedebilmekte ve toplumun ona karşı bakış açısının değiştiğini düşünebilmekte ve bu nedenle de sosyal anlamda olumsuzluklar yaşayacaktır. Bu sosyal anlamda yaşanan

olumsuzlukların yaşandığı durum sosyal açıdan yaşlılık olarak adlandırılmaktadır (Kurt, 2008: 19-23).

1.2.2. İleri Yetişkinlikte Yaşam Kalitesi

Yaşam kalitesi kavramı aslında sadece yaşlılık döneminde ön plana çıkan kavramlardan değildir.

Danış'ın ifade ettiği gibi yıllardır insanlar iyi bir yaşamın mümkün olabileceği ve bunun nasıl sağlanacağı yönündeki görüşler öne sürmüşlerdir. Yaşam kalitesi kavramı kişinin kendi yaşamında doyum ve mutluluğu ifade etmektedir aslında. Bireylerin temel gereksinimlerini karşılaması, yaşamından yeteri kadar zevk alabilmesi, sosyal alanlarda ve davranışlarında yeterli düzeye gelebilme, duygusal ve fiziki açıdan da iyi olabilme hali, insanlar arası iletişimlerinin sağlıklı olması ve kişilerin benlik saygılarının güçlü olması gibi durumların hepsi yaşam kalitesi kavramı içerisine girmektedir. Yaşlılık döneminde bireyler bilindiği üzere birden fazla şekilde olumsuz şekilde etkilenmektedirler.

Bu dönemde ileri yetişkin bireylerin yaşam kaliteleri önemli olmaktadır. İleri yetişkin bireylerin bu sorunlarının ve olumsuzluklarının üstünden gelebilip yaşamlarını devam ettirebilmeleri için ileri yetişkinlik döneminde yaşam kalitesi kavramı önemli olmaktadır. İleri yetişkinlik döneminde yaşam kalitesi kavramı; ileri yetişkin bireylerin toplumla bütünleşmeleri, kendilerini hala toplumda sevilen ve kabul görülen birer birey olarak görebilmeleri, sağlıklı, mutlu, tatminkâr bir ileri yetişkinlik dönemi geçirerek deneyimlerini genç kuşaklara aktarabilen birer ileri yetişkin birey olarak toplumda var olabilmelerini hedeflemektedir (Danış, 2009: 9).

Öz'e göre de ileri yetişkinlik döneminde esas hedeflenen nokta; ileri yetişkin bireylerin yaşamlarına yıl katmak olmayıp yıllarına yaşam katmaktır. Bu da ileri yetişkin bireylerin bu dönemde yaşam kalitelerini arttırmakla mümkün olmaktadır. Bireylerin yaşam kaliteleri arttırılarak yaşamlarına anlam katmaları hedeflenmektedir. Yaşın ilerlemesi ile birlikte doğal olarak bazı fiziksel, psikolojik, sosyal vb. anlamlarda olumsuzluklar yaşanacaktır. Fakat burada esas ve önemli olan nokta aslında bireylerin tüm bu olumsuz durumları yaşarken bağımlı, tüketici durumlara gelmelerini engellemek ve onları olabildiğince yaşamlarında aktif birer bireyler haline getirebilmektir (Öz, 2002: 24).

Bektaş ise yaşam kalitesini genel olarak iyilik halinin var olmasıdır şeklinde ifade eder. Literatüre baktığımızda yaşam kalitesi; yaşam doyumu, yaşam memnuniyeti, mutluluk hali vb. olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu tanımlardan belki de en iyisi yaşanan yılların değil de aslında yaşanan yıllara yaşam katma tanımı olmaktadır (Bektaş, 2008: 10).

Kahraman'a göre yaşam kalitesi kavramı oldukça geniş bir boyuta sahiptir. İleri yetişkin bireyin içinde bulunmuş olduğu durumların meydana getirdiği olumsuzluklar ileri yetişkin bireylerin yaşam kalitelerini de aslında bazı durumlarda olumsuz yönde etkilemektedir. Yaşam kalitesini en önemli etkileyen faktörler; yalnızlık ve sosyal izolasyondur. Bu faktörlerin olumsuz etkilerini en aza indirmek amacı ile ileri yetişkin bireylerin yaşamlarında aktif yer almaları sağlanmalı ve kendi yaşamları ile bütünleşmeleri sağlanmalıdır. Yaşam kalitesinin artırılması ile başarılı yaşlanma gerçekleşecektir. Başarılı yaşlanma için de aktif, üretken ve bağımsız bireyler oluşturulması gerekmektedir (Kahraman, 2014: 75).

Yaşam kalitesi ileri yetişkin bireylerin kendilerini yaşlılığa hazırlama süreçlerinde sahip olmuş oldukları sosyal çevrelerini ve çevresi ile olan ilişkilerini canlı tutmak, yeterli düzeyde maddi olanaklara sahip olabilmek, sağlık sorunlarını en aza indirmek amacı ile bazı önlemler almak, hafızalarını canlı tutmaya çalışmak, fiziksel işlevlerini de kaybetmeden geliştirmeye çalışmak amacı ile yaşama yeniden pozitif gözlerle bakabilmeyi hedeflemektedir. Toplumumuz için her biri ayrı öneme sahip olan ileri yetişkin bireylerin yaşamlarında nasıl daha aktif olmaları sağlanır düşüncesinden hareketle yaşam kaliteleri artırılabilir (Görgün, 2008: 92-93).

İleri yetişkin bireylerin uzun yaşamaları ile değil de yaşamlarına atfettikleri değerleri ile ve yaşamlarının kaliteleri ile ilgilenmek gerekmektedir. Günümüzde ülkemizde bu amaca yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Bireylerin yaşam kalitelerini arttırarak başarılı yaşlanmaları sadece bireysel anlamda değil de toplumsal açıdan kendilerine sağlanacak olan ekonomik, fizyolojik, psikososyal vb. açılardan destek hizmetleri ile sağlanması gerekmektedir. Yaşam kalitesi bireylerin kendi içlerinde yaşamış oldukları hayatı kendi algılarına göre şekillendirmeleridir (Kütük, Şehitoğlu, & Abduşoğlu, 2011: 15-16).

Kalınkara temel hedeflerimizden şu şekilde bahsetmektedir;

İleri yetişkin bireylerin işlevlerini kaybetmelerini engellemek, bağımsız olmalarını sağlamak ve yaşam kalitelerini iyileştirmek temel hedefler arasında olmalıdır. Fakat ileri yetişkin bireylerin yaşam kalitelerini arttırmaya yönelik ortak bir hedef koymak imkânsız gibi olmaktadır. Bu nedenle de yaşam kalitesi kültürlere ve toplumlara göre farklılıklar gösterecek ve kültürler arasında herhangi bir genellemeye gidilememektedir (Kalınkara, 2011: 255- 264).

1.2.3. İleri Yetişkinlik Dönemine İlişkin Kuramlar

İleri yetişkinlik dönemi ile ilgili sorunların araştırılıp incelenmesi sonucunda ileri yetişkinlik dönemine ilişkin birden fazla kuram oluşturulmuştur. Bu kuramların temelinde daha çok ileri yetişkinlik döneminin sorunları ve sorunlarını çözmeye ve sorunları ile baş etmeye, aynı zamanda da ileri yetişkin bireyin içinde bulunmuş olduğu ileri yetişkinlik dönemine uyumunun sağlanmasına yönelik amaçlar yatmaktadır (Kurt, 2008: 91).

Yapıcıoğlu'nun dediği gibi ileri yetişkinlik dönemi ile ilgili kuramların temel amacı; ileri yetişkinlik döneminde meydana gelen fiziksel değişmelere odaklanma olmayıp daha çok kişinin bu dönemde olayları algılama ve davranış kalıplarında ortaya çıkan değişimleri ele almaktır. Aslında anlatılmak istenen ileri yetişkin bireylerin yaşamlarında içinde bulunmuş olduğu dönemden dolayı meydana gelen durumları ve değişimleri algılamaları ve kişilerin bu değişimlere uyum sağlama durumlarının ne ölçüde başarılı olduğunu saptamaktır (Yapıcıoğlu, 2008: 4).

Şentepe de ayrıca ileri yetişkinlik dönemine ilişkin kuramlar oluşturulurken ileri yetişkinlik dönemine ilişkin psikolojik, biyolojik ve sosyolojik çerçevede ileri yetişkin bireyler ele alınmaktadır şeklinde dikkatleri çeker. İleri yetişkinlik döneminde bireylerin vücutlarında en çok da değişimlerinin yaşandığı durum fiziksel değişimlerdir. Bu fiziksel değişimlere bağlı olarak ileri yetişkin bireyler psikolojik ve ruhsal anlamda kendilerini olumsuz yönde hissedebileceklerdir. Bu nedenle de ileri yetişkinlik dönemine ilişkin kuramların oluşturulması önemli olmaktadır (Şentepe, 2009: 10).

1.2.3.1. Aktivite (Etkinlik) Kuramı

Aktivite kuramı ileri yetişkin bireylerin yaşamlarında aktif oldukları sürece yaşamlarından haz ve mutluluk duyacağı düşüncesine dayanmaktadır. İnsanların yapmış

oldukları faaliyetler aslında onların yaşamları için nasıl düşündüklerini göstermektedir. İleri yetişkin bireylerin yaşları ilerledikçe yaşamlarında meydana gelen sosyal değişmelere nasıl uyum gösterdiklerini açıklayan kurama aktivite (etkinlik) kuramı denilmektedir. Aktivite kuramı ileri yetişkin bireylerin yaşamlarında olumlu etkiler oluşturmayı hedeflemektedir. Bu kurama göre; ileri yetişkin bireylerin kaybettikleri rollerin yerine yenilerinin getirilmesi ve toplum içerisinde aktif birer birey olabilmeleri amaçlanmaktadır (Yapıcıoğlu, 2008: 7).

Kurt'a göre aktivite kuramı kapsamında çalışmalar yürüten isimler; sosyolog Robert J. Havighurst, Bernice L. Neugarten ve Sheldon S.Tobin'dir. Aktivite kuramı birey ve bireyin ilişkilerini ele alan mikro düzeyde bir kuramdır. Bu kuramda temel nokta ileri yetişkinlik döneminin pozitif yönlerini ele almak ve ileri yetişkin bireylerinin her birini olabildiğince yaşamlarında aktif birer bireyler haline getirebilmektir. İleri yetişkin bireylerin toplumda sürekli etkileşim halinde olması ve sosyal ilişki ağlarından kopmaması ile aktivite kuramını başarılı şekilde gerçekleştirmiş oluruz (Kurt, 2008: 97-102).

İleri yetişkinlik dönemine girmiş birey bu kurama göre ileri yetişkinlik dönemine olumlu bir şekilde uyum sağlayıp yaşının gerektirdiği sosyal rollere bürünür. İleri yetişkin bireye, ileri yetişkinlik döneminin getirdiği olumsuz yaşamdan sıyrılmayı ve bu dönemi olumlu ve daha aktif bir şekilde geçirebilmeye uygun koşullar sağlamaktadır. Aktivite kuramının en önemli temalarından birisi ileri yetişkinlik dönemine girmiş kişilerin ileri yetişkinlik dönemlerini başarılı bir şekilde geçirebilmelerini sağlamaktır. Başarılı yaşlanma kelimelerine baktığımızda başarı ve yaşlanma aslında birbirlerine zıt kavramlardır. İleri yetişkinlik bir tür kaybı, azalmayı ve ölüme yaklaşmayı ifade ederken; başarı kelimesi ise bir kazancı, olumlu bir durumu ifade etmektedir. Bunun için de ileri yetişkin kişi için yaşamdan kopma, herhangi bir kayıp dönemi olarak değil de yeni ilişkilerin geliştirildiği kazançlı bir dönem olarak geçirilmesi gereken bir dönemdir (Kurt, 2008: 97- 102).

Lehr Almanya'daki savunucuların aktif olan, yaşamını sürekli uğraşlar bularak geçiren ve bir şeyleri elde edebilen böylelikle diğer insanların da ihtiyaç duydukları bireyler mutlu olarak hayatlarını sürdürürler. Tam tersine yaşamaktan zevk almayan ve uğraşlar edinip bir şeyleri başarmak istemeyenler mutsuz yaşam sürer şeklinde ifade ettiğinden bahseder (Lehr, 1994: 270).

Aktivite kuramında ileri yetişkin bireylerin yaşamdan ilişkilerini kesmek yerine yaşamlarına aktif bir şekilde katılmaları istenmektedir. Bu duruma örnek olarak; ileri yetişkin bireylerin aile içinde torunları ile ilgilenip onlara bakması, evde küçük işlere yardımcı olması yaşlılık döneminde üstlendiği yeni roller olarak verilebilmektedir.

Yel aynı zamanda ileri yetişkin bireylerin gezi turlarına katılması ve ilgi alanlarına göre ileri yetişkin bireylere iyi gelebilecek hobi kurslarına yazılmaları ve bu kurslara aktif katılımlarının sağlanması, çeşitli gönüllü derneklerde çalışmalarını gibi faaliyetler ileri yetişkin bireylerin yaşamlarından kopmamaları için son derece önemli olmaktadır. Bu kurama göre ileri yetişkin bireylerden bu dönemde bu faaliyetleri gerçekleştirmesi beklenir. Aslında yaşlılığı belirleyen sosyal ilişkilerin azlığı ve yaşama katılımlarının eksik olmasıdır der (Yel, 2013: 24-25).

İleri yetişkin bireyin aktiflik düzeyini sağlık durumu, sosyoekonomik düzeyi, yaşantısında yer alan her şey bu kurama göre etkilemektedir. İleri yetişkinlikte yaşanan bazı olumsuz durumlardan kaynaklı bireyler daha pasif kalabilmekte ve toplum tarafından görünmez hale de gelebilmektedirler. Bu kurama göre ise; birey yaşamının son evresi olan ileri yetişkinlik dönemini sağlıklı ve aktif şekilde geçirmelidir. Yani yaşamsal bir meşguliyet ve toplumsal yaşama katılım söz konusu olmalıdır (Kalınkara, 2011: 27-31).

1.2.3.2. Uzaklaşma/ İlgisizlik (Disengagement) Kuramı

Disengagement kuramı uzaklaşma, kopma ve ilgisizlik olarak da bilinmektedir. Bu kuram aktivite(etkinlik) kuramının tam tersi görüştedir. Disengagement kuramının altında yatan görüş, her şeyden önce ileri yetişkinlerin, ileri yetişkinlik dönemlerinde aktiflikten son derece uzak kaldığı, sosyal izolasyon diğer bir deyişle toplumsal ilişkilerinin azaldığı ve böylece ileri yetişkin bireyin kendisini bu dönemde daha mutlu ve huzurlu hissedebileceği yönündedir. Disengagement kuramına göre aktivite kuramı, ileri yetişkin bireyin yalnızca sosyalleşebildiği ve aktif bir şekilde hareket ettiği sürece mutlu olduğu yönündeki görüşlerini eleştirmektedir (Lehr, 1994: 272).

Kalınkara diğer bir deyiş ile yaşamdan geri çekilme kuramı ileri yetişkinlik dönemi, çalışma ile emeklilik döneminde olduğu gibi hem bireyin hem de toplumun aslında birbirinden ayrılma yaşadığı bir dönemdir. Bu duruma örnek olarak ise; ileri yetişkin bireylerin fiziksel etkinliklerinin azalmasından dolayı toplum ile olan ilişkilerinde

gerilemeler yaşanmaktadır. Yani toplum ile olan etkileşimleri azalır, toplum içerisindeki rollerinde kayıplar yaşanır. Böylelikle ileri yetişkin birey toplumdan geri çekilmekte toplumda aslında bireyden elini geri çekmektedir şeklinde ifade eder (Kalınkara, 2011: 31).

Disengagement kuramı da aslında diğer teoriler gibi ileri yetişkinlik döneminde ileri yetişkin bireylerin nasıl daha mutlu ve huzurlu olabilecekleri yönünde çalışmalar yürütmektedir. Ayrılan noktası ise ileri yetişkin birey mutluluk, huzur ve sakinliği bedeni ve ruhunu dinlendirerek, yaşamında pasif kalarak bulabilir. Bu kurama göre mutluluğun sırrı ileri yetişkin bireylerin mümkün olduğunca kendisini içinde bulunmuş olduğu toplumdaki geri çekmesinde yatmaktadır.

Yapıcıoğlu da geri çekilme kuramını modernleşme ile de ilgilidir şeklinde belirtir. Toplumsal değişimler yaşanıp modernleşme birçok noktada hâkim oldukça ileri yetişkin bireylerin statülerinde önemli ölçüde kayıplar yaşanmakta ve topluma katılmama durumları söz konusu olmaktadır. Topluma katılmama durumları neticesinde de birey kendisini iyice soyutlayarak birçok hastalık durumları, toplumsal ilişki kayıpları vb. durumlar ile de karşı karşıya kalabilmektedir (Yapıcıoğlu, 2008: 7).

1.2.3.3. Başarılı Yaşlanma Kuramları

Başarılı yaşlanma kuramı ile aktivite(etkinlik) kuramı birbirini desteklemektedir. Bu kurama göre ileri yetişkin bireylerin hastalıkları iyileştirilmeli, işlevsel kapasiteleri sürdürülmeli ve yaşamlarında etkin bir şekilde yer almaları gerektiği vurgulanmaktadır. Kendi yaş gruplarına göre hemen hemen ya da neredeyse hiç denecek kadar işlev kaybı göstermeyen ve aynı zamanda yaşamla ilişkisini kesmeyen bireyler başarılı ileri yetişkin olarak adlandırılmaktadır. Başarılı yaşlanmanın gerçekleşmesinde ise; sağlıklı ve dengeli beslenme, düzenli olarak spor aktivitelerinin yapılması, sağlıklı sosyal ilişkilerde bulunabilme, hareketli yaşam tarzı gibi faktörler etkili olmaktadır (Özmete, 2012: 2).

Danış başarılı yaşlanma kuramının bütüncül bir bakış açısı ile yaklaşması gerektiğinden bahseder. Ayrıca farklı perspektifleri de ele alıp inceler ve diğer çalışmalara da kaynaklık etmektedir. Yaşlılık bilimi olan gerontoloji ileri yetişkinlik dönemlerini detaylı bir şekilde incelemiştir. Herhangi bir hastalık sonucu ortaya çıkan patolojik değişiklikler ve ileri yetişkinlik döneminin getirmiş olduğu değişiklikler karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve

ikisini ayırmak gerektiği düşünülmüştür. Hastalık olarak ortaya çıkmayan, yaşın getirmiş olduğu durumlara göre ortaya çıkan ileri yetişkinlik dönemi olağan ve hemen hemen hiç işlev kaybı göstermeyen ve yaşamla ilişkisini kesmeyip aktif bir şekilde yaşamını sürdüren ileri yetişkin bireyler ise başarılı ileri yetişkin olarak tanımlanmaktadır. Başarılı yaşlanmayı diyet, egzersizler, düzenli ve dengeli beslenme, sosyalleşme vb. birçok durumun da etkilediğinden bahseder (Danış, 2009: 20-22).

İleri yetişkin bireylerin yaşamlarından memnun olmaları ve kendilerini iyi hissetmeleri başarılı yaşlanma kuramının temel amaçlarındandır. Başarılı yaşlanma kuramı Chicago Üniversitesi bünyesinde çalışan Sosyal Komite üyelerinden Havighurst tarafından bulunmuştur. Bu kişiye göre ileri yetişkinlik döneminde ileri yetişkin bireylerin daha rahat yaşamlarının sağlanması gerekmektedir. İleri yetişkin bireylerin bu dönemlerinde daha iyi bir yaşam sürdürmeleri için gereken noktalar ileri yetişkin kişilerin yine kendilerinde gizlidir. Başarılı bir yaşlanma sürecini yine ileri yetişkinlerin kendi isteklerine göre belirlemek en doğrusu olacaktır (Lehr, 1994: 65-66).

Başarılı yaşlanma kuramlarında en çok bilinen isimler; Baltes ve Baltes'in, Pfeiffer'in ve Rowe- Kahn'ın başarılı yaşlanma kuramlarıdır.

Danış bu üç kuramcıyı şu şekilde ifade etmektedir;

Baltes ve Baltes yaşlanma ile ortaya çıkan fiziksel ve biyolojik değişimlerin diğer noktalardaki değişimleri de etkileyeceğinden bahsetmektedir. Bu yaklaşım bireylerin var olan potansiyelleri üzerinde durur. Potansiyellerini aktif bir şekilde kullanma ve hayattan zevk alma temel bakış açısındandır. Pfeiffer'e göre de başarılı yaşlanma, ileri yetişkinlik döneminde meydana gelen tüm olumsuz durumları en aza indirmeye çalışmak ve Baltes ve Baltes'te de olduğu gibi yaşamdan zevk almaktır. Rowe ve Kahn'a göre ise; üç bileşen çok önemlidir. Bunlar; yüksek bilişsel ve fiziksel kapasite, hastalıklarla mücadele etmek ve yaşamın aktif içerisinde yer almaktır (Danış, 2009: 23-25).

1.3. Görüş Alanı Sınırları Olarak Yaş Ayrımcılığı ve Toplumsal Algı

1.3.1. Yaş Ayrımcılığı İle İlgili Tartışmalar: Farklı Kuramsal Bakışlar

Yaşam şartlarının gelişmesi sebebiyle insan eskiden yaşadığından daha uzun yaşayabilmektedir. Bununla birlikte ileri yetişkinlik döneminde de bireylerin yaş aralıkları değişmektedir. Bu durum ülkelerin gelişmişlik düzeyinin arttığına, sağlık

imkânlarının geliştiğinin gibi olumlu durumların da habercisidir. Fakat olumlu birçok nokta ile birlikte ileri yetişkin bireye olan yaş ayrımcılığı durumları da artış göstermektedir

Başpınar, Şengelen ve Aslan'ın ifade ettiği gibi yaş ayrımcılığı en genel anlamıyla bireylerin belli bir yaşa ulaşmalarından dolayı dezavantajlı bir durumda görülmesi, belirli kalıp önyargılarla değerlendirilmesi ve bunlar neticesinde de toplumdan dışlanmasıdır (Başpınar, Şengelen, & Aslan, 2020: 335).

Ayrıca Başpınar, Şengelen ve Aslan'a göre yaş ayrımcılığı;

Robert N. Butler 1969 yılında yaş ayrımcılığı kavramını ortaya atmıştır. Butler bu kavramı bir apartmanın ileri yetişkin bireyler ve yoksul olanlar için toplu konuta çevrilme düşüncesinde diğer insanların endişelere kapılmasını gözlemleyerek tanımlamıştır. Önyargı ve sınıf farklılıklarının yaşa karşı da oluşturulduğu düşüncesini savunmaktadır (Başpınar, Şengelen, & Aslan, 2020: 335).

Müftüler'e göre yaş ayrımcılığı aslında bir bakıma sırf ileri yetişkin bireylerin sahip olmuş oldukları yaşlardan dolayı, maddi-manevi anlamdaki düşüşlerinden, teknolojik gelişmelerin gerisinde kalmalarından vb. durumlardan dolayı toplumdaki diğer bireylerden kopuk kalmaları ve belirli kalıplara sıkıştırılmalarıdır (Müftüler, 2018: 184).

Ayrıca Müftüler bu dönemde ileri yetişkin bireylere yaşlarından dolayı şakalar yapılması, kendi dediklerini anlayamayacaklarını düşündükleri için küçümseyici ifadelerin kullanılması, fiziksel olarak daha ağır hareket ettiklerini düşündükleri için de daha sabırsız ve anlayışsız davranılması, maddi ve manevi açıdan da düşüşler yaşadıklarını düşündükleri için de bu noktalardan yetersizlik duygusunun hissettirilmesi, diğer bireyler tarafından yok sayılarak kendisini yaşamış olduğu topluma ait hissettirilmemesi gibi birçok durumlar bireylerin ileri yaşlarından dolayı ortaya çıkan yaş ayrımcılığı kavramını gözler önüne sermektedir der (Müftüler, 2018: 187).

Ayrıca teknolojinin ilerlemesiyle birlikte bilgiye birçok noktadan erişimler kolaylaşmış olup geçmiş dönemlerin erdemli, bilgili, donanımlı bireyleri olarak görülen ileri yetişkin bireyleri daha geri planda kalmış, hatta içinde bulunmuş oldukları çağın gerisinde kalmışlardır. Bu nedenlerle de anlaşılması ve iletişim kurulması zor bireyler olarak görülmüş ve diğerleri tarafından ayrımcılığa maruz kalmışlardır.

İleri yetişkin bireyler belli bir yaşın üzerinde olan bireyler olduklarından dolayı fiziksel olarak eski güçlerini kaybetmişlerdir. Kimisi günlük kişisel bakımını bile tek başına gerçekleştiremeyecek bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta çoğu zaman elden ayaktan düşmüş bireyler olarak da bilinmektedirler. Bu nedenle bakım gerektiren bireyler olarak çevrelerindeki insanlar tarafından bakımlarından kaçılması sebebiyle ayrımcılığa maruz kalmaktadır.

Fiziksel güçlerini kaybetmelerinin yanı sıra aynı zamanda da ekonomik olarak da bağımsızlıklarını yitirmişlerdir. Hem en yakını oldukları aile bireyleri tarafından hem de içsel olarak bir işe yaramadıkları düşünceleri ayrımcılığa maruz kalmalarına sebep olmaktadır. Toplum içerisinde bağımlı nüfus olarak bile görülmeleri aslında onların birçok açıdan dışlanmaya maruz kaldıklarını ortaya koymaktadır.

Bu dönemde ileri yetişkin bireyler sadece fiziksel güçlerini kaybetmezler. Aynı zamanda psikolojik olarak da kendilerini diğer bireyler tarafından dışlanmış hissederler. Etraflarında onlarla iletişim kuran, birlikte vakit geçirebileceği yani kısacası sosyalleşebileceği insanların olmaması, aile bireylerinin yeterince arayıp sormaması, ziyaret etmemesi vb. sebeplerinden kaynaklı olarak da kendilerini dışlanmış hissetmekte ve ayrıca yalnızlık sorunları yaşamaktadırlar.

İleri yetişkinlik dönemi bireyin yaşamındaki son evre olup kişinin kendini huzurlu hissetmesi ve mutlu olarak geçirmesi gereken bir dönemdir. Fakat bu durumun aksine toplumun genel algısı bireylerin artık ölümü bekleyiş dönemleri yönünde şekillenmektedir. Kişiler tarafından ileri yetişkin bireylerin ölümü bekledikleri dönemleri olarak bile bilinmeleri onların yaftalandıkları ve aynı zamanda da yaşa bağlı ayrımcılığa maruz kaldıkları anlamına gelmektedir.

Başpınar, Şengelen ve Aslan'a göre medya, basın organları ve kitle iletişim araçlarındaki ileri yetişkin bireylerin sembolleri de ayrımcılığa maruz kaldıklarının bir diğer göstergesidir. Reklamlarda veyahut filmlerde güzellik ve gençliğe gösterilen önem ileri yetişkin bireyleri geri plana itmektedir. Bu bireyler medyada kimsesiz, tek kalmış, elden ayaktan düşmüş, birçok sorunlarıyla boğuşan, torunlarının ve çocuklarının onu aramasını bekleyen vb. bireyler olarak gösterilmekte ve böylece meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Bu bahsedilen meşrulaştırma durumu da aslında onların tamamen diğer kesim tarafından ayrımcılığa maruz kaldığının göstergesidir (Başpınar, Şengelen & Aslan, 2020: 336).

Başpınar, Şengelen ve Aslan'ın söylemiş olduklarına ek olarak Müftüler de şu şekilde eklemeler yapmaktadır;

Toplum içerisinde yaşamını sürdüren ileri yetişkin bireylere yönelik etiketlemelerin yanı sıra aynı zamanda önyargı kalıpları da bu bireylere uygulanan ayrımcılık sebeplerinden biridir. İleri yetişkinlik döneminin hastalık, depresyon, fakirlik, mutsuzluk vb. gibi olumsuz durumları beraberinde getirdiği düşüncesi de önyargı kalıplarını meydana getirmektedir. Kişi bu döneme geldiğinde elden ayaktan düşeceğine ve ölüme giden zamana kadar mutsuz olacağına dair kalıplar oluşturmaktadır. Bu kalıplar da bu dönemdeki bireyler açısından ayrımcılığın bir diğer yüzünü oluşturmaktadır (Müftüler, 2018: 190).

İleri yetişkin bireylere yapılan bir diğer ayrımcılık nedeni ise gençlerin ileri yetişkin bireylerle kaliteli zaman geçiremeyeceklerinin düşüncesidir. Onlar çağın ve teknolojinin gerisinde kaldıklarından dolayı kendinden yaşça küçük bireyler tarafından birçok noktada yalnızlığa itilme durumlarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Hâlbuki ileri yetişkin bireylerin bu dönemde en çok karşılaştıkları sorunlar arasında sosyalleşememe ve dışlanma yer almaktadır. Bu durum da ayrımcılığın diğer bir nedenini oluşturmaktadır.

Tüm bu yaştan kaynaklı bahsedilen ayrımcılık türleri olumsuz ayrımcılık olarak ifade edilirken aksine olumlu anlamda da diğer bir ayrımcılık türü olan pozitif ayrımcılık bulunmaktadır.

Bahsedilen pozitif ayrımcılık ise ileri yetişkin bireyler için olumlu bir ayrımcılık türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Olumlu ayrımcılıkta bireylerin toplum içerisindeki dezavantajlarını ortadan kaldırmak ve ileri yetişkin bireylerin topluma daha iyi uyum sağlaması amaçlanmaktadır.

Olumlu yaş ayrımcılığında ileri yetişkin bireylere toplum tarafından sevgi, merhamet vb. pozitif duygular beslenirken; olumsuz yaş ayrımcılığında ise dışlanma, ilgisizlik, önyargı gibi negatif duygular beslenmektedir. Maalesef ki genellikle yaşanan tablo genelde olumsuz özelliklerin (ilgisizlik, önyargı, dışlama vb.) yer aldığı tablo olmaktadır.

Yaş ayrımcılığı kavramına yönelik birçok tartışmalar bulunmaktadır.

L.Tornstam'a göre yaş ayrımcılığı sınıflandırmasında yer alan merhametli yaklaşımda ileri yetişkin bireylere olumsuz bir imaj sergilenirken ileri yetişkin bireylere yönelik

olumlu ve merhametli davranışlar söz konusudur. Sürekli olumsuz yaklaşımda hem ileri yetişkin bireylere yönelik olumsuz bir imaj söz konusu olurken aynı zamanda da davranışlarda da olumsuzluklar ön plandadır. Belirsiz yaş ayrımcılığı bakış açısında ise ileri yetişkin bireylere yönelik sağlanan düzenlemeler gereksiz görülmektedir (Tornstam,2018'den akt: Müftüler:185-186).

McGuire ve arkadaşlarına göre ise yaş ayrımcılığı modern toplumlarda önemli bir sorun olarak yer almaktadır. Bu dönemde ileri yetişkin bireylerin sorunları ve ihtiyaçları ele alınmamakta, görmezden gelinmekte ve bu bireylere yönelik olumsuz yaklaşımlar belirlenmektedir. İleri yetişkin bireylere saygı göstermeme, iletişim kurmama ve üstelik küçümseme, alay etme gibi durumlar yaş ayrımcılığının örneklerini oluşturmaktadır (McGuire, Klen ve Chen, 2018'den akt: Müftüler:186).

V.Minichiello'ya göre toplumda ileri yetişkin bireylere yönelik önyargılar oldukça fazla bir şekilde yer almaktadır. Özellikle hastanelerde doktorlar ileri yetişkin bireylere hastalıkları noktasında bilgi vermemekte ve hastalıklarını önemsememektedirler. İş dünyasında da geliri azalan ya da olmayan ileri yetişkin bireylere karşı etiketlemelerde bulunmaktadır (Minichieollo, 2018'den akt: Müftüler:187).

1.3.2. Sosyal Dışlanma ve Nedenleri

Sosyal dışlanma kavramı Çakır'a göre bireylerin toplumla bütünleşmesini engelleyen bir durum olarak ifade edilmektedir. Bireyler böylelikle sosyal, politik, ekonomik, kültürel vb. birçok açıdan yoksun olma durumlarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar (Çakır,2002:84).

Şahin'e göre ise sosyal dışlanma kavramı genel olarak ekonomik anlamdaki yoksunluk olarak bilinmektedir. Fakat kavramı ekonomik olarak tek boyutla ele almak yetersiz olacaktır. Toplumsal, kültürel, politik, ekonomik anlamda birçok noktadan eksik kalma durumu olarak tanımlamak daha doğru olacaktır (Şahin, 2018: 73).

Sosyal dışlanma kavramı toplumdaki özellikle dezavantajlı konumdaki bireyleri oldukça etkilemektedir. Bu durumdan en çok etkilenenler arasında ileri yetişkin bireyler yer almaktadır. Toplum içerisindeki birey kendisini o topluma ekonomik, sosyal, psikolojik, siyasi vb. birçok açıdan ait hissetmemekte ve daha dezavantajlı bir konumda yaşamını sürdürmektedir.

Sosyal dışlanma kavramı tarihte birçok açıdan tartışılmış ve değerlendirmeye alınmıştır. İlk olarak kavramın tartışılmasının Fransa'da başladığı dile getirilmektedir. O dönemlerde yaşanan büyük ekonomik buhran tüm ülkeyi derinden sarsmıştır. Bununla birlikte birçok noktadan gerilemeleri de beraberinde getirmiştir.

Çakır'ın ifade etmesine göre o dönemlerde Fransa'nın önemli isimlerinden biri olan Rene Lenoir, toplumun büyük çoğunluğunun dezavantajlı bir duruma düştüğünü ve toplumdaki büyük ölçüde dışlanmış olduğunu gözler önüne sermiştir. Dışlanmış bu kesimleri ise birçok gruba ayırmıştır. Bu gruplardan birini de hasta- bakıma muhtaç yaşlılar yani aslında ileri yetişkin bireyler oluşturmaktadır. Bu bireyler özellikle yalnızlığa itilmiş birer bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır (Çakır, 2002: 84).

Yarbuğ da sosyal dışlanma kavramını tanımlarken birden fazla boyutuna değinmek gerektiğinden bahseder. Zira ilk bakışta akıllara ekonomik anlamda bağımsızlıkları olmayan bireylerin toplumda geri plana itilmesi gelmektedir. Fakat sadece bununla sınırlı kalmamaktadır. Sosyal dışlanma aynı zamanda ileri yetişkin bireylerin çevrelerindeki kişiler, ailesindeki bireyler, arkadaş grupları, komşuları ve toplumdaki diğer bireylerle olan iletişim tarzlarını da gözler önüne sermektedir. Siyasi olarak bakıldığında ileri yetişkin bireylere devletin sunmuş oldukları olanaklar önemli olmaktadır. Psikolojik olarak ise; bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarında kendilerini tamamen umutsuz hissetmeleri ve neticesinde de ileri yetişkinlik dönemini mutsuzluk içerisinde vb. duygu durumları ile geçirmeleri sosyal dışlanmanın diğer boyutunu oluşturmaktadır (Yarbuğ, 2019:15).

İnsan doğası gereği sosyal bir varlıktır. Bulunduğu toplum içerisinde kendisini ait hissetmek istemekte ve sosyalleşmeye çalışmaktadır. Diğer bireylerle sosyal ilişkiler kurmaya çalışması aslında sosyalleşme ihtiyacının bir getirisidir. Bir bakıma toplumdaki diğer fertler tarafından kabul görmek istemektedir. Toplumsal bir kabul gördüğünde ileri yetişkinlik dönemi onlar için başarılı geçirilen bir dönem olurken tam tersine toplum tarafından dışlandığında veyahut reddedildiğinde hem dışsal olarak hem de içsel olarak içinde bulunmuş oldukları dönem büyük bir olumsuzluklar silsilesi olarak devam edecektir (Yarbuğ, 2019:15).

İleri yetişkinlik döneminde bireyleri sosyal dışlanmaya yani kabul görmemeye iten en büyük nokta toplumsal eşitsizliklerdir. Birçok noktadan kayıpları beraberinde getiren ileri

yetişkinlik dönemi aktif ve başarılı bir şekilde yani bireylerin umutla geçirmesi gereken bir dönem olması gerekirken bu bireylerin toplum içerisinde ikinci plana itilmesi, elden ayaktan düşmüş, bakıma muhtaç, anlaşılması güç, huysuz vb. çeşitli olumsuz yaftalamalarla etiketlenmeleri toplumsal eşitsizlikleri beraberinde getirmektedir. Sonuç olarak da toplum tarafından sosyal izolasyona yani soyutlanmaya itilmelerine sebep olmaktadır.

Sosyal dışlanmanın meydana gelmesine zemin hazırlayan diğer noktalar;

İleri yetişkin bireylerin fiziksel olarak güçsüz duruma düşmesi, ekonomik olarak herhangi bir getirisinin de olmaması, sağlıklarının yerinde olmayıp çoğunun aynı zamanda bakıma muhtaç olması, eğitim düzeylerinin düşük olması vb. durumlardan kaynaklı da kendilerine sosyalleşebilecekleri alanları oluşturamamaları ve toplumun bireyleri özellikle gençler tarafından kuşak farklarının meydana gelmesi teknolojinin de gelişmesi ile birlikte çağı yakalayamadıkları düşüncesi vb. birçok durum ileri yetişkin bireylerin toplum tarafından sosyal dışlanma nedenlerini meydana getirmektedir.

Atila Demir'e göre genel olarak daha detaylı bakıldığında belirli bir yaşın üzerine gelmiş ileri yetişkin birey için emeklilik dönemi başlar veyahut başlayamaz. Bu dönemde bireyler fiziksel olarak güçlerini yitirdikleri için gelirlerinde büyük oranda düşüşler yaşanır. Bu durum onların bazı işlerde ağır şartlarda çalışmalarına zemin hazırlar. Gençler tarafından sosyal anlamda dışlanmaları ise tamamen ileri yetişkin bireylere karşı oluşturulan önyargılardan ve yaşlılara karşı geliştirilen algılardan kaynaklanmaktadır. Olumsuz düzeydeki algıların ve önyargı kalıplarının artması ile birlikte ileri yetişkin bireyler sosyal alanlardan yavaşça çekilmeye başlarlar. Tüm bunlara teknolojinin gelişmesiyle artan olanaklar da eklenince içinde yaşamış oldukları topluma uyum sorunlarını meydana getirir. Farkında olmadan aslında ileri yetişkin bireyler fiziksel olarak da sosyal dışlanmaya uğramaktadır. Sokakların, binaların ve mekânların her yaşa uygun olarak yapılandırılması ve bu bireylerin sosyalleşebilecekleri alanların düzenlenmesi de sosyal dışlanmaya sebep olan diğer bir nedeni ortadan kaldırmayı sağlayacaktır (Atila Demir, 2020: 192-193).

Sosyal dışlanma durumu sadece ileri yetişkin bireyler ile sınırlı kalmayıp aynı zamanda diğer bireylerin de cinsiyet, dil, din, yaş, ırk, eğitim alanları bakımından da toplumda geri planda kalma durumları olarak karşımıza çıkabilmektedir. Sosyal dışlanmayı önlemenin

en etkili unsuru ise; insanı yalnızca insan olduğu için değerlendirip gereksiz yaftalamaların yapılmaması ile mümkün olmaktadır.

1.3.3. Toplumsal Algı Boyutu ile Yaş Ayrımcılığı

Özdemir'e göre algı kavramı duyu organlarımız tarafından dış dünyadan alınan her şey olarak tanımlanabilmektedir. Dış dünyadan aldığımız her şeyi anlamlandırıp içselleştirme süreçlerinde bireylerin değerleri, inançları, kültürleri, bakış açıları, normları vb. birçok durumları etkili olmaktadır. Yani bireylerin algılama düzeyleri yaşamış oldukları toplumlara göre şekil almaktadır (Özdemir, 2017: 118-119).

Toplumsal algı kavramını ise bu çalışma kapsamında en yalın şekilde toplumdaki diğer bireylerin ileri yetişkin bireylere karşı bakış açısı, tutum ve davranışları şeklinde ifade etmek yerinde olacaktır.

Toplumdaki bireylerin yaşlarına göre, sosyoekonomik durumlarına göre, dillerine, dinlerine, ırklarına göre vb. birçok açıdan sınıflandırılmaları söz konusudur. Bireylerin algılarını yöneten en önemli kalıpların başında da sınıflandırmalar yer almaktadır.

Aynı zamanda toplum yapısı statik bir yapıda olmayıp her geçen gün değişimleri beraberinde getirmektedir. En eski dönemlerden günümüzün modern dönemlerine kadar birçok alanda birçok değişimler meydana gelmiş olup insanların algıları da bu değişimlerin yönünde değişikliklere uğramıştır.

Sanayi devriminin gerçekleşmesi ile toplumdaki en büyük değişimi görmekteyiz. Bu devrimle birlikte endüstri, sanayi toplumu ortaya çıkmıştır. Sanayi toplumunda bireyler istedikleri birçok şeye daha kolay yollardan ulaşma imkânına sahip olmuşlar geçmiş zamanların daha deneyimli, bilgili, erdemli bireyleri olan ileri yetişkin bireylere ihtiyaçları azalmıştır.

İhtiyaçlarının azalması ile ileri yetişkin bireyler toplumda aktif iken sanayi toplumunda pasif duruma gelmiş olup ileri yetişkin bireylere karşı bakış açılarında da değişiklikler meydana gelmiştir. Modern toplumdaki önce erdemli, bilgi sahibi, birikimli, saygı duyulması gereken kişiler olarak görülen ileri yetişkin bireyler; modernitenin yaşanması ile toplum içerisinde görünmez birer bireyler olarak bilinmektedirler.

Tarım toplumundan modern topluma geçiş ile birlikte ileri yetişkin bireylerin toplum içerisindeki konumunun birçok açıdan değişmesi aslında toplumsal algı kavramının ne kadar etkili olduğunu gözler önüne sermektedir.

Ayrıca ileri yetişkin bireylere yönelik algılarımızın olumsuz yönde değil de olumlu anlamda şekillendirilmesi birçok konuda birçok engelin önüne geçilmesini sağlayacaktır.

1.4. Yalnızlıkları Kapatın Bir Dş “Kitle İletişim Araçları ve Sinema Filmleri”

İletişimin tarihi çok eski dönemlere ilk insanların ortaya çıktığı döneme dayanmaktadır. İnsanlar geçmişten günümüze diğer kişilerle haberleşmenin yollarını bir şekilde edinmişlerdir. İlk iletişimler ilk olarak sözlü olarak kurulurken daha sonra insanların birbirlerinden uzak yerlerde yaşamaya başlamaları ile birlikte ateşle, dumanla, kuşla, mağara duvarlarına resimler zilenerek vb. haberleşme şekilleriyle gerçekleştirilmiştir.

Sanayi devriminin meydana gelmesi neticesinde de toplumda birçok değişlik meydana gelmiştir. Bu değişliklerden biri de iletişim araçları üzerinde etkili olmuştur. Sanayi devrimi ile birlikte modernleşmelerin yaşanması insanların birbirleriyle daha fazla iletişim kurma ihtiyaçlarının doğmasına sebep olmuştur. Eski zamanlarda iletişim kurmak için kullanılan iletişim araçları yeterli olmayıp yeni dönemin ihtiyaçlarına cevap verebilecek araçlar meydana gelmiştir.

1.4.1. Kitle İletişim Araçları ve İşlevleri

Kılıç'a göre kitle iletişim araçları geniş çapta ileti dağıtabilen araçlar şeklinde ifade edilebilmektedir. Başka bir ifadeyle insanların birbirlerine uzak ya da yakın olmalarına bakılmaksızın diğer uçta olup bitenlerden haberdar olmaları, bilgi edinmelerinin sağlanmasıdır (Kılıç, 2014:27).

İletişim kelimesi Latince'de yer alan communis kelimesinden kaynağını almış olup daha sonrasında İngilizce'de de communication kelimesinin anlamını oluşturmaktadır. İletişim aslında insanların ortaklaşa gerçekleştirdikleri anlam yüklü simgelerdir. Kısaca bir toplumsallaşmayı içermektedir (Dilber, 2014: 61).

Kocadaş kitle iletişim araçları olarak bildiğimiz sinema, televizyon, radyo, gazeteler, dergiler, kitaplar, bilgisayar, internet, telefon vb. araçların toplumlarda daha sık kullanılır hale gelmesi, araçların önemini ve değerini daha da arttırmıştır. 19. yüzyılda yaşanan

Sanayi İnkılabı ile birlikte modern çağda kullanılan kitle iletişim araçlarının da seyrinde değişiklikler meydana gelmiştir. Sanayi toplumundan önceki dönemlerde kullanılan kitle iletişim araçları daha basit ve insanlara ulaşım ağları da daha zayıftı. Önceleri dumanla haberleşme, güvercinlerle ve atlarla haberlerin alınıp karşı tarafa götürülmesi söz konusu idi. Zor imkânlarda gerçekleştirilen haberleşme olanaklarını iyileştirebilmek adına kervansaraylar inşa edilir, haber getirip götürülenler için dinlenme olanakları sağlanırdı. Her toplum kendi sınırları içerisinde haberleşmenin sağlanabilmesi adına kendi adına yöntemler geliştirmiş ve kullanmışlardır der (Kocadaş, 2009: 129-130).

Kocadaş ayrıca dünyada kitle iletişim araçlarının kullanımını ilk olarak iktidardakilerin siyasi propagandaları ile ortaya çıkmıştır. İlk olarak kendisini basında göstermiş olup sonraları zaman ilerledikçe radyo kullanımını artış göstermiştir. Çünkü radyo kitle iletişim araçları arasında diğer kişilere de ulaşma anlamında etkili bir iletişim aracı olarak görülmektedir. Teknolojinin ilerlemesi ile de birlikte toplumlarda televizyonların görünürlüğü ortaya çıkmıştır. Tüm bu gelişmelere paralel olarak da kitle iletişim araçları yaygınlık göstermeye başlamıştır. Kitle iletişim kavramı böylelikle insanlarla yani belli bir kitleyle ve bu doğrultuda araçlarıyla yapılan kısmını oluşturmaktadır. En açık ifade ile iletişimin kitleye yönelik olarak kullanılan radyo, televizyon, gazete vb. araçlarla gerçekleştirilmesi demektir şeklinde ifade eder (Kocadaş, 2009: 130).

Yaşanan modernleşme ile birlikte insanların birbirlerinden haberdar oldukları kitle iletişim araçları insanların hayatlarında son derece önemli bir konuma gelmiştir. Önceki dönemlerde toplumlarda iletişim daha çok yüz yüze gerçekleştirilirken yaşanan toplumsal değişimler iletişimin yönünde de değişikliklere sebep olmuştur. Böylelikle kitle iletişim araçları bireylerin hayatlarında vazgeçilmez birer unsur haline getirmiştir.

Modernleşmeyle birlikte toplumlarda kullanılan kitle iletişim araçları iletişimin en önemli unsurları haline gelmiştir. Toplamların birbirlerinin kültürlerinden de haberdar olmasını sağlamış ve McLuhan'ın da bahsetmiş olduğu üzere toplamları küresel bir köy haline getirmiştir (Özkök, 1985: 93).

Dünyanın farklı noktalarında birbirlerine mesafelerce uzak yerlerinde yaşayan bireylerin kitle iletişim araçları sayesinde anında meydana gelen olay ve durumlardan haberdar olmaları küresel bir köy haline gelindiğini göstermektedir.

Büyükbaykal Ilgaz da kitle iletişim araçları olarak bahsettiğimiz telefon, telgraf, faks, gazete, radyo, televizyon, filmler, e-posta, internet, bilgisayar vb. araçlar toplumlarda gündelik hayatta, sporda, sanatta, siyasette, eğlencede vb. birçok alanda kendisini göstermektedir der. Kısacası kitle iletişim araçları hayatımızın her noktasında yer almaktadır. Hayatımızın hemen hemen her noktasında yer alan kitle iletişim araçlarının yaygınlık kazanmasında modernleşmeyle birlikte toplumlarda meydana gelen değişimler ve medya sektöründeki olumlu gelişmeler yer almaktadır. Zaman içerisinde de toplumların artık televizyon, internet, telefon vb. araçlarla şekillendiği ve yönlendirildiği de bilinmektedir (Büyükbaykal Ilgaz: 71).

Kitle iletişim araçları sayesinde insanlar bilmek ve öğrenmek istediklerini kolay ve kısa yoldan gerçekleştirmektedirler. Radyo, televizyon, sinema, internet, gazete, e-posta, telgraf vb. araçlar elde edilmek istenilen bilgiyi kısa sürede sağlayıp aynı zamanda da hızlı bir şekilde bireylere ulaştırmaktadır. Pek çok insan ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel vb. birçok alanda bilgi sahibi olmakta ve kendini de geliştirme imkânı bulmaktadır (Oktay, 1995: 73).

Akay'a göre de kitle iletişim araçları yaş farkı gözetmeksizin toplumdaki tüm bireyleri etkisi altına almaktadır. Çocukların yaşamlarında da önemli bir konuma sahip olan kitle iletişim araçları bireylerin hayatlarını da şekillendirmektedir. Aslında bir bakıma bu araçlar sayesinde toplumlar arası geçişler daha kolay sağlanmakta ve diğer yerde gerçekleşen olayların daha kolay ve hızlı bir şekilde aktarılması sağlanıldığı için de kitle iletişim araçları toplumların elçileri olarak kabul edilmektedir. Toplumların geçmişten günümüze aktarılan değişikliklerinde veyahut diğer toplumlarda meydana gelen durumlardan hızlı ve kolay bir şekilde haberdar olma noktasında elçilik rollerini yerine getirmektedirler (Akay, 2006: 34).

Kitle iletişim araçları sınıf, din, dil, ırk vb. farklılıkları gözetmeden bilgileri dünyanın bir ucundan diğer ucuna iletmektedir. İletiler kesintili olmayıp belli bir düzenlilik söz konusudur. Kitle iletişim araçlarının gönderdiği iletiler toplumun taleplerine yönelik şekil alır bu durum da süreklilik durumunun kesinleşmesini sağlar. Gönderilen iletilere dönütlerin anında verilmesini kolaylaştırır (Kılıç, 2014:28).

Kılıç kitle iletişim araçlarının en önemli işlevlerinden birini haber ve bilgi sağlama işlevi oluşturmaktadır der. Bireyler kitle iletişim araçları sayesinde kendi ülkelerinde ve

dünyadaki diğer ülkelerde meydana gelen olayları öğrenebilmekte ve müdahalede bulunabilmektedir. Ayrıca kitle iletişim araçlarının vermiş oldukları bilgi, mesajlar toplumda yaşayan bireylerin davranış, tutum ve düşüncelerinin şekillenmesine katkı sağlamaktadır. Kitle iletişim araçları farklı yerlerde yaşayan bireyleri meydana gelen olay, durumlar hakkında güdüleyip tartışma ortamlarının oluşmasını da sağlamaktadır. Kitle iletişim araçları ayrıca eğitici olmasının yanı sıra boş zamanları değerlendirme ve eğlendirme olanakları da sağlamaktadır şeklinde Kılıç ifade eder (Kılıç, 2014:29-33).

Kitle iletişim araçlarının toplumlar içerisindeki bir diğer işlevi ise bireyleri yönlendirerek daha farklı yaşayış şekillerini gözler önüne getirmesidir. Aynı zamanda bireylerin düşüncelerinde yaşayış biçimlerinde de değişiklikleri beraberinde getirmektedir (Dilber, 2014: 61).

Kitle iletişim araçları dolaylı olarak aslında mekân olgusunu ve mekân uzaklıklarını ortadan da kaldırdığı için eğitim noktasında yenilikler getirmiştir. Öğrenme ve bilgi edinme yolları daha ulaşılabilir hale gelmiş ve imkânların gelişmesi noktasında olumlu etkileri de olmuştur (Kocadaş, 2009: 131).

Büyükbaykal Ilgaz'a göre de kitle iletişim araçları dünyanın diğer ucundaki yani oldukça uzak bir mesafedeki ülkelere bireylerin daha kolay ve hızlı haberdar olmasını sağlamanın yanı sıra aynı zamanda insanları eğlendirmek ve zamanlarını olumlu değerlendirebilmesi açısından da önem taşımaktadır. Aynı zamanda meydana gelen olumsuz durumlar karşısında kitle iletişim araçları sayesinde bireylerin seslerini duyurabilmelerini sağlayarak gündem oluşturmalarını da sağlamaktadır. Bu araçlar sayesinde bireyler kendi donanımlarının ve bilgi seviyelerinin de olumlu anlamda gelişmesini sağlamaktadırlar. Toplumlar arası kültür alışverişlerini de meydana getirmesinden kaynaklı toplumdaki değişikliklere de sebep olmaktadır. Toplumların kendi kültürel miraslarının korunmasında son derece önemli etkiye sahip olan kitle iletişim araçları aynı zamanda gelecekteki bireylere de aktarılmasını sağlamaktadır (Büyükbaykal Ilgaz: 72-74).

Sevük ise olumsuz özelliklerinden bahseder. Sevük'e göre toplum içerisinde bilgilerin kolay ve daha hızlı bir şekilde diğer bireylere aktarılmasını sağlayan kitle iletişim araçlarının olumlu işlevlerinin olmasının yanı sıra aynı zamanda olumsuz da etkileri bulunmaktadır. Çocuk ve bebeklerin gelişimlerinde önemli etkilere sahip olan bu araçlar

aynı zamanda uygun olmayan olumsuz görüntülerin kolayca çocukların da elde edebilmesi noktasında olumsuz etkileri de meydana getirmektedir. Özellikle şiddet olgusunun çok fazla görünür olması şiddet içerikli erişimlere ulaşan çocuklar ile ulaşmayanlar arasında farklar meydana getirmektedir (Sevük, 1998: 57).

Toplumların algılarının şekillenmesine neden olan kitle iletişim araçlarından reklam ve filmlerden kısaca bahsetmek çalışmaya katkı sağlayacaktır. Reklamlara bu bölümde kısaca bahsedilmiş olup filmler ise diğer bölümde daha ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır.

Kitle iletişim araçlarından biri olan reklamlar ürün ya da hizmetlerin taleplerinin artırılması amacıyla kitle iletişim araçlarıyla birlikte geniş kitlelere ulaştırılması ve tanıtılmasıdır (Elden, Ulukök & Yeygel, 2007: 62-63).

Öncel Taşkıran ve Bolat'a göre reklamların en önemli işlevini ürün ya da hizmetlerin geniş kitlelere tanıtılması, ürün ve hizmetler hakkında bilgi verilmesinin sağlanması oluşturmaktadır. Ne kadar çok kişiye ürün ve hizmetlerin tanıtılması sağlanırsa o kadar satın alma yani tüketim ihtimallerinin artması sağlanır (Öncel Taşkıran & Bolat, 2013:51).

Reklamcılık kitapların matbaalarda basılması ve pazarlanması noktasında olumlu anlamda gelişme göstermiş ve toplumların bünyesinde yavaş yavaş yerleşmeye başlamıştır. Asıl gelişimini Sanayi Devrimi ile birlikte gerçekleştirmiştir (Akbulut, 2006: 33-35).

Koban da reklamlar insanların yaşamlarının birer parçası haline gelmiştir der. İnsanın baktığı her yerde bir otobüs camının üstünde, bir sinema salonunda, tramvay, vapur duraklarında, gazeteler, dergilerde, alışveriş merkezlerinin içinde, poşetlerin üzerlerinde, eczane camlarında yazılan yazılarda, televizyonlardaki dizilerde, yemek yerlerinde, yürüyen merdivenlerde vb. birçok alanda reklamlar yer almaktadır (Koban, 2009: 66-67).

1.4.2. Toplumsal Gerçekliğin İnşasında “Sinema Filmleri”

Sinema önemli kitle iletişim araçlarından biridir. Hem estetik anlamında hem de kitle iletişim anlamında önemli etkileri bulunmaktadır. Yunanca kinema ve atos kelimelerinden kaynağını alan sinema yazmak ve hareket anlamlarını da taşımaktadır (Satır&Çetin, 2019:134).

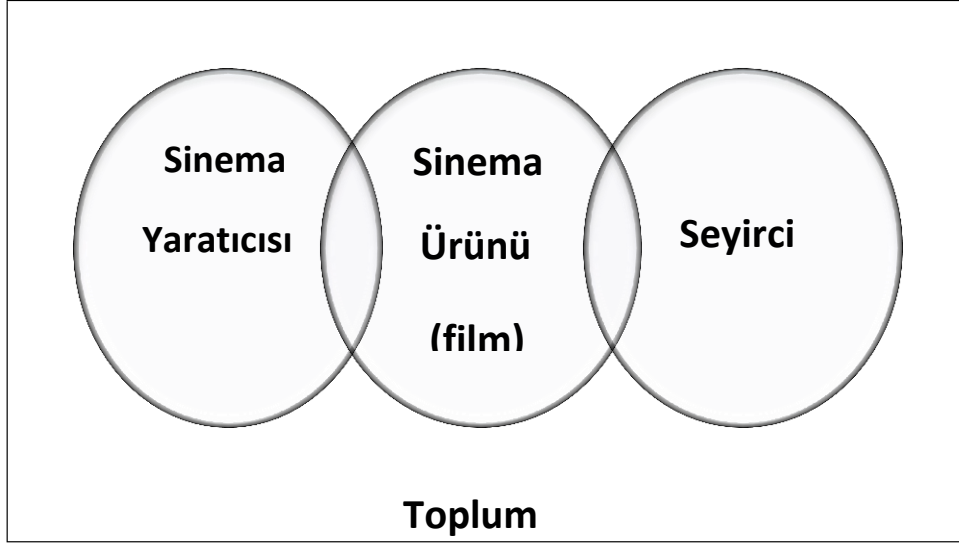
Sinema sözcüğü zamanla filmlerin gösterildiği hareketli yer olarak tasvir edilmeye başlanmıştır. Sinemanın diğer anlamlarına bakıldığında ise ilgi çekici olay, yaratma sanatı, izleyicilere gösterilecek estetik olan yapılar bütünü, içerisinde izleyicilerin yer aldığı salon vb. anlamları ile de birlikte kullanılmaya başlamıştır (Püsküllüoğlu, 2004: 1541).

Sinema ilk ortaya çıktığı dönemlerde bir sanat ürünü olarak değerlendirilmeyip kuramcılar tarafından ele alınarak birçok açıdan incelendi. Böylelikle sinemanın da bir sanat ürünü olduğunu göstermeye başladılar. Hatta çoğu zaman gerçekliği gösterdiği ve toplumların bakış açılarının inşa edilmesine sebep olduğu için de ayrı bir noktada ele alınması gerektiği üzerinde de durdular (Özarlan, 2015: 15).

Sinemanın tanımını en iyi kavrayabilmek adına özelliklerinden kısaca bahsetmemiz fayda sağlayacaktır. Özön'e göre sinema;

- Sinema düşünceleri, bakış açılarını karşı tarafa aktaran bir anlatım aracıdır.
- Sinema kendine has kuralları, özellikleri barındıran bir iletişim aracıdır.
- Sinema insanların birbirleriyle etkileşimde bulunmasını sağlayan bir araçtır.
- Sinema aynı zamanda insanlar arası iletişimi de sağlayan bir araçtır.
- Sinema bir yaratıcılıktır.
- Sinema insanları eğiten ve öğreten bir araçtır.
- Sinema statik olmayıp sürekli hareket halinde olan bir araştırma aracıdır (Özön, 1985:13).

Kula ve Koluçık ise sinemanın en önemli işlevlerinden biri olan toplumsal gerçekliğin inşasından bahsetmek fayda sağlayacaktır der. Sinema filmleri toplumsal hafızayı, alt yapıyı oluşturan ve gelecek kuşaklara aktaran bir yapıdır. Filmler o dönemde yaşanan toplumların, bakış açıların, düşünce yapıların, kültürlerin izlerini taşımaktadır. Filmler ayrıca izleyicilerini birçok noktada da etkilemektedir. Önlerine olay, durumları sunarak düşünce yapılarının oluşmasına ve yönlendirmelere de neden olmaktadır (Kula& Koluçık, 2016: 388).

Şekil 1: Sinema-Toplum İlişkisi

Kaynak: (Güçhan, 1993:52)

Sinema filmlerinin toplumların yapısında ne kadar etkili olduğunu bu şekil ile de görebiliriz. Sinema yaratıcısı ile seyircilerin tam orta noktasını sinema ürünleri oluşturmaktadır. Böylelikle seyircilerin bakış açılarının şekillenmesine neden olmaktadır.

Başka bir deyişle sinema o döneme hâkim olmuş olan ideolojiyi yayan ve toplumsal hayatı şekillendiren bir unsurdur.

İleri yetişkinlik dönemi ile sinema filmleri arasındaki ilişkiyi de kısaca ele almak çalışmanın anlaşılabilirliğini arttıracaktır.

Ülker'in de dediği gibi, ileri yetişkinlik dönemi aslında her bireyin doğumdan başlayıp ölümüne kadar geçen sürecini ifade etse de bu dönem genelde toplumun diğer bireyleri tarafından toplumsal değişimlerle birlikte sürekli olarak bir değişikliğe uğramaktadır. İleri yetişkin bireylerin ileri yetişkinlik dönemi ile birlikte vücutlarında oluşan olumsuz değişiklikler karşısında, sinema filmlerinin idealize etmiş oldukları insan bedeni aykırı düşmektedir. Filmlerde genelde zayıf, güzel, belirli formda olan bireylere yoğunlaşarak toplum görüşünde bu şekilde bir algı oluşturmayı amaçlarken ileri yetişkin bireyler ileri yetişkinlik döneminde fiziksel anlamda eski güçlerini kaybetmiş olup ellerde, yüzlerde kırışıklık, sağlık problemleri vb. durumlarla karşı karşıya kaldıklarından dolayı bu formun dışında kalmaktadır. Bu durum ayrıca ileri yetişkin bireylerin toplum tarafından

negatif olarak algılanmasına ve dışlanmasına da sebebiyet verebilmektedir (Ülker, 2021: 405).

Yüksel Özmen'e göre toplum içerisindeki ileri yetişkin bireylerin bu kadar geri planda kalmasında medya sektörünün etkisi oldukça fazladır. Medya sektörü özellikle reklam ve sinema filmleri genç ve güzel olmayı vurgulamakta; bunun dışında yer alan durumları görmezden gelmektedir (Yüksel Özmen, 2013: 112).

Diğer yandan filmlerde genellikle idealize edilmiş formlar yer aldığından dolayı bu forma uygun bireyler temsil edilmektedir. Bu forma uygunluk yani; genç, güzel vb. olma algısı kadınlar üzerinde daha fazla vücut bulabilmesinden dolayı da reklam ve filmlerdeki ileri yetişkin bireyler genelde erkeklere göre daha fazla olmaktadır (Ülker, 2021: 406).

1.4.3. İnancın Ötesinde Zenginleşmek “Küreselleşme”

Bayar'a göre küreselleşme kavramı en genel tanımıyla dünyanın bir ucundan diğer ucuna insanların iletişim ve etkileşimlerinin karşılıklı olarak artması olarak bilinmektedir. Küreselleşme kavramı statik bir yapıda olmayıp aksine dinamik bir süreci ifade etmektedir. Her geçen gün insanları etkisi altına almasından dinamik bir yapıda olduğu net bir şekilde görülmektedir (Bayar, 25).

Küreselleşme ile birlikte uluslararası etkileşimlerin artması sağlanarak belli başlı kutuplar ortadan kalkmaktadır. Farklı toplumsal kültür, inanç ve değerler daha iyi anlaşılacak milli kültürlerin dış taraflara aktarımı da kolaylaşmaktadır. Dünyanın bir ucundan diğer ucunda bulunan insanların tek bir toplum, kültür altında birleşmesi dünyanın küresel bir köy haline gelmesine neden olmaktadır (Aktel, 2001: 194).

Küreselleşme döneminin ne zaman başladığı kesin olarak bilinmemekle birlikte büyük pazarların kurulması, ipek ve deniz yolları kullanılarak yeni yerlerin keşfedilmesi kadar eski bir tarihe dayandığı düşünülmektedir.

Aktel'in ifadelerine göre, tarihte McLuhan yazmış olduğu bir metinde dünya ekonomisinden iletişime birçok yönden tek tipleşmenin meydana geldiğini ve bu durumu da küresel köy kavramı ile ifade ettiğini duyurmuştur (Aktel, 2001: 195-196).

Küreselleşme kavramı bu şekilde tanımlandığında dünya üzerinde yer alan tüm devletleri ve ulusları kapsayan ve tüm şartların eşit olduğu bir süreç şeklinde anlaşılmaktadır. Böyle

bir durumda ülkeler arası sınırların ortadan kalktığı nokta da dikkatleri çekmektedir (Demir,75).

Küreselleşme kavramı birçok şekilde ifade edilebilmektedir. Diğer bir tanıma göre küreselleşme bir noktadan meydana gelen olay, durumların diğer noktalarda meydana gelen olay ve durumları etkilemesi ve bu etkilenmeler neticesinde ilişkilerin de aynı şekilde etkilenmesi durumu küreselleşme olarak ifade edilmektedir.

Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere tahmin edilebilir birçok durum ve olaylar ortadan kalkmakta ve dünyadaki ilişkiler iç içe geçme durumuyla karşı karşıya gelmektedir. Giddens bu durumu dünyanın elimizden kaçıp gitmesi şeklinde tanımlamaktadır (Yılmaz & Horzum, 2005: 106).

Aytekin'e göre küreselleşme ile birlikte dünyadaki tüm ülkelerin mekân sınırları ve bununla birlikte mekân algıları yıkılmakta ulusların, toplumların birleşmesi ve dünyanın tek bir yer olarak birleşmesi simgesel olarak ifade edilmektedir. Küreselleşme mal ve hizmetlerin ulaştırılması, bilgi ve donanımların değiş tokuş şeklinde değiştirilmesi, finansal anlamda yatırımların tek elden yürütülmesi vb. birçok noktada etkili olmaktadır (Aytekin, 2013:125).

Küreselleşmenin birden fazla boyutu bulunmaktadır. Bunlardan ilkinin ekonomik boyut olduğunu belirtmektedir. Küreselleşmenin ekonomik boyutu ülkelerin ekonomilerinin birleşmesi yani dünyanın tek bir pazar etrafında birleşmesi anlamına gelmektedir. Daha açık bir ifade ile ülkelerin mal, hizmet vb. akışlarından kaynaklı olarak ülkeler arası iletişimlerin artması ve ekonomik ilişkilerin de güçlenmesi olarak ifade edilebilmektedir.

Küreselleşmenin kültürel boyutunu ise Kıvılcım şu şekilde ifade etmektedir;

Toplumların küreselleşme vasıtası ile birbirleriyle daha fazla iletişim ve etkileşimde bulunması ve karşılıklı olarak ortak noktalarda buluşabilmesi ise kültürel boyutunu oluşturmaktadır (Kıvılcım,2013:224-227).

Küreselleşmenin de olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Olumlu etkileri şu şekilde açıklanabilmektedir;

Küreselleşme ile birlikte zaman ve mekân olguları ortadan kalmış olup dünyada olup biten her şey dünyadaki tüm insanlığa mal edilmiştir.

İnsanların zaman içerisinde ortak noktaları oluşmaya başlamış ve kültür yeni baştan oluşmaya başlama imkânı bulmuştur.

Sağlık, eğitim vb. toplumun bütününe etkisi altına alan alanlarda ortak bir çabayla eksiklikler giderilerek daha iyi hizmet sağlanma olanakları arttırılmıştır.

Dünyanın bir ucundan diğer ucuna insanlar birbirlerinin ürünlerinden haberdar olup birbirlerinin üretmiş oldukları ürünleri tüketme imkânına sahip olmuşlardır.

Küreselleşmenin olumsuz etkileri ise şu şekilde açıklanmaktadır;

Küreselleşen dünyada güçsüz devletler güçlü devletler karşısında bağımlı konumda yer almaktadırlar. Güçlü devletlerin ekonomisi, kültürü, siyaseti vb. birçok yönüne yatkınlık durumları oluşmuştur.

Sanayi devrimini tamamlayıp endüstri toplum düzeyine ulaşan devletler üretim ile tüketimi arasındaki dengeyi yakalayabilmişlerdir. Fakat aksine sanayi devrimini tamamlayamayan devletler ise üretim ile tüketim arasındaki dengeyi sağlayamayıp geri planda kalmışlardır.

Küreselleşme ortak noktada devletleri bir arada tutmaya çalışırken aynı zamanda etnik köken bakımından kökenine bağlı kalmaya çalışanlar arasında zıtlıkların ve çatışmaların meydana gelmesine sebebiyet vermiştir. Yani aslında iki farklı uç noktaların oluşmasına neden olmuştur.

Balay bahsedilenler doğrultusunda küreselleşmenin bilgileri tüm dünyaya yaymış olup dünyanın farklı taraflarındaki insanların orta noktada buluşabilmesine imkân sağlaması ve bir yandan da güçlü devletlerin güçsüz devletleri etkisi altına alma durumları kültürel, ekonomik, politik vb. anlamda olumlu ve olumsuz birçok özellikleri taşıdığını göstermek olduğunu ifade eder (Balay, 2004:64-65).

Küreselleşme kavramına yönelik olarak farklı bakış açılarına bakıldığında ise iki bakış açısının daha görünür olduğu bilinmektedir. Bunlardan ilki gelenekçi diğer adıyla şüpheciler ve diğeri aşırı küreselleşmeciler olarak bilinmektedir.

Gelenekçilere göre küreselleşme adı altında yürütülen uluslararası ilişkileri saf olarak devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda yürüttüklerinden ve bu doğrultuda küreselleşmenin sunmuş olduğu tüm imkânları ulus devletlerin kendi çıkar ve politikalarının ilerletilmesi amacıyla araç olarak kullandıklarından bahsetmektedir.

Diğer bir bakış açısı olan aşırı küreselleşmeciler ise küreselleşme sürecini sonuna kadar desteklemekte olup toplumların bünyesinde daha da derinleşmesi ve bütünleşmesinin sağlanması gerektiğini ifade etmektedirler (Bayar, 31-32).

Tüm bu anlatılanlar doğrultusunda Türkiye'nin de küreselleştiği anlaşılmaktadır. Türkiye'deki bireylerin ilgi ve algılarının dünyadaki diğer noktalarda meydana gelen durumlara göre değiştiği ve kültürün de ekonominin de vb. birçok alanda değişikliklere gidildiği görülmektedir.

1.4.4. Kapitalist Sistemin Deşifresi: “Frankfurt Okulu” ve “Kültür Endüstrisi”

1923'te Almanya'da kurulan Frankfurt Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü'nden ismini alan Frankfurt Okulu'nun kurucuları arasında Horkheimer, Adorno, Marcuse ve Fromm yer almaktadır. Frankfurt Okulu ayrıca Eleştirel Kuram, Teorisyenler olarak da bilinmektedirler (Atila Demir, 2009: 63).

Faşizm, Nazizm, Rus Devriminin yaşanması, Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan işçi sınıfı hareketlerinin olumsuz sonuçlanması vb. durumlar Frankfurt Okulu'nun ortaya çıkmasına ve bakış açısının oluşmasına neden olmuştur.

Odabaş'a göre Frankfurt Okulu Marksist teoriyi yeniden ele alıp gözden geçirmeyi ve Marksist teoriye yepyeni boyutlar getirmeyi amaçlamıştır (Odabaş, 2018: 213).

Ayrıca Frankfurt Okulu'nun özellikle üzerinde durup eleştirdiği üç başlık bulunmaktadır. İlki pozitivistin eleştirisi, ikincisi bilim ve teknolojinin ideolojik anlamda etkisine eleştiri ve sonuncu olarak da kültür endüstrisine yönelik eleştiri şeklindedir.

Begtimur'un da ifade ettiği gibi Eleştirel Kuramın en büyük bakış açısı insanın özgürleşmesi ve aydınlanması noktasında olmuştur. Kurulduğu ilk zamandan beri kapitalizmin eleştirisini sürdürmüştür. Kapitalist üretim şekillerinin mal, mülk sahibi olabilecek insanların ellerinde birikmesine sebep olduğunu ve bu durumun da insanları etkisi altına alıp köleleştirebileceğinden yoğun bir şekilde bahsetmiştir. Diğer bir yandan da Frankfurt Okulu insanların özgürleşmesi ve aydınlanmasının önündeki en büyük engellerden biri olan pozitivistliği de yoğun bir şekilde eleştirmiştir (Begtimur, 2018:51).

Frankfurt Okulu'nun bilime kazandırdığı önemli kavramlardan biri olan Kültür Endüstrisi kavramını daha detaylı incelemek çalışmaya katkı sağlayacaktır.

Kültür endüstrisi kavramı diğer adıyla endüstriyel kültür olarak da bilinmektedir. Kültür endüstrisi tiyatro, sinema, edebiyat, müzik vb. her türlü türden kültürel etkinliklerin ve öğelerin metalaşarak tek tip hale gelmesi ve sıradan birer nesnelere gibi alınıp satılabilir hale getirilmesi olarak bilinmektedir. Bu süreçte öğeler kültürel ve ekonomik olarak iç içe geçerler (Kulak, 2016:65).

Koluvaçık bakış açısında ise kültür endüstrisi kavramı kitle kültürü olarak ifade edilmektedir. Sanayileşmenin ortaya çıkması ile birlikte 19 ve 20. yüzyıllarda kültür, endüstriyel tekniklerle üretilmiş ve karşı konulamaz bir şekilde toplumun geneline yayılmıştır. Endüstrileşmenin ve kapitalizmin toplumun tüm kesimini sarması ile birlikte kavram daha da bilinir hale gelmiştir. Kapitalizm sistemde her şey alınıp satılan birer metaya dönüştüğünden dolayı insanların hayatlarının bir parçası olan kültürel faaliyetler de birer metalar gibi sıradanlaşmıştır (Koluvaçık, 2017: 138).

Savut kapitalizmin ortaya çıkması ile birlikte kültür endüstrisi kavramı daha bilinir hale gelmiştir der. Ayrıca uluslararası değişimlere ve isteklere göre de değişkenlik göstermektedir. Kültür endüstrisi kavramı aslında halkın tüketimde mi yoksa üretimde mi daha ön planda olduğu ve halkın tükettiği ürünlerin seçiminde kendisinin mi bizzat rol oynadığı yoksa sunulanları mı tükettiği sorularına cevap olarak görülmektedir. Ürünlerin daha önceden seçildiği ve halkın kapitalist düzende daha fazla tükettiği bilinmektedir. Hatta tüketimin bireylerin özgür iradesiyle kendilerinin ürünleri seçip tükettiği bir düzen olmayıp zorunluluk ile gerçekleşen eylemler olduğu yönünde de bakış açıları bulunmaktadır der (Savut, 2016:24).

Kültür endüstrisi kavramı eleştirel kuramla özdeşleştirilmektedir. İlk defa Theodor Adorno ve Marx Horkheimer'in ortak çalışmalarından biri olan Aydınlanmanın Diyalektiği isimli kitabında kullanılmıştır. Adorno ve Horkheimer'in bakış açısına göre kapitalizm ile birlikte hayatın her alanı birer meta haline dönüşmekte ve spor, resim, sinema vb. insanı eğlendiren tüm faaliyetleri birer tüketim faaliyetleri haline gelmektedir (Kara, 2014: 52).

Adorno daha sonraları yayınlamış olduğu bir çalışmada kültür endüstri kavramını nasıl kullandığını şu şekilde ifade etmektedir;

1947 senesinde ilk defa kültür endüstrisi terimi Aydınlanmanın Diyalektiği isimli çalışmada kullanıldı. Bu çalışmayı Amsterdam'da Horkheimer ile birlikte yayınlamıştık. İlk başta "kitle kültürü" kavramı olarak kullanmıştık. Fakat daha sonra yorumları dışarıda

bırakmak için “kültür endüstrisi” kavramı olarak kullanmayı uygun bulduk (Adorno, 2016’dan akt: Boratav & Gürdal: 98).

Sanayi devrimi ile birlikte büyük ölçüde arz ve talep ilişkisi ortaya çıkmıştır. Tüketim isteği büyük ölçüde kamçılanmış ve bu doğrultuda bireyleri ikna edici reklam vb. unsurlar da yer almıştır.

Adıgüzel’e göre kendisine ve çevresine büyük ölçüde yabancılaşan bireylerin ihtiyaçları da tek boyuta indirgenmiş ve bu tek boyutluluğa göre şekil almıştır. Bu tek boyutlulukta birey doyumsuz bir hal almaya başlamış ve kendisini bu duygudan kurtarmak için başka yollara başvurmayı tercih etmiştir. Tüketmek için tüketen, kendisini yalnızlıktan kurtarmak için tüketen vb. bireylerin ortaya çıkmaya başlamasıyla “tüketim kültürü” de ortaya çıkmıştır. Ayrıca tüketilen ürünleri bireyler kendi iradeleri ile seçememekte, popüler ve ön planda olan ürünler tercih edilmek durumunda kalmaktadır ve bu durum da tek tipleşmenin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Adıgüzel,1998:139).

1.4.5. Üretmeden Tüketmek “Tüketim Kültürü”

Sanayileşmenin yaşanması ile birlikte üretimler birçok kanaldan gerçekleşmeye başlamıştır. Artık ulusal düzeyde üretimler yeterli olmayıp ulus aşırı, ulus ötesi üretimler söz konusu olmaya başlamıştır. Pascal bu durumu merkezi her yer çepi hiçbir yer olan ya da tam tersi olan bir çember içinde yaşıyoruz diye ifade etmektedir (Pascal,2017’dan akt: Senemoğlu: 68).

Tüketim en temel kavramı ile bir şeyleri kullanıp yok etmek, bitirmek demektir. İnsanların doğum anından ölüm anına kadar birçok açıdan temel ihtiyaçları bulunmakta olup bu ihtiyaçlarını da karşılamak amacı ile birçok şekilde tüketmektedir de (Aydın, Marangoz & Fırat, 2015:25).

Sanayileşme ile birlikte modernleşme ortaya çıkmıştır ve bireylerin günlük yaşamlarında değişikliklere neden olmuştur. Ayrıca üretimlerin daha kolay gerçekleştirilmesinden kaynaklı olarak da fazla üretilen ürünlerin nasıl satılacağına dair sorunlar da ortaya çıkmıştır. Geçmiş dönemlerde üretimle uğraşmak durumunda kalan bireyler artık ürünlerin tüketimi ile ilgili faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır. Toplumda yaşanan bu değişimler neticesinde de üretici konumunda olan bireyler artık tüketici konuma gelmiş

bulunmaktadırlar. Baudrillard bu durumu bir dönemin kapanışı ve bir dönemin açılışı olarak nitelendirmektedir (Baudrillard, 2016'dan akt: Kırılmaz& Ayparçası, 2016:46).

Yeni bir dönemin başlaması ile birlikte de toplumların yapılarında değişiklikler meydana gelmiş olup kültürel yapılar da bu durumdan etkilenmiştir. Ürünlerin değer kazandığı ve harcamak, israf etmek vb. davranış kalıplarının ortaya çıktığı kültürel yapılar oluşmaya başlamıştır. Böylelikle tüketim kültürü olarak nitelendirilen yapılar da oluşmuştur (Kırılmaz& Ayparçası, 2016:47).

Akar'a göre yaşanan değişikliklerle birlikte günümüz toplumlarında tüketme isteği ve davranışları üretme davranışlarının ötesine geçmiştir. Temeli tüketime dayalı olan popüler kültür kavramı toplumların yapısına yerleşmeye başlamıştır. Popüler kültürün en temel özelliklerinden biri olan ön planda olan ürünlerin hızlı bir şekilde kullanılıp atılması özelliği tüketim kültürü kavramı ile özdeşleşmektedir. Bu durum da tüketim davranışının canlı kalmasına neden olmaktadır (Akar, 2011:198).

Akar ayrıca popüler kültürü en genel tanımıyla herhangi bir toplumun herhangi bir zamanda egemen olan ya da ön plana çıkan kültürü olarak tanımlar. Kapitalizmin yaşanması ile birlikte kitle üretim endüstrisi ortaya çıkmış ve bahsedilen popüler kültür de insanların tüketim davranışlarına yön vermiştir (Akar, 2011:199).

Tüketim kültürünün toplumların bünyelerinde bu denli yerleşmelerinde etkili organlardan biri de reklamlar ve filmler olmaktadır. Reklam ve filmlerin en büyük işlevlerinden biri de bireylerin algılarının şekillenmesine neden olmasıdır. Reklamlar ve filmler popüler olan tüketilmesi istenilen reklamları ön plana almakta ve tanıtımını gerçekleştirmektedir. Dikkati çeken, hareketli vb. özelliklere sahip olan reklamlar tüketimi etkilemektedir. İnsanların arzularını harekete geçirerek bir şeyleri alma ihtiyaçlarını hissettirmekte ve insanları harekete geçirmeye sevk etmektedir (Kırılmaz& Ayparçası, 2016:50).

BÖLÜM 2: TOPLUMSAL ALGI VE YAŞ AYRIMCILIĞINA TEMEL OLUŞTURAN FİLM ÖRNEKLERİNİN GÖSTERGEBİLİM KURAMI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Bu bölümde Stajyer ve Ben Daniel Blake filmleri göstergibilim kuramı çerçevesinde ele alınmıştır. İleri yetişkin bireylerin yaş ayrımcılığı bağlamında filmlerdeki durumları analiz edilmiştir.

2.1. Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmaya kısaca bir değinmek fayda sağlayacaktır.

Bal'a göre diğer araştırma yöntemlerinde olduğu gibi nitel araştırmada da bazı aşamalar bulunmaktadır. Diğerlerine göre daha esnek bir yapıya sahiptir. Yani yeniden değerlendirilebilir ve sonuçlarının geri döndürülebilir imkânlarına sahiptir. Ayrıca yorumlanabilir sonuçlara da sahiptir (Bal, 2013:47).

Bal'a göre nitel araştırma genellikle şu özelliklere sahiptir:

- Araştırma konusunun seçimi
- Literatürün taranma
- Araştırma amaçlarının netleştirilmesi
- Araştırma probleminin belirlenmesi
- Araştırma desenini kesinleştirme
- Araştırmanın gerçekleştirilmesi
- Toplanan verilerin analizi
- Çıkan sonuçların yorumlanması ve bu doğrultuda bir rapor haline getirilmesi (Bal,2013:48).

Baltacı, nitel araştırma yapılırken her araştırmada olduğu gibi nitel araştırmada da öncelikle bir farkındalık ve merak duygusu olmalıdır. Problemi tanıma ve çözüme ilişkin merak duygusu araştırmalara önemli katkı sağlamaktadır. Daha sonrasında çalışma tasarlanır ve veri toplama araçları belirlenir. Veri toplama sürecinde birçok farklı veri

toplanmış olabilir. Bu nedenle iyi bir sınıflandırmanın yapılması gerekmektedir. Sınıflandırma ile birlikte veriler iyi bir şekilde analiz edilerek yorumlanmış olur. En sonunda ise bir rapor haline getirilir der (Baltacı, 2019:371).

Bu çerçevede verilen bütün aşamaların birbiriyle ilişkili olduğu ve her aşamanın bir diğerini etkileyebileceği söylenebilir. Araştırma problemi bu üç boyutu da etkileyebilmektedir. Bu nedenle nitel araştırma probleminin belirlenmesi aynı zamanda diğer aşamaların da yönlendirilmesinde rol oynar (Yıldırım ve Şimşek,2013:92).

2.1.1. Araştırmanın Problem Cümleleri

Baltacı'nın da dediği gibi araştırma problemi araştırmacının genel olarak farkına vardığı ve araştırma boyunca yaşanan durumlarının çözümüne ilişkin gerekli gördüğü durumlar olarak ifade edilebilmektedir. Konuya ilişkin problemler araştırmacının literatür taraması yapılarak elde edebileceği durumlardır. Problemlerin belirlenmesi genel bir literatür taramasını gerektirdiğinden problemler de genel ifadeler şeklinde oluşturulmaktadır (Baltacı, 2019:372).

Bu araştırmanın temel problemi: İleri yetişkin bireylere yönelik yaş ayrımcılığı ve toplumsal algı göstergeleri nelerdir?

Araştırma boyunca bazı sorular çerçevesinde araştırma ilerletilmiştir. Bu soruları üzerinde düşünülen ve araştırmaya şekil veren ve araştırma süresince cevaplanmaya çalışılan problem cümleleri olarak adlandırmak mümkündür. Aşağıda araştırmada kullanılan alt sorular yer almaktadır:

Yaş ayrımcılığı bütün “yaş kategorilerini” kapsar mı?

Yaş ayrımcılığının nedenleri arasında “ekonomik durumlar” ne düzeyde etkilidir?

Yaş ayrımcılığı “farklı cinsiyet kimliklerinde” aynı düzeyde mi etkili olmaktadır?

İleri yetişkin bireylerin konu edinildiği filmlerde “yaş ayrımcılığı” ne düzeydedir?

İleri yetişkin bireyler “toplumun algısında” ne şekilde yer almaktadır?

Yaş ayrımcılığı konusunda “kitle iletişim araçlarının” etkileri ne düzeydedir?

“Tüketim toplumunda” ileri yetişkin bireylerin konumları/statüleri/prestijleri nasıl şekillenmektedir?

Yukarıda araştırmanın yapılmasını teşvik eden araştırma problemleri yer almaktadır. Bahsedilen sorular yaş ayrımcılığı ve toplumsal algının ileri yetişkin bireyler bağlamında ne derecede etkili olduğunu göstermek için yer almaktadır.

2.1.2. Araştırmanın Örnekleme

Araştırmada olasılığa dayanmayan “amaçlı örneklem türlerinden homojen örneklem” tercih edilmiştir. Akyol’a göre bu örnekleme türü, araştırmanın amacına en uygun olan noktaların seçilmesine katkı sağlamaktadır (Akyol, 2014:111).

İşçil’e göre ayrıca araştırmacıya kendi yargısını kullanabilecek imkânı sağladığından ötürü tercih edilmiştir. Bir başka deyişle; araştırmacı “amacına en uygun olanları örnekleme” alabilir (İşçil,1973’den akt: Balcı,2021:105).

Bu çerçevede yaş ayrımcılığı ve toplumsal algı bağlamında ileri yetişkin bireylerin ne düzeyde şekil aldığı yönetmenliğini Nancy Meyers’in yaptığı Stajyer (2015) ve Ken Loach’ın yaptığı Ben Daniel Blake (2016) filmleri üzerinden tartışılmıştır.

2.1.3. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın kuramsal çerçevesinin oluşturulması sürecinde makale, tez, dergi, kitap vb. gibi birinci el kaynaklar incelenmiştir. Ayrıca online/çevrimiçi bazı kaynaklar da incelenerek araştırmaya katkı sağlamıştır. Göstergibilim kuramı detaylı bir şekilde incelenmiş ve sinemasal unsurların yorumlanmasında etkili olan noktalar da göz önünde bulundurularak göstergeler aracılığıyla filmler üzerinden gerekli verilere ulaşılmıştır. Analiz edilecek filmlerden bahsedilmeden önce yaş ayrımcılığının yer aldığı diğer filmler de araştırılmış ve konunun anlaşılabilirliğine en iyi örneği teşkil edeceği düşünülen iki film seçilmiştir. Yerel boyutta incelenmenin yapılması amacı ile de Türk yapımı Mahsun Kırmızıgül’ün yönetmenliğini ve senaristliğini yaptığı Beyaz Melek filmi kısaca incelenmiş olup ekler kısmında yer almaktadır.

2.1.4. Araştırma Bulgularının Analizi

Araştırma kapsamında yaş ayrımcılığı ve toplumsal algı bağlamında analizi seçilen iki film üzerinden yapıldığından sinemasal öğeler analizin önemli bir kısmını oluşturmuştur. Bu kapsamda devinimli görüntüler, yazılı çizilmiş grafikler, müzikler, konuşmalar, anlamlar, gürültü, ses efektleri vb. noktalar sinemasal öğeleri oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamında seçilen filmler, bahsedilen öğelerin kullanımına dikkat çekerek Metz'in göstergebilim kuramı kapsamında analiz edilmiştir. Her gösterge yaş ayrımcılığı, toplumsal algı ve ileri yetişkin bireyler arasındaki ilişkiyi gösterebilecek bir kod olarak algılanmıştır. Bu nedenle yaş ayrımcılığını oluşturabilecek her göstergeye dikkat edilerek filmlerin göstergebilimsel çözümlemesi yapılmaya çalışılmıştır. Analizden sonraki bölüme göstergelerin yer aldığı bir tablo eklenmiştir.

2.1.4.1. Kod ve Göstergeler Eşliğinde Göstergebilim Kuramı

İnsan yaşamış olduğu dünya içerisinde çevresini anlamak, anlamlandırmak ve yorumlamak amaçları ile bulunmaktadır. Çevresinde var olan nesnelere, canlıları, olayları vb. durumları yorumlar ve anlamlandırır.

Göstergebilim kuramının temelinde de tam bu bahsedilenler yer almaktadır. Temelinde anlamlar ve anlamlandırma sürecinde etkili olan unsurlar bulunmaktadır. İnsanın yaşamış olduğu çevreyi kavraması ve yeniden anlamlandırma süreci göstergebilim kuramını akıllara getirmektedir. Kısacası göstergebilim kuramı; bir görüntü, bir mimari yapı, bir sinema filmi, bir tiyatro gösterisi vb. anlamlı bütünlerin hangi göstergelerden oluştuğunu göstermek noktasında katkı sağlamaktadır.

Sivas'ın da dediği gibi göstergebilimin sinema alanında bir araya gelmesi kaçınılmaz olmuştur. Sinemasal göstergebilim incelemelerinde ön plana çıkan Saussure ve Pierce olmak üzere iki isim bulunmaktadır. Fakat bu alan üzerinde çalışan çok fazla isim olmasına rağmen en çok çalışmalarını yürüten kişilerden biri olarak Christian Metz ön plana çıkmaktadır (Sivas, 2012: 529-532).

Sinema filmlerinde gösteren ile gösterilen arasındaki farkları ve tam olarak ne olduğunu anlayabilmek ayrıca bir filmin analizini yapabilmek için Monaca'nın dediklerine bakmakta fayda vardır;

Aslında sinemada gördüklerimiz hemen hemen aynı olma özelliği taşımaktadır. Kavramsal olarak bir nesneye nesne demek görüntü olarak onun o nesne olduğunu anlamaktan daha zordur. Örneğin bir deftere kavramsal olarak defter demek onun defter görüntüsünü görmekten daha zordur. Bir nesnenin, varlığın görüntüsü direkt olarak yansıtır fakat sözel olarak ifade etmek şaşırtabilir (Monaco,2013:154).

Dil sistemlerine bakıldığında gösteren ve gösterilen arasında çok net farklar bulunduğu görülebilmektedir. Fakat sinemada bu fark ortadan kalkmaktadır. Yukarıda da açık bir şekilde anlaşılabilceği gibi sinemayı özel kılan nokta gösteren ve gösterilen arasında fark olmamasıdır. Bu sözlerden hareketle Monaco:

Sinemada gösterilen her şeyi sözcükleri değiştirebildiğimiz gibi değiştiremeyiz. Filmlerde gösterilen bir nesne, eşya görüntüsü onun görüntüsüdür. Ne fazla ne eksik ifade ederek değiştirebiliriz (Monaco,2013:154).

Monaco sinema gösterge ve kodlarla döşenmiş bir sanat dalı olduğundan kodları okumak filmi okuyabilmek açısından önemlidir der. Ayrıca Monaco *Bir film Nasıl Okunur?* eserinde kodlardan bahsederken kodları şu şekilde tanımlar:

Sinema filmleri içerisinde bulundurduğu kodlar ile bilinir. Kodlar ile sinema filmleri iç içe geçmiş bir yapıdadır. Kodlar sinema filmlerinin içeriği doğrultusunda ortaya çıkar. Önceden belirlenen şu şekilde ifade edilsin diye özellikle bahsedilen ifadeler değildir. Kendiliğinden doğal bir şekilde ortaya çıkan durumlardır. Bulduğu ortama, kültürel ifadeler, durumlara göre şekillenir ve ortaya çıkar (Monaco,2013:172).

Bu çalışma Christian Metz görüşü doğrultusunda ele alınmıştır. Ayrıca kod ve göstergeler kapsamında yapılan bu kısa özetten Sonra Metz'in gösteregebilimsel analizinden bahsetmek yerinde olacaktır:

Sivas'a göre, Metz'in amacı anlama tam tamına ulaşabilmektir. Bu durumu da sinemanın semiyotiği şeklinde ifade etmektedir. Gösteregebilim bir anlam bilimidir. Sinema gösteregebilimi de bir filmin anlamlarını ele almakta ve nasıl kurduğu ile ilgilenmektedir. Bir filmi özgün kılan noktaları ortaya çıkarmakta ve izlenmesini sağlayan noktaları da anlamaya çalışmaktadır (Sivas, 2012: 532-533).

Andrew'e göre, Metz alanı "filmsel ve sinemasal" olarak iki parçaya ayırırken; filmsel olan ile "sinemanın diğer etkinliklerle ilişkisini ele alan soruların sınırsız alanı" yani bir filmin ortaya çıkarılabilmesi için gerekli bütün içerikleri ve sonrasında karşılaşılabilecek her şeyi kastetmektedir. Sinematografik olarak ele aldığı alan ise "hem kendisini yaratan karmaşıklıkları hem de kendisinin ürünü olan karmaşıklıkları" dışarda bırakacak derecede dardır. Bu açıdan bakıldığında gösteregebilim "filmsel alan" nın, yani filmin dışsal yanlarını içeren alanın araştırılmasını "psikoloji, ekonomi" gibi ilgili disiplinlere bırakır (Andrew, 2010: 324).

Metz'in göstergebilimsel kuramında üzerinde durduğu bazı noktaları belirtmek katkı sağlayacaktır. Metz'e göre dikkati çeken unsurlar bulunmaktadır. Bunları da bilgi kanalları şeklinde ifade etmektedir. Andrew bu bilgi kanallarından şu şekilde söz eder;

- “Fotografik hareket eden veya bunları birleştiren imgeler
- Perde dışından okuduğumuz bütün yazılı materyalleri içeren grafik çizimler
- Kaydedilmiş konuşmalar
- Kaydedilmiş müzik
- Kaydedilmiş gürültü veya ses efektleri” (Andrew, 2010: 325).

2.2. Bulgular ve Yorumlar

Araştırma kapsamında filmler göstergebilimsel kuram çerçevesinde göstergeler üzerinden analiz edilmiştir. Göstergebilimsel kuram çerçevesinde göstergebilimsel analiz yapılırken karakterleri ön plana çıkaran özellikler, sesler, mekânlar, olaylar vb. durumlar ve tabii ki yaş ayrımcılığı ve toplumsal algının ileri yetişkin bireyler üzerinde ne düzeyde etkili olduğuna dair durumlar da ele alınmaktadır.

Filmlerin çözümlenmesinde tek bir alanla sınırlı kalmayıp birçok açıdan ele almak gerekmektedir. Bu durumun sebebi ise sinemasal göstergebilimlerin birden çok göstergeyi barındırıyor olmasıdır. Araştırma kapsamında yaş ayrımcılığı ve toplumsal algı noktalarına değinildiğinden daha çok bu iki durum arasındaki göstergelere odaklanılmıştır.

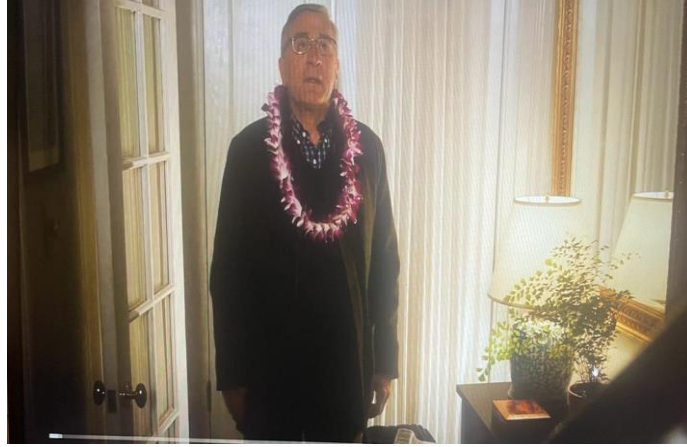
2.2.1. Stajyer (2015) Filminin Yapım Bilgileri

Stajyer asıl adıyla The Intern, yönetmenliğini Nancy Meyers'in yaptığı 2015 yapımlı Amerikan komedi-drama filmidir. Film 25 Eylül 2015 tarihinde sinemada seyircilerle buluşmuştur. Film 2 saat 1 dakika sürmektedir. Filmde Robert De Niro ve Anne Hathaway başrolde yer alırken; Rene Russo, Anders Holm, Andrew Rannells, Adam DeVine de yardımcı rollerde yer almaktadır. Filmin bestecisi Theodore Shapiro'dur. Başrollerde yer alan Robert De Niro ve Anne Hathaway Oscar ödülü ile bilinmektedir. Filmde başarılı iş kadını Jules Ostin (Anne Hathaway) şirketinde çalışması için bir stajyer arayışına girmiştir. 70 yaşında emekli ve yalnız yaşayan Ben Whittaker (Robert De Niro) stajyer işi için iş başvurusunda bulunur ve işe başlar. İş yerindeki diğer çalışanlar Ben'in

yaşının olduğunu ve işi yapamayacağını düşünmektedir. Fakat Ben kısa sürede kendisini sevdirmeye ve katı disiplinli kuralları olan yöneticisi Jules'in de güvenini kazanmaya başlamıştır. Üstelik sağlıklı bir ilişkileri olup arkadaş da olmaya başlamışlardır. Ben film sonunda kendisi hakkında düşünülenin aksini ortaya çıkaran bir oyuncudur.

2.2.2. Stajyer Filminin Yaş Ayrımcılığı ve Toplumsal Algı Bağlamında Göstergebilimsel Çözümlemesi

Film boyunca ileri yetişkin bireylere yönelik bakış açılarını ve yöneltilen yaş ayrımcılığı unsurlarını çok rahat bir şekilde görmekteyiz.

Görsel 1: Ben'in Seyahatlerden Dönüşü

Kaynak: (2015, z.k.1:39)

Filmin başkarakterlerinden biri olan Ben 70 yaşında emekli ve eşinin vefat etmesinden dolayı da tek yaşamaktadır. Onun için emeklilik dönemi bitmek bilmeyen bir arayış dönemi olduğu için yeni yerlere gidip gezmektedir. Fakat bu görselde de gösterildiği üzere her dönüşünde mutsuz olmaktadır. Metz'in göstergebilim kuramında yer alan dikkati çeken unsurlardan yani bilgi kanallarından biri olan "fotoğrafik hareket eden veya bunları birleştiren imgeler" ile Ben'in mutsuzluğunu görmekteyiz.

Ben seyahatlerinin her dönüşünde hiçbir yerde ona ihtiyacın olmadığı cümlesini sürekli duymaktadır. Yaşından dolayı kendisine diğerleri tarafından ihtiyacın duyulmaması ve herhangi bir işi yapabilecek güçte, donanımda vb. görülmemesi yaş ayrımcılığına bir örnek teşkil etmektedir.

Görsel 2: Ben'in Masasına Oturmak İçin Gelenler

Kaynak: (2015, z.k.1:59)

Görsel 3: Ben'in Masasına Oturmak İçin Gelenler

Kaynak: (2015, z.k.2:05)

2 ve 3 üncü görsellerde görüldüğü gibi Ben'in masasına oturup sohbet etmek için iki kişi yaklaşır ve selam verir. Daha sonrasında Ben'i görmezden gelerek kendi sohbetlerine devam ederler. Burada dikkati çeken nokta Ben'in onlar için adeta görünmez bir birey olması ve sohbet edilebilecek ortak noktalarının bulunmadığının düşünülmesidir. Bu iki

görsel diğer yaş grubundaki bireylerin ileri yetişkin bireyleri yaşlarından dolayı dışlamasının en iyi örneklerinden birini oluşturmaktadır.

Görsel 4: Ben'in İş Görüşmesi İçin Video Hazırlığı

Kaynak: (2015, z.k.5:10)

Ben iş görüşmesi için başvuru şartlarının yazılı olduğu bir broşürü okur. Bu broşürde başvuru şartları arasında videolu çekim yaparak kendini kısa bilgilerle tanıtmaya yer almaktadır. Teknolojik aletlerden çok fazla anlamayan Ben bu başvuruyu yapabilmek için videolu çekim gerçekleştirmeyi öğrenir ve bilgilerini kaydederek iş yerine yollar.

Bu görselde de başvuru şekillerinin teknolojik araçlar üzerinden gerçekleştirilmesi ve birçok ileri yetişkin bireyin bu teknolojik aletleri nasıl kullanacaklarına dair bilgilerinin olmamasından kaynaklı daha geri planda kaldığını ve mücadele etmeye çalıştıklarını görmekteyiz.

Yaşlarından dolayı ileri yetişkin bireylerin teknolojik aletleri sağlıklı kullanamamaları, bu konuda bilgisiz gösterilmeleri ve öğrenmek için başkalarının yardımına ihtiyaç duyan bireyler olarak yer almaları da yaş ayrımcılığının göstergelerindedir.

Görsel 5: Ben'in İş Görüşmesine Gittiği Yer

Kaynak: (2015, z.k.8:28)

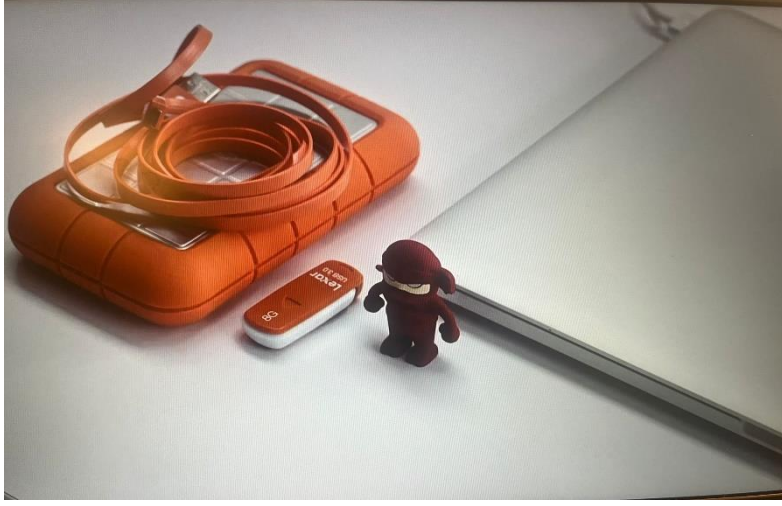
Görsel 6: Ben'in İş Görüşmesine Gittiği Yer

Kaynak: (2015, z.k.8:30)

Ben iş başvurusu yaptığı yerden iş görüşmesine çağrılır ve gider. Karşıl原因 kişi oldukça naziktir ve Ben'i görüşme yerine yönlendirir. Ben kendi ile hemen hemen aynı yaşta olan ileri yetişkin bireylerin yanında beklemeye alınır.

Burada dikkatimizi çeken nokta ileri yetişkin birey olan Ben'in daha genç yaştaki insanlarla aynı yerde değil de kendi yaşına yakın kişilerle aynı yerde beklemeye

alınmasıdır. Toplumdaki bireylerin algılarında ileri yetişkin bireylerin kendi yaş grubuna yakın kişilerle bir arada bulunması yer almaktadır. Bu şekilde sınıflandırmaların yapılması bile aslında bizlere ayrımcılığın diğer bir noktasını göstermektedir. Bireylere izlettirilen filmdeki bu sahneler ileri yetişkin bireylerin kendi yaşlıları ile birlikte olmasını bizlere empoze etmektedir.

Görsel 7: Ben'in İş Arkadaşlarının Masa Eşyaları

Kaynak: (2015, z.k.14:57)

Görsel 8: Ben'in Masa Eşyaları

Kaynak: (2015, z.k.15:12)

Stajyer olarak işe başlayanlar masalarına yerleştikten sonra kişisel eşyalarını düzenlemeye başlarlar. Yaş olarak daha genç olanlar elektronik eşyalarını masalarına koyarken ileri yetişkin birey olan Ben ise eskiden beri kullandığı çantası ve eşyalarını yerleştirir. Yanındaki gençler Ben'in eşyalarına şaşkıncu gözlerle bakarak nerden aldığını sorarlar.

Bu sahnede dikkati çeken nokta teknolojik aletlerin daha genç bireyler tarafından kullanılması, daha eski aletlerin ise daha yaşlı ileri olan bireyler tarafından kullanımının gösterilmesidir. İleri yetişkin bireylerin elektronik aletleri kullanamayacağı ve gençlerin bu aletleri kullanması gerektiği mesajı fark ettirilmeden verilmektedir. Filmlerde bu denli mesajların verilmesi bireylerin bakış açılarını şekillendirerek ileri yetişkin bireylere yönelik yaş ayrımcılık durumlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Görsel 9: Jules Ostin'in sekreteri

Kaynak: (2015, z.k.17:25)

Görsel 10: Jules Ostin

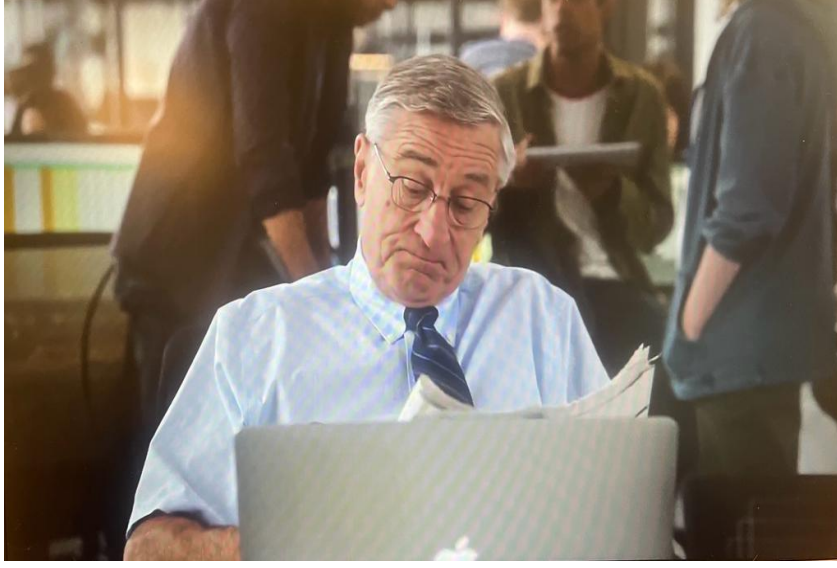
Kaynak: (2015, z.k.18:25)

Ben stajyer olarak Jules Ostin ile çalışmak üzere görevlendirilir. Görüşme için Jules'ın sekreterinin yanına gider. Görsel 9 da görüldüğü gibi sekreter Ben'in stajyer olarak çalışmak için geldiğini görünce çok şaşırır ve Ben'in stajyer olmak için yaşlı olduğunu, kulaklarının duymadığını ifade eder.

Ben Görsel 10 da Jules ile görüşmeye gider ve aynı tepki ile tekrardan karşılaşır. Jules Ben'e verebilecek bir işinin olmadığını, daha yavaş hareket edilen diğer bölümde çalışmasının onun için daha yararlı olacağını ve Ben'in giymiş olduğu takım elbisesinden dolayı da eski kafalı olduğunu ifade eder.

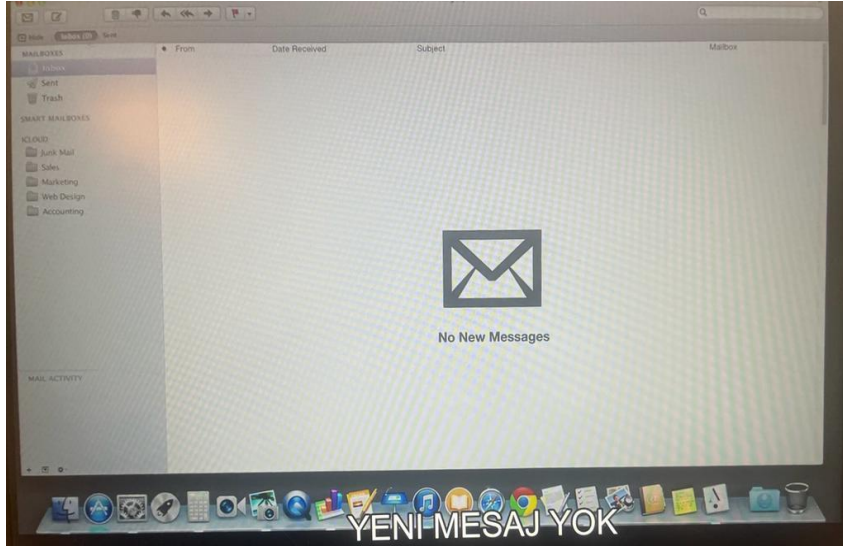
Yukarıda da ifade edildiği ve görsellerde görüldüğü üzere Ben'in yaşının ileri olmasından kaynaklı eski kafalı, daha yavaş hareket eden, çalışma yaşamına uyum sağlayamayan birey olarak vb. etiketlemelerin yapılması yaş ayrımcılığının birer örneklerini göstermektedir.

Filmde yer alan sekreter ve Jules Ostin'in yüzlerindeki alaycı, küçümseyici ifadeler Metz'in gösterebilimsel analizinde kullandığı bilgi kanallarından “fotoğrafik hareket eden veya bunları birleştiren imgeler”e örnek olarak gösterilebilir. Böylelikle ileri yetişkin bireylere yönelik bakış açıları şekillenmekte ve yaş ayrımcılık durumları ortaya çıkmaktadır.

Görsel 11: Ben Kendisine İş Verilmesini Beklerken

Kaynak: (2015,z.k.20:05)

Görsel 12: Ben'in Mail Kutusu

Kaynak: (2015,z.k.20:10)

11 ve 12 inci görsellerde Ben Jules'in kendisine iş verip mail göndermesini bekler. Fakat Jules uzun bir süre Ben'e mail göndermemiştir. Ayrıca diğerlerine iş çıkışlarında iyi akşamlar dileyip Ben'i görmezlikten gelmektedir. Bu durum da Ben'in yaşından kaynaklı

verilen işi yapamayacağı algısının hâkim olduğunu ve diğer bireylerle aynı şartlarda çalışmayıp yaşına bağlı ayrımcılığa uğradığını bizlere göstermektedir.

2.2.3. Ben Daniel Blake (2016) Filminin Yapım Bilgileri

Ben Daniel Blake asıl adıyla I Daniel Blake, yönetmenliğini Ken Loach'ın yaptığı 2016 İngiltere yapımı dram filmidir. Film 30 Aralık 2016 tarihinde sinemada seyircilerle buluşmuştur. Film 1 saat 41 dakika sürmektedir. Dave Johns, Hayley Squires, Dylan McKiernan, Sharon Percy ve Mark Burns gibi oyuncular filmde yer almaktadır. Cannes Film Festivali'nde film Altın Palmiye Ödülleri ve iki farklı daha ödül aldı. Ken Loach böylelikle ikinci Altın Palmiyesini kazanmıştır. Filmin bestecisi George Fenton'dır. Daniel Blake geçimini marangozlukla sağlamaktadır. Fakat sağlık problemlerinin ağırlaşmasından dolayı çalışmamaktadır. Devlet yardımı almak için başvurulara bulunur fakat yardım alamaz. Bu nedenle tekrardan iş aramak durumunda kalır. Bu süreçte Katie adında bir kadın ve çocuklarıyla tanışır ve Daniel'in mücadelesinde arkadaş olur.

2.2.4. Ben Daniel Blake Filminin Yaş Ayrımcılığı ve Toplumsal Algı Bağlamında Göstergebilimsel Çözümlemesi

Daniel Blake eşinin vefatından sonra tek başına yaşamını geçirmektedir. Sağlıklı ve çalışabilirken kimseye ihtiyaç duymamaktadır. Fakat Daniel Blake kalp krizi geçirir ve bunun neticesinde çalışamaz duruma gelir. Devletten destek almaya çalışır fakat önüne birçok engel çıkar.

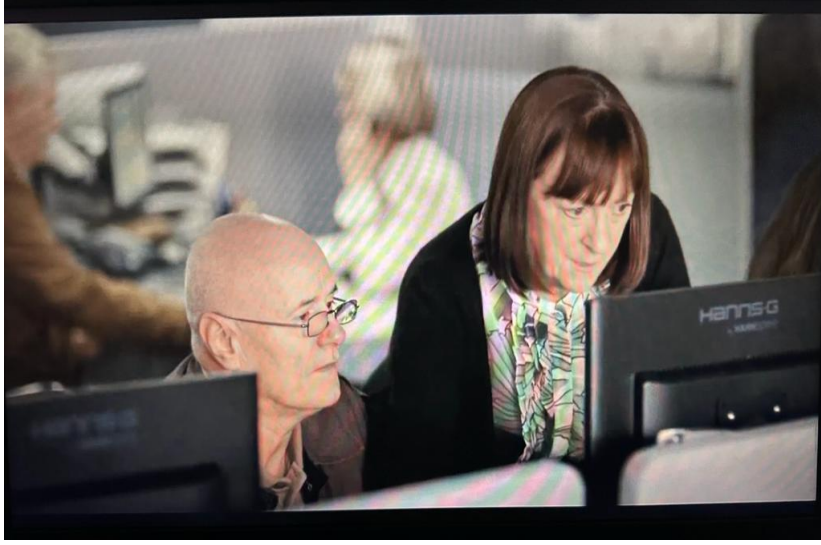
Görsel 13: Daniel Blake Yardım İsterken

Kaynak: (2016, z.k.13:50)

Daniel Blake işsiz kaldığı ve maddi anlamda yoksun olduğu için devletten yardım ister. Fakat kendisine bilgisayar üzerinden başvuru yapması söylenir. Daniel ise daha önce hiç bilgisayar kullanmadığı için başvuruyu yapamayacağını ve kendisine yardım etmelerini söyler. Bunun neticesinde oldukça kaba bir dille yardım edemeyeceklerini ve yapmazsa maaş bağlayamayacaklarını dile getirip oradan gitmesi için güvenliği çağırmaya kalkışır. Daniel ise çaresizce oradan uzaklaşır.

Görsel 13 de yaşının getirmiş olduğu rahatsızlıklardan dolayı işsiz kalan ve yardıma ihtiyacı olan ileri yetişkin bir birey yer almaktadır. Bu bireye yardımcı olup maddi anlamda destek almasını sağlamak yerine işlerini zorlaştırarak kaba bir dille bulunduğu yerden uzaklaştırma durumları söz konusudur.

Burada da yaşadığı sistem içerisinde işe yarayan bir bireyken ileri yetişkin birey olup sistem için işe yaramaz, elden ayaktan düşmüş bir birey konumuna geldiğinde yani yaş aldığında değersizleştirildiğini ve diğer bireylerle aynı konumda yer almayıp ayrımcılığa uğradığını görmekteyiz. Ayrıca filmde yer alan bu görselle ileri yetişkin bireylerin teknolojik gelişmelerin gerisinde kaldığı algısı bireylerin zihinlerine yerleşmekte ve bakış açıları bu şekilde şekillenmektedir.

Görsel 14: Ann ve Daniel Blake Başvuru Yaparken

Kaynak: (2016, z.k.32:10)

Görsel 15: Ann Daniel Blake'e Yardım Ettiği İçin Yöneticisi Çağırır

Kaynak: (2016, z.k.32:22)

Ann devlet dairesinde çalışan bir personeldir. Daniel Blake bilgisayar kullanmayı bilmediği için başvuru yapamadığından Ann, Daniel'e başvuruyu yapabilmesi için yardım etmektedir. Fakat çalıştığı yerdeki yöneticisi bu durumu görür, Ann'i yanına çağırır ve yardım etmemesi için uyarır.

Görsel 14 ve 15 lerde de görüldüğü gibi ileri yetişkin bir birey yardıma ihtiyaç durumdadır. Fakat diğerleri tarafından yardım edilmemekte ve yapılan yardımlar da engellenmeye çalışılmaktadır. Filmde gösterilen bu sahneler ileri yetişkin bireylerin yardıma ihtiyacı olan bireyler olduklarını fakat yeteri kadar yardımların yapılmadığı ve yapılmaması gerektiği algısını bireylerin zihnine yerleştirir.

Film boyunca Daniel Blake başvuruyu yapıp maaş bağlanmasını sağlamaya çalışır. Hatta başka yerlere de iş başvurusunda bulunur. Katılacağı mülakat için hazırladığı konuşmayı okuyamadan yeniden kalp krizi geçirir ve vefat eder. Geriye ondan sadece şu sözler kalır:

“Ben Daniel Blake. Ben bir dilenci ya da hırsız değilim. Ben etkisi olmayan ekranda yanıp sönen bir iz de değilim. Vergilerimi, faturalarımı zamanında eksik olmadan ödedim. Kimseye de bunca zaman boyun eğmedim, eğmem. Sevdiklerimin yardımlarına koşarım ve onlara her daim yardım ederim. Ben bir insanım. Başka bir nesne değilim. Bu nedenle haklarım var ve haklarımı talep ediyorum. Ben bir vatandaşım. Bana saygı ile davranmanızı bekliyorum. Teşekkür ederim...” (Ben Daniel Blake, 2017).

2.3. Göstergelerin Sınıflandırılması ve Bulguların Analizi

Tablo 1: Göstergelerin Sınıflandırılması

İLERİ YETİŞKİNLİK GÖSTERGELERİ	<ul style="list-style-type: none">• Tek Başına Yaşam• Kırışıklıklar• Kalp Krizi vb. Hastalıklar• Maddi Yoksunluk• Teknolojik Aletleri Kullanamama
TOPLUMSAL ALGI GÖSTERGELERİ	<ul style="list-style-type: none">• Bedenlerin İfadeleri (Alaycı Gülüş, Öfkelenerek Ortamdan Uzaklaştırma)
YAŞ AYRIMCILIĞI GÖSTERGELERİ	<ul style="list-style-type: none">• Küçümseme• Sosyal Dışlama• Yardımcı Olmama• İş Ortamından Uzak Tutma• Yaftalama

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tabloda verildiği üzere analiz edilen filmlerde yaş ayrımcılığı ve toplumsal algıya yönelik birçok gösterge mevcuttur. Bu göstergeler ileri yetişkin bireyler üzerinden bizlere gösterilmiştir. Ayrıca bu göstergeler birbirinden tamamen farklı göstergeler olmayıp hemen hemen aynı şekilde de yer alabilmektedir. Bir yaş ayrımcılığı göstergesi aynı zamanda toplumsal algı göstergesinin de temsili olarak kullanılabilir. Bu bağlamda verilen göstergeler arasında göz ardı edilemez bir ağ mevcuttur. Bu durumu da göstergeler ağı olarak ifade edebiliriz.

SONUÇ

Bu çalışma kapsamında ileri yetişkin bireylerin yer aldığı birden fazla film incelemesine olanak sağlanmıştır. İleri yetişkin bireylerin yer aldığı filmlerin ortak noktalarında yaş ayrımcılığı unsurlarının bulunduğu dikkati çekmektedir. Filmlerden alınan görsellerle birlikte ileri yetişkin bireylere yönelik yaş ayrımcılığı ve toplumsal algı durumları incelenme olanağı sağlanmıştır.

İleri yetişkinlik dönemi bireyin yaşamının aktif, sağlıklı vb. şekilde olumlu geçirilmesi gereken dönemdir. Yapılan araştırmalardan da görüldüğü üzere bu dönem ileri yetişkin bireyler için çok da olumlu geçirilen bir dönem olmamaktadır. Bu durumun sebebini ise sembolik etkileşimcilerin de üzerinde durduğu geçmişten günümüze değişen ileri yetişkinlik algısı olarak ifade etmek mümkündür.

Sanayi Devriminin yaşanması ile birlikte birçok anlamda birçok noktada modernleşmeler yaşanmıştır. Teknolojik gelişmelerin hızlı yaşanması ve toplumlarda yoğun şekilde yer alması en büyük etkilerden birini oluşturmaktadır.

Tarım toplumlarında aileler ileri yetişkin bireyler ile birlikte yaşamlarını sürdürmekte ve aile içerisinde birçok alanda söz sahibi olma konumunda yer almakta idiler. Şu an ileri yetişkin bireylere bakıldığında geçmişin erdemli, bilgili, söz sahibi bireyleri olarak ifade edilmeleri bahsedilen duruma bir örnek teşkil etmektedir.

Modernleşmelerin ve büyük ölçüde teknolojik gelişmelerin gerisinde kalmaya başlayan ileri yetişkin bireyler ile diğer bireyler arasında kuşaklararası farklılıklar meydana gelmeye başlamıştır. Bireylerin algısında böylelikle ihtiyaç duyulmayan, tek başlarına yaşamlarını sürdürmekte zorlanan vb. bireyler şeklinde şekillenip yaş ayrımcılığı durumlarıyla karşı karşıya kalabilmektedirler.

Çalışma kapsamında toplumların algılarını şekillendiren en önemli araçlardan biri olan sinema, filmlerden bahsedilmiştir. Filmlere bakarak toplumların bakış açılarının ne düzeyde şekillendiği açık bir şekilde görülebilmektedir. Bu nedenle yaş ayrımcılığı ve toplumsal algıyı anlayabilmek adına birden fazla film incelemesi yapılmıştır.

Araştırma boyunca gösterebilim analiz çerçevesinde incelenen filmlerde ileri yetişkin bireylere yönelik algıların çok da olumlu olmayan bir şekilde yer aldığı ve yaşlarından kaynaklı olarak yaş ayrımcılığına maruz kaldıkları açık bir şekilde görülebilmektedir.

İleri yetişkin bireylerin hem ekonomik anlamda hem de fiziksel, sağlıksal anlamda eski güçlerinin olmaması ve bakıma ihtiyacı olan bireyler olarak yer alması araştırmanın temel problemi olan yaş ayrımcılığının göstergelerine örnek oluşturmaktadır.

İncelenen filmlerden de görüldüğü üzere yaş ayrımcılığının en büyük sebeplerinden biri, ileri yetişkin bireylerin ekonomik bağımsızlıklarının yitirilmesi durumu şeklinde de ifade edilebilir. Belli bir yaşa gelen bireyler eskiden olduğu gibi çalışamazlar ve iş bulma noktasında da çevre tarafından destek olunmama durumları ile karşılaşmaktadırlar. Bu durumun sebebinin yaşa bağlı ortaya çıktığı düşünüldüğünde ileri yetişkin bireylere yönelik yaş ayrımcılığını görmekteyiz.

Diğer bir nokta yaş ayrımcılığının kadın ve erkek ileri yetişkin bireylerde aynı düzeyde yer alıp almadığıdır. İncelenen filmlerden de anlaşılacağı üzere yaş ayrımcılığı düzeyleri iki cinsiyet için de geçerlidir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi değişen toplumsal yapı karşısında ileri yetişkin bireyler teknolojik gelişmelerin ve tüketim nesnelerinin gerisinde kalmaktadırlar. Bu nedenle de diğer bireyler gibi birçok açıdan toplumda yer alan durumları takip edememekte ve bir şeyleri satın alma, gezme vb. gibi davranışların da gerisinde kalmaktadırlar.

Tüm bu ele alınan yaş ayrımcılığı ve toplumsal algı unsurlarının toplumların bünyesine yerleşmesini sağlayan kitle iletişim araçları sinema ve filmler olarak örnek gösterilebilir. Kitle iletişim araçları bireylerin zihinlerine farkında olmadan bazı düşünce kalıplarının yerleşmesine sebebiyet verebilmekte ve algılarını o yönde şekillendirebilmektedir.

Bahsedilenler doğrultusunda ileri yetişkin bireylere yönelik toplumun diğer bireyelerine farkındalık çalışmaları yürütülerek algıların bu bireyler açısından olumlu yönden değişmesi sağlanmalıdır.

Diğer bir deyişle bireylerin algılarının şekillenmesini sağlayan kitle iletişim araçlarında ileri yetişkin bireyler gibi diğer hassas gruplar da olumlu şekillerde yer almalı ve bireylerin zihinlerine küçümseme, dışlama vb. olumsuz kalıpların yerleşmesi engellenmelidir.

Ayrıca ileri yetişkinlik döneminde ileri yetişkin bireylere aktif bir şekilde yaşamlarını sürebilecekleri ve başarılı yaşlanabilecekleri ortamlar oluşturulmalı, ölümü bekleyen birer bireyler olarak ileri yetişkinlik dönemini geçirmemelidirler.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (1998). Kültür Endüstrisi ve Kitle Toplumunun Paradoksları. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Akar, H. (2011), Popüler Kültür Ve Moda, Erciyes İletişim 1 (1),198.
- Akay, İ. (2006). Sosyalleşme Sürecinde Kitle İletişim Araçları. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler, İstanbul.
- Akbulut, E. (2006). Türk Toplumunun Batılılaşması Ekseninde Tüketim Kültürünün Gelişimi ve Reklamlar. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Akın, G. (2006). Gerontoloji Her Yönüyle Yaşlılık. Ankara: Palme.
- Aktay, A. (2020). Modernitenin Pandemik Halleri: Pandemiye Karşı Kültürel Tutum ve Davranışlar. Ankara: Nobel.
- Aktel, M.(2001). Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi 6(2), 194-196.
- Andrew, J.D. (2010). Büyük Sinema Kuramları. (Z. Atam, Çev.) İstanbul: Can.
- Arı, R.& Arslan, E. (2015). Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlama, Güvenirlik Ve Geçerlik Çalışması. Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, Konya.
- Atila Demir, S. (2006). Toplumsal Değişmenin Aile ve Yaşlılar Üzerine Etkisi(İstanbul'daki Beş Huzurevinde İnceleme). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Atila Demir, S. (2009). Sosyal Bilimlere Eleştirel Bir Bakış: Frankfurt Okulu Ve Pozitivizm Eleştirisi. Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat 1, 63.
- Atila Demir, S. (2020). Salgın Sürecinde Yaşlı Nüfus, Sosyal Dışlanma ve Yaş Ayrımcılığı. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Asımgil, S. (2010). Çocukluk- Gençlik- Yetişkinlik- Yaşlılık: Yaşamın Dört Kritik Dönemi. İstanbul: Çelik.
- Aydın, A. E. Marangoz, M.& Fırat, A. (2015). Tüketim Kültürü Çalışmaları Üzerine Bir Literatür Taraması. Tüketici ve Tüketim Araştırmaları 7(1), 25.
- Aytekin, İ. (2013). Küreselleşme ve Ekonomik Küreselleşme. Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler 1(2), 125.
- Balay, R.(2004). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi 37(2), 64-65.
- Bal,H. (2013). Nitel Araştırma Yöntemi. Isparta.

- Balcı, A. (2021). Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler. Ankara: Pegem.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 5(2), 371.
- Başpınar, A., Şengelen, M., & Aslan, D. (2020). Halk Sağlığı Bakış Açısıyla Yaşlı Bireylere Yönelik Yaş Ayrımcılığı (Ageism): Kavramsal Çerçeve Ve Önleme Yaklaşımları. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı., Ankara.
- Bayar, F. Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye. Uluslararası Ekonomik Sorunlar, 25-32.
- Begtimur, M. E. (2018). Frankfurt Okulu Ve Kitle İletişim Araçları Eleştirisi. Kuram Ve Uygulamada Sosyal Bilimler 2(2), 51.
- Bektaş, E. (2008). Huzurevinde ve Ev Ortamında Yaşayan Yaşlılarda Yaşam Kalitesi.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar 16(1),108.
- Boratav, O. & Gürdal, N. (2016). Kültür Endüstrisi Bağlamında Sanat Eserinin Tecimselleşmesi Ve Metanın Estetize Edilişi. Yıldız Journal Of Art and Design 3(2), 98.
- Büyükbaykal Ilgaz, C. Kitle İletişim Araçları ve Toplumsal Yaşam. İletişim Fakültesi. İstanbul.
- Çakır, Ö. (2002). Sosyal Dışlanma. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çetin Dağdelen, M.(2017). Tüketim Kültürüne Alternatif Bir Bakış: Yaşlılık Değerinin Tüketimi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar 10(49), 285.
- Danış, M.Z. (2009). Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Yalnızlık Ve Yoksulluk Durumları Ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Açısından Bazı Çıkarımlar. Toplum ve Sosyal Hizmet 20 (1), 75-77.
- Demir, G. Küreselleşme Üzerine. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler 56(1), 75.
- Dilber, F. (2014). Kitle İletişim Araçları ve Suç Olgusu. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar 16(1), 61.
- Doğan, B.& Oral, S.(2020).Toplumsal Gerçekliğin İnşasında Etnometodoloji Ve Sembolik Etkileşimcilik Kuramlarının Etkisini Kavramak. Uluslararası Sosyal Bilimler 2(1),41.
- Ekşi, H. (2017). İnsanın Gelişim Çağları ve Eğitim. Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İstanbul.

- Elden M., Ulukök Ö. & Yeygel S. (2007). Şimdi Reklamlar. İletişim. İstanbul.
- Göçmen, L. (2009). Ankara İlinde Dört Huzurevinde Kalan Yaşlıların Sosyodemografik Özellikleri İle Bilişsel Durum Ve Depresyon Durumlarının Değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Görgün, A. (2008). Yaşlılıkta Sosyalizasyon ve Yaşam Kalitesi. Yaşlı Sorunları Araştırma (2), 92-93.
- Güçhan, G. (1993). Sinema-Toplum İlişkileri. Kurgu (12), 52.
- Güler, C. (2017). Açık ve Uzaktan Öğrenmede Bireysel Farklılık Olarak Yaş 3(3), 131-132.
- Kahraman, A. (2014). Türkiye’de Sosyal Koruma Kapsamında Yaşlılık ve Yaşlılık İle İlgili Uygulanan Politikalar. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Kalınkara, V. (2011). Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi. Ankara: Nobel.
- Kara, T. (2014). Kültür Endüstrisi Kavramı Çerçevesinde Medya Ürünleri: Eleştirel Yaklaşım. The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication 4(1), 52.
- Keskin, H.K. & Akyol, H. (2014). Yapılandırılmış Okuma Yönteminin Okuma Hızı, Doğru Okuma Ve Sesli Okuma Prozedisi Üzerindeki Etkisi. Ana Dili Eğitimi 2(4), 111.
- Kılıç, S. (2014). Kitle İletişim Araçlarının Gelişimi Ve Sosyal Medyanın Siyasal İletişimi Etkileme Rolü. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kırılmaz, H. & Ayparçası, F. (2016). Modernizm ve Postmodernizm Süreçlerinin Tüketim Kültürüne Yansımaları. İnsan&İnsan 3(8), 46-50.
- Kıvılcım, F. (2013). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. Sosyal ve Beşeri Bilimler 5(1), 224-227.
- Koban, M. (2009). Reklam Fotoğraflarında Göstergeler ve Faşist Estetik, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kocadaş, B. (2004). Kitle İletişim Araçları Eğitim İlişkisi. Dinbilimleri Akademik Araştırma (2), 129-130.
- Kocaçaya Duvan, E. & Kantar Davran. (2022). Tarihsel Süreçte Yaşlıların Toplumsal Statüsü, Journal of Social and Humanities Sciences Research 9(86), 1628-1629.
- Koluçak, İ. (2017). Eleştirel Teorisyenlerin Kültür Endüstrisi Kavramı Çerçevesinde Sanata ve Sinemaya Yaklaşımları. Abant Kültürel Araştırmalar 2(3), 138.

- Kula, N., Kolu a ık, İ. (2016). ‘‘Sinema ve Toplumsal Bellek: Türk Sinemasında Almanya’ya Dış Göç Olgusu’’. Sosyal Bilimler Araştırma, 384.
- Kulak,  . (2016). Theodor Adorno: Kültür Endüstrisinin Kıskaçında Kültür. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kurt, G. (2008). Türkiye’de Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış (Sivas İl  rneği). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Kurt, G. (2008). Türkiye’de Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış (Sivas İl  rneği). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Morva, O.(2017). Chicago Sosyoloji Okulu’nun Etnografik Mirasını Yeniden Okumak: Dijital Etnografi  ağında Sembolik Etkileşimcilik. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel  alışmalar 4(1),141-142.
- Müftüler, G. (2018). Modern Toplumda Yaş ve Yaşlı Ayrımcılığı, Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları (2), 184-187.
- Oktay, A. (1995). Medya ve Hedonizm. Y n. İstanbul.
-  ncel Taşkıran, N. & Bolat N. (2013). Reklam Ve Algı İlişkisi: Reklam Metinlerinin Alımlanmasında Duyu Organlarının İşlevleri Hakkında Bir İnceleme. Sosyal Bilimler 6(1), 51.
-  zk k, E. (1985). İletişim Kuramları Açısından Kitlelerin  z l ş , Tan. Ankara.
- Özmete, E. (2012). Başarılı Yaşlanma. Biz Bir Aileyiz. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sayısı 1 (1), 2.
-  zyer Aksaray, H. (2022). Yaşlılığın Sosyal İnşası: Deneyimler, Semboller, Roller. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Lehr, U., Yaşlanmanın Psikolojisi,  ev: Neylan Eryar, Bilimsel ve Teknik Yayınları  eviri Vakfı, İstanbul, 1994.
- Monaco, J. (2013). Bir Film Nasıl Okunur?. (E.Yılmaz,  ev.) Oğlak: İstanbul.
- Odabaş, U. K. (2018). Frankfurt Okulu ya da Eleştirel Teori  zerine. Dört  ge 14, 213.
- Onur, B. (2008). Gelişim Psikolojisi. Ankara: İmge.
-  z, F. (2002). Yaşamın Son Evresi: Yaşlılık Psikososyal Açıdan Gözden Geçirme. Kriz (2), 24.
-  zarslan, Z. (2015). Sinema Kuramları (Cilt 1), İstanbul: Su.
-  zdemir, E.(2017). Suriyeli Mültecilerin Türkiye’deki Algıları. Savunma Bilimleri 16 (1), 118-119.

- Özön, N. (1985). Sinema Uygulayımı Sanatı Tarihi, Ankara: Hil.
- Pamuk, D.(2018). Yaş ve Toplumsal Cinsiyetin Kesişimselliği: Toplumsal Cinsiyeti ve Yaşı Oluşturma. Senex: Yaşlılık Çalışmaları 2,77-79.
- Püsküllüoğlu, A. (2004). Türkçe Sözlük, İstanbul: Doğan Kitapçılık AŞ.
- Satır, M. E. & Çetin, C. (2019). Toplumsal Gerçekliğin İdeolojik İnşasında Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Sinemanın Rolü: Potemkin Zırhlısı Filmi Örneği. Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli 27(2), 134.
- Savut, E. (2016). Kültür Endüstrisi: Kamusal Alanın Tüketimi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 23, 24.
- Senemoğlu, O. (2017). Tüketim, Tüketim Toplumu ve Tüketim Kültürü: Karşılaştırmalı Bir Analiz. İnsan&İnsan 4(12), 68.
- Sevük, H. Y. (1998). Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım, İstanbul: Beta.
- Sivas, A. (2012). Göstergibilim Ve Sinema İlişkisi Üzerine Bir Deneme. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler 11(21), 529-533.
- Şahin, H. (2015). Yaşlılık Algısı ve Yaşlılara Sunulan Kurumsal Hizmetler Farkındalığı Üzerine Bir İnceleme: Erzurum İli Örneğinde. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Şahin, T. (2018). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 73.
- Şentepe, A. (2009). Yaşlılık Döneminde Temel Problemler ve Dini Başa Çıkma. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Taş, G.(2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri Ve Dönüşümleri. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ülker, Y. (2021). Değişen Yaşlılık Kavramının Reklamlara Yansımaları. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik, Gümüşhane.
- Yarbuğ, B. (2019). Yaşlıların Sosyal Dışlanması: Sakarya/Adapazarı İlçesi Örneği. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yapıcıoğlu, A. (2008). Modernleşme Süreci ve Yaşlılık: İki Yerleşim Yerinde Modernitenin Etkileri. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Yel, Ç. (2013). Türkiye’de Yaşlılıkların Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Yurt ve Dünya (5), 24-25.

Yıldırım, A.& Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin, Ankara.

Yılmaz, K. & Horzum, B. (2005). Küreselleşme, Bilgi Teknolojileri ve Üniversite. Eğitim Fakültesi 6(10), 106.

Yiğit, H. (2009). Yaşlıların Sosyal Yaşam Desteğini Algılamaları. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yüksel Özmen, Ş. (2013). Türk Kültüründe Yaşlılığın Yeri ve Medya ile Yaşlılığın Değişen Konumu. Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim, Trabzon.

https://www.google.com.tr/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.imdb.com%2Ftitle%2Ftt0345489%2F&psig=AOvVaw266V57zLe_AgQ5iTyj6WJR&ust=1674248014508000&source=images&cd=vfe&ved=0CBAQjRxqFwoTCIDqloPC1PwCFQAAAAAdAAAAABAE, E.T. 10/11/2022.

<https://www.beyazperde.com/filmler/film-2303/fotolar/detay/?cmediafile=9001710347>, E.T. 10/11/2022.

<https://www.google.com/search?q=han>, E.T. 10/11/2022.

<https://www.google.com/search?q=straight%27in+hikayesi>, E.T. 10/11/2022.

EK

EK 1: Dünyadan ve Türkiye’den Yaş Ayrımcılığı Temalı Filmler Listesi ve Kısa Bilgiler

Yaş ayrımcılığı ve toplumsal algı bağlamında ileri yetişkin bireyleri örneklendirebilecek yerel ve ulusal düzeyde birçok film mevcuttur. Bu bağlamı en iyi açıklayabileceği düşünülen filmlerden seçilen bazı bölümler aşağıda verilmiştir.

1. Kanun Namına:

Görsel 16: Kanun Namına Filmi

Kaynak:

(https://www.google.com.tr/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.imdb.com%2Ftitle%2Ftt0345489%2F&psig=AOvVaw266V57zLe_AgQ5iTyj6WJR&ust=1674248014508000&source=images&cd=vfe&ved=0CBAQjRxqFwoTCIDqloPC1PwCFQAAAAAdAAAAABAE, E.T. 10/11/2022)

Senaryosunu Osman F. Seden’in yazdığı ve Lütfi Ömer Akad’ın yönetmenliğini yaptığı Kanun Namına filmi 1952 yapımı olup siyah-beyaz bir filmidir. Başrollerinde Ayhan Işık ve Gülistan Güzey yer almaktadır. 1 saat 34 dakika süren filmin vizyon tarihi belirsizdir. Ayhan Işık’ın canlandığı araba tamircisi Nazım, Gülistan Güzey’in canlandığı zengin aile kızı Ayten ile evlenir. Ayten’in babası Şevket Bey sözü geçen biridir ve ilişkilerine olumlu bakmaktadır. Fakat tam tersine üvey annesi ve kız kardeşi Nazım ile Ayten’i ayırmaya çalışmaktadır.

İleri yetişkin birey olan Şevket'in sağlığı yerinde olup ekonomik anlamda getirisi var iken sayılan, sevilen ve sözü geçen bir birey olarak hafızalarda yer almaktadır. Fakat Şevket Bey bir rahatsızlık geçirir ve hem fiziksel hem de maddi anlamda gücünü kaybetmiştir. Daha önceki Ben Daniel Blake filminde de bahsedildiği üzere ileri yetişkin birey sistem içerisinde işe yarayan bir konumda ise değerli olmakta fakat tam tersi işe yaramayıp yardıma ihtiyacı olan birey olarak yer alırsa sistem için değersiz bir birey konumuna gelmektedir. Kanun Namına filminde de Şevket Bey aynı durumları yaşamakta çevresindeki diğer bireyler tarafından görmezden gelinmektedir. Bu film sahnesi ile Şevket Bey bireylerin algısında işe yaramaz, yardıma muhtaç olarak yer almakta ve yaşa bağlı ayrımcılıklar ortaya çıkmaktadır.

2. Umberto D.

Görsel 17: Umberto D. Filmi

Kaynak: (<https://www.beyazperde.com/filmler/film-2303/fotolar/detay/?cmediafile=9001710347>, E.T. 10/11/2022)

Umberto D. Vittorio De Sica'nın 1952 yapımı filmi toplum tarafından yalnızlığa itilmiş ve köpeğinden başka kimsesi olmayan ileri yetişkin bir adamı konu almaktadır. Yaşının vermiş olduğu dönemsel özelliklerden kaynaklı olarak eski fiziksel gücünü kaybetmiştir. Bu nedenle yaşadığı ortamda yeteri kadar yer edinememiş ve maddi anlamda da yoksun kalmıştır. Ayrıca asgari düzeyde bile yaşamsal faaliyetlerini yerine getirememekte ve çevresindeki kişiler tarafından yalnızlığa itilip tehdit edilmektedir. Hayata tek bağlayan

şey köpeği Flike'dir. Fakat günden güne umutsuzluğa kapılmakta ve intihar etmeyi planlamaktadır.

Filmin genel çerçevesine bakıldığında Umberto D. yaşının getirmiş olduğu dönemden kaynaklı birçok anlamda eski gücünü kaybetmiş ve toplum tarafından küçümsenerek yalnızlığa itilmiş, çaresiz kalmış bununla birlikte ayrımcılığa maruz kalmış bir ileri yetişkin birey olarak zihinlerde yer almaktadır.

3. Hanım

Görsel 18: Hanım Filmi

Kaynak: (<https://www.google.com/search?q=han>, E.T. 10/11/2022)

Halit Refiğ'in yönettiği aynı zamanda Halit Refiğ ve Nezihe Araz'ın senaryosunu yazdığı Hanım filmi 1988 yılı yapımlı bir Türk filmidir. Cengiz Ergun filmin yapımcısıdır. Başrollerinde Olcay Hanım rolünde Yıldız Kenter yer almaktadır. Hanım filmi 26 ncı Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde en iyi yönetmen filmi ödülünü kazanmıştır.

Yıllar öncesinde eşini kaybeden Olcay Hanım tek başına kedisi ile birlikte yaşamını sürdürmektedir. Fakat hep bir ölüm korkusu ile burun buruna gelmektedir. Aslında daha önce de bahsedilen Umberto D. filmi ile benzerlik taşımaktadır.

Kedisiyle birlikte yaşayan Olcay Hanım komşuları ve yakın çevre tarafından görmezden gelmekte ve hatta bazen küçümsenmektedir. Filmin sahnelerinde ileri yetişkinlik

dönemine girmesi ile birlikte maddi ve manevi anlamda gücünü kaybeden ve yalnız kalmış, dışlanmış ileri yetişkin bir kadının zihinlerde yer almasını görmekteyiz.

4. Straight'in Hikayesi

Görsel 19: Straight'in Hikayesi

Kaynak: (<https://www.google.com/search?q=straight%27in+hikayesi>, E.T. 10/11/2022)

Straight'in Hikayesi isimli filmin yönetmeni David Lynch'tır. Film 1999 yılı yapımlı olup Amerikan filmidir. Filmin başrollerinde Richard Farnsworth, Sissy Spacek ve Harry Dean Stanton yer almaktadır.

Alvin Straight kendi halinde yaşamını sürdüren 73 yaşlarında ileri yetişkin bir bireydir. Maddi anlamda orta düzeyde bile gelirleri olmayıp zor şartlar altında geçimlerini sağlamaktadır. Üstelik ileri yetişkinlik döneminin getirmiş olduğu özelliklerden dolayı birçok sağlıksal problemler de yaşamaktadır. Bir gün gelen telefonla yıllardır görüşmediği ağabeyinin kalp krizi geçirdiğini öğrenir ve onu görmek için yola çıkmaya karar verir. Fakat çevresindeki daha genç olan insanlar onunla dalga geçer, yola çıkmasını engellemeye çalışır ve Alvin'i vazgeçirmeye çalışırlar.

Bu bahsedilenler doğrultusunda ileri yetişkinlik döneminde olan bireylerin yaşama aktif bir şekilde katılımları engellenmek istenmekte ve yaptıkları eylemlerin neticesinde de küçümseme, aşağılama, engel olma vb. durumları ile karşı karşıya maruz

bırakılabilmektedirler. Böylelikle ileri yetişkinlik döneminin pasif geçirilmesi gereken bir dönem olarak görülmesi bu bireylere yönelik gerçekleştirilen yaş ayrımcılığının ve toplumsal algının ne düzeyde olduğunu bizlere göstermektedir.

EK 2: Yaş Ayrımcılığının Yerli Sinemadaki Bir Göstereni Olarak Beyaz Melek Filmi (Kısa Bir Değerlendirme)

Beyaz Melek filmi yönetmenliğini ve senaristliğini Mahsun Kırmızıgül'ün yaptığı 2007 yapımı Türk yapımı dram filmidir. Film 16 Kasım 2007 tarihinde sinemada seyircilerle buluşmuştur. Film 1 saat 40 dakika sürmektedir. Mahsun Kırmızıgül, Yıldız Kenter, Fırat Tanış, Yavuz Bingöl, Suna Selen, Erol Günaydın filmin önemli oyuncularındandır.

Beyin kanseri olan babaları Ahmet'i Diyarbakır'dan İstanbul'a kemoterapi tedavisi için Ali ve Reşat götürürler. Fakat babaları Ahmet tedavi olmak istemez ve hastaneden kaçar. Çocuklarından kaçarken kendisini bir huzurevinin önünde bulur. Melek isimli ileri yetişkin bir kadın onu içeri alır ve odadaki diğer ileri yetişkin bireylerle onu misafir edip güzel bir şekilde ağırlarlar. Oğulları babalarının yerini bulurlar fakat mutlu olduğunu gördükleri için onun kendisinin huzurevinden çıkmasını beklerler. Bu süreçte huzurevinin bakıcısı tarafından bazı ileri yetişkin bireylere uygulanan fiziksel şiddet örnekleri ve bazı yaş ayrımcılığının da temelini oluşturan durumlar da dikkatleri çekmektedir.

Görsel 20: Huzurevi Bakıcısının Uyarıları

Kaynak: (2007, z.k.15:42)

Görsel 21: Huzurevi Bakıcısının Uyarıları

Kaynak: (2007, z.k. 15:45)

Yaşlarının ilerlemesinden kaynaklı ileri yetişkin bireyler bakıma muhtaç hale gelmişler ve başka birileri tarafından bakımları sağlanmaktadır. Bir sabah ileri yetişkin bireyler kahvaltılarını yaptıkları esnada huzurevinin bakım elemanı gelerek bağırıma başlar. Görsel 20 ve görsel 21’de de görüldüğü üzere kadın oldukça sinirli ve hakaret edicidir. Bakım elemanı kadının film sahnesinde bu şekilde ileri yetişkin bireylere yönelik azarlayıcı ve tehditkar tutumu bireylerin algılarında gerçekleştirilen olumsuz durumun olağan bir şekilde anlaşılmasına sebebiyet vermektedir. Ayrıca yaşlarının ilerlemesine bağlı olarak bakıma muhtaç hale gelen ve diğer bireylere olduğu gibi davranılmayan bu bireyler yaş ayrımcılığına maruz kalmaktadır.

Görsel 22: Huzurevi Bakıcısı ve Yatalak İleri Yetişkin Birey

Kaynak: (2007,z.k. 16:55)

İleri yetişkin teyze konuşamaz ve eli ayağını da kullanamaz. Bu nedenlerle terk edilmiş olup huzurevinde yaşamını sürdürmektedir. Fakat bakıcı yatalak ileri yetişkin bireylerin bakımlarını yaptığı için oldukça sinirli ve tehdit edicidir. İleri yetişkin bireye yönelik öfkesi görsel 22’de görülmektedir.

Görsel 23: Dedesinden Ayrılmak İstemeyen Küçük Kız

Kaynak: (2007, z.k.28:15)

Görsel 23’te de dedesinden ayrılmak istemeyen küçük bir kız torunu görmekteyiz. Daha önceleri dedesi ile birlikte yaşayan küçük kızın ailesi dedesinin dizlerinin tutmaması sebebi ile onu huzurevine bırakmışlardır. İleri yetişkinlik dönemi hastalıkların da beraberinde yaşandığı dönemdir. İleri yetişkin amcanın sağlıklı olup aile bireyleri ile yaşarken sağlığını yitirip bakıma muhtaç kalması ve huzurevine bırakılması yaş ayrımcılığının örneklerinden birini göstermektedir.

Görsel 24: Bakıcının Yatalak İleri Yetişkin Kadına Şiddeti

Kaynak: (2007, z.k. 46:50)

Görsel 24’te huzurevinde çalışan bakıcının yatalak ileri yetişkin bir kadına şiddetini görmekteyiz. Yaşından kaynaklı olabilecek sebeplerden dolayı ileri yetişkin kadın eski sağlığını kaybetmiş ve yatalak kalmıştır. Eski gücünü kaybeden kadına bakıcı tarafından uygulanan şiddet yaş ayrımcılığını da göstermektedir.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Merve ER	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	Fen Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Sosyoloji / Sosyal Hizmet (ÇAP)
Makale ve Bildiriler	
1. Er, M.(2022). Sosyal Hizmet Öğrenci ve Mezunlarının Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılığının Diğer Bölümlerin Öğrenci ve Mezunlarıyla Karşılaştırılması, International Gobeklitepe Social and Human Sciences Congress-Iv. S.88-104. Bildiri Kitabı: https://www.inbak.org/files/ugd/d0a9b7_bba531c86f4e4bfea29bd0383b4e5934.pdf	